VINCAS KRĖVĖ

RAGANIUS

PRIEŠKARINIŲ LAIKŲ SODŽIAUS GYVENIMO ŠEŠĖLIAI

**Spaudos fondas KAUNAS,
1939 M.**

Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė, Kaunas

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą
„LIETUVIŲ LITERATŪROS KLASIKOS KŪRINIŲ PERKĖLIMAS
Į ELEKTRONINĘ ERDVĘ“, 2013

MOKSLAS · EKONOMIKA · SANGLAUDA
EUROPOS SĄJUNGA
Kuriame Lietuvos ateitį

TURINYS

ŽEMAITUKAS	**4**
SIMAJUDAS	**22**
KUKIS IR GUGIS	**27**
PRAMUŠTAGALVIS	**49**
SU DIEVULIU SUSITAIKIUS	**78**
PAS DANGAUS VARTUS	**85**

Draugo
KONSTANTO GLINSKIO
Valstybės Teatro artisto atminimui

ŽEMAITUKAS

I

Visų kaimynų manymu, Grigas turėjo prisikrovęs gero skatiko, tik buvo labai šykštus.

— Tai titnagas, ne žmogus, — kalbėjo apie jį. — Reikalui prispyrus ar bėdai ištikus, vieno skatiko iš jo negausi skolon, neišprašysi...

Anksčiau dar, būdavo, vienas kitas mėgindavo kreiptis pas jį.

— Klausyk, kūmai! Rodos, turi šiek tiek atliekamo skatiko...

— Sau turiu, — kaip kirviu nukirsdavo kalbą kūmas: — bet kitiems — tai ne.

— Na, jau! Imsiu ir patikėsiu, — mėgino dar įkalbinėti žmogus. — Manau, šimtus prisikrovęs turi. Paskolintai man. Juk atiduosiu...

— Mano pinigus Dievas skaito ir aš, o tu, žmogau, negi gali žinoti, kiek jų mano kišeniuje yra?...

Paskutiniu metu, net didžiausios bėdos prispirtas, niekas jau nei nemėgino pas jį kreiptis.

— Bergždžias darbas! Greičiau iš alkano šunies kaulą išgausi, negu iš jo skatiką skolon iškaulysi.

— O gal gi iš tikrųjų neturi, — mėgino abejoti, tokias kalbas girdėdamas, vienas kitas gretimų kaimų vyras.

— Ehe, brol! Kaip gi, neturi!.. Ūkis kaip eketė, pastatai kaip stiklinė, patsai nei geria, nei bylinėjasi — kur jis gali pinigus dėti?..

— Kad bent vaikų daug turėtų, dukterų... O dabar vieną tik sūnų, ir tasai iš naminio darbo rūbo neišsivelka, kaip kažkokis vargšas samdininkėlis.

— Štai, kad ir tokis dalykas! Rodos, dievobaimingas žmogus, bažnyčios nesišalina ir kitus mėgsta pabarti. O gal kas pamena, kada jis buvo ekzekvijas kėlęs, ar iškilmingas mišias už mirusius užpirkęs...

— Arba vėl, kiek jį kasmet gėdina mūsų Žemaitukas! Kitas jo vietoje būtų jau paskutinę karvę pardavęs, kad tik tokios sarmatos prie visų žmonių pakelti netektų.

— Jam toji sarmata, kaip žvirbliui lietus — pasipurtė, ir sausas!..

— Tiesa, nelimpa jo sarmata — geras akis turi, jos gėdos nebijo...

— Ir kuriam galui jis tuos pinigus krauna? Negi nusineš su savim į kapus!..

Žemaituku žmonės vadino savo seną kleboną, kunigą Adomą Šlepavičių, toje parapijoje klebonaujantį nuo neatmenamų laikų. Jis buvo žemaičių bajorų kilmės, ir žmonės jį praminė Žemaituku gal dar tuomet, kai jis, jaunas būdamas, atvažiavo čia kunigauti ir, matyti, smarkiai žemaičiavo. Per ilgus metus iš jo tarties išnyko visi žemaitiškumo pėdsakai, ir dabar Žemaitukas taip gerai dzūkavo, lyg čia būtų gimęs ir augęs.

Bet sena pravardė prilipo ir laikėsi jo iki mirties.

Parapija buvo grynai lietuviška. Keletas bajorėlių ir miestelėnų žiupsnelis „lenkavo" namie, bet ir jie visi gerai suprasdavo ir kalbėdavo lietuviškai, o bažnyčioje skambėjo viena tik lenkų kalba.

Skubėdamas Žemaitukas dažnai užmiršdavo net evangeliją paskaityti lietuviškai.

Tokią tvarką jis rado atvažiavęs, ir jam neatėjo galvon, kad ją reikia pakeisti. Gal net manė, kad Dievui labiau patinka poniška lenkų kalba, negu mužikiška lietuvių.

Su kaimiečiais jis kalbėdavo tik lietuviškai. Jo manymu, lenkų kalba pritinka vien bajorui ir bažnyčios tarnautojams, todel net vargoninko ir zakristijono pavardes jis tuojau sulenkino. Vargonininką Šakutį jis perkrikštino Šakevičium, o zakristijoną Bolį — Bolinskiu.

— Nedera bažnyčios tarnautojams turėti chlopiškas pavardes.

Del kalbos jam teko kelis kartus smarkiai susiremti su vietiniais miesčionėliais. Tie net skundus vyskupui rašė, bet nieko nepasiekė — nenorėjo ir nekalbėjo su jais klebonas lenkiškai.

— Chlopai esate, ne bajorai, tai ir kalbėkite lietuviškai.

Žydus priskirdavo irgi žemesnei žmonių rūšiai, kuriai nedera lenkiškai kalbėti.

Buvo atkaklus, kaip tikras žemaitis, savo nusistatymo nepakeitė ir jo laikėsi iki mirties. Miesčionėliai pagaliau turėjo nusileisti ir kalbėti su savo klebonu lietuviškai...

Šiaipjau Žemaitukas buvo geras žmogus, net labai geras, minkštos širdies. Savo parapijiečius širdingai mėgo, pažindamas jų geras ypatybes ir silpnumus, ir vargus jų mokėjo atjausti.

Kiekvieną senesnį žmogų pažindavo iš vardo ir pavardės. Jų siela buvo jam aiški, kaip jo brevijoro puslapiai, kuriuos jis jau išmoko atmintinai.

Parapija buvo turtinga, didelė, bet su vikarais Žemaitukas nesugyvendavo, nemėgo, kad jam kas kitas su savo tvarka panosėj šeimininkautų. Jei dvasinė vyresnybė atsiųsdavo vikarą, klebonui neprašant, ilgai pas jį neišbūdavo: prasidėdavo tarp jų vaidai, ir vikaras išnykdavo.

Bažnyčiai priklausė gero juodžemio dvidešimt hektarų ir keturi hektarai pievų, kuriose vien tik atolo sušienaudavo daugiau, kaip du šimtu vežimų. Bet Žemaitukas ūkio nevedė, atiduodavo žemę ir pievas „iš pusės", ir tai ne vienam kuriam, bet įvairiems, sklypais ir sklypeliais.

Ateina, būdavo, pas jį kuris mažiau pasiturįs ar mažažemis, mokąs paverkšlenti, pasiskundžia, kad sunku gyventi — žemės maža, o vaikų daug, kaip pupų.

— Neblevyzgok. Dievas žino, kodel tau daug vaikų davė, ir ne tam, kad badu juos marintai. Kad maža turi žemės, žinau. Imk pas mane iš pusės sklypą pas vieškelį. Pasėsi, suimsi, iškulsi, man pusę duosi, o kitą pasiimsi sau.

— Vai, abejoju, dvasiškas tėveli, ar pas mane susiras tiek javo, kad galėtau tokį didelį sklypą apsėti, — slėpdamas džiaugsmą aimanuoja žmogelis.

— Tu neturi, tai pas mane susiras, — nuramina Žemaitukas, ir tuojau liepia pašaukti zakristijoną.

— Dasz mu tam zboża, ile potrzeba. Dopatrz, by nie oszukiwai...

Prižiūrėti iš tikrųjų nereikėdavo, nes nei vienas del savo dūšios išganymo nedrįso kunigo apgauti.

Kai supjauna, suriša, gubosna sustato, į lauką ateina patsai Žemaitukas pažiūrėti, kad javas būtų lygiai pusiau padalintas.

— Kiek turi mažų vaikų? — klausia pusininko.

— Penkis, dvasiškas tėveli.

— Tai paimk iš mano pusės dvidešimt penkis pėdus vaikams, kad Dievu nesiskųstai. Tik žiūrėk, neapgauk kunigo, — ir nelaukdamas padėkos nusigręžia ir keliauja namo.

Tas pats būdavo ir su pievomis. Ateis kuris parapijiečių gudresnių, pasiskųs, kad kaitra jo pieveles išdegino, Žemaitukas tuoj vėl šaukia zakristijoną.

— Dopatrz, niech sobie skosi cztery wozy i mnie przywiezie cztery.

Dažnai atsitikdavo, kad ne vienam „šiliniui" pristikdavo pavasarį duonos, o pinigų nusipirkti nevisados turėdavo. Sunkioje padėty nevienas įsidrąsindavo kreiptis pas kleboną pagalbos prašyti.

— A, Jonas Purplis iš Šileinių, — sutikdavo tokį Žemaitukas. — Ko atėjai?

— Su bėda, dvasiškasis tėveli, — siekia bučiuoti ranką dvasiškam tėveliui parapijietis.

— Žinau jau — vaikams duonos neužteko, o kišeniuj vėjai švilpauja.

Tokiu atveju vėl šaukiamas zakristijonas.

— Odmierz mu tam ośminę zboža. Niech nakarmi dziatki.

Pasitaikydavo, kad Žemaituko sesuo mėgindavo tokiu atveju protestuoti — patiems pristigti gali.

— Nesikišk, ne tavo reikalas, — numodavo ranka Žemaitukas. — Iš bado nemirsime. Kunigas kad ir nuogas raiste atsisės, ir ten jam Dievas padės.

Atsitikdavo, kad tikrai pačiam Žemaitukui pristigdavo, ypač arkliams šerti avižų. Tada artimiausią sekmadienį Žemaitukas liepdavo zakristijonui pakviesti klebonijon kurį turtingesnį parapijietį, sodindavo jį su savim už stalo, vaišindavo arbata, o kartais net pietais.

— Avižų neturiu, — nusiskųsdavo tada. — Gal pas tave susiras. Už tėvų dūšeles pasimelsiu per mišias.

Ir avižų visados susirasdavo...

Kasmet, kalėdodamas, užėjęs Grigo pirkion, pašventinęs namus, atsisės, būdavo, Žemaitukas ant suolelio priešais stalo ir klausia:

— Na, tai ką gi, Grigai? Ir šiuosmet nepavaišinsi manęs?

Pirmais metais Grigas rausdavo, gal net nusiminęs būdavo. Vėliau priprato ir vis tais pačiais teisindavosi žodžiais:

— Kad dar, dvasiškas tėveli, virtuvo nenusipirkau. O kuris gali būti vaišinimas be arbatos stiklinės?

— Na, pavaišins mane šiuo kartu kitas, — atsikeldamas kalbėjo Žemaitukas. — Tik žiūrėk man, kad kitais metais ir tu mane pavaišintai.

— Būtinai, dvasiškasis tėveli, — užtikrindavo bučiuodamas kunigui ranką. — Kai tik virtuvą nusipirksiu, būtinai priimsiu su vaišėmis.

Per metus kelis kartus apeina Grigas visas krautuves, apžiūri nevieną virtuvą, pasidera.

Bet kai tenka mokėti, pakrapštęs pakaušį, pabara žydą krautuvininką, kad jis sąžinės neturįs, lupdamas už menką daiktą tokius pinigus, ir — atideda pirkimą kitam kartui.

Būdavo, kad žmona imdavo jį barti.

— Vėl susilauksi, kad tave kunigėlis sugėdins. Suderėjai, tai ir pirktai

pagaliau.

— E, — sumodavo Grigas. — Virtuvas nepabėgs, o pinigas geriau tegul mano, o ne žydo kišeniuje dar pagulės.

Taip Grigas virtuvo ir neįsigijo, ir Žemaituko kalėdojančio su vaišėmis nepriėmė...

O pinigo Grigas tikrai turėjo. Kiek jo buvo, patsai nežinojo. Negalima buvo ir šykščiu jį pavadinti — nei sau, nei savo šeimynai nesigailėjo. Mėgo pats skaniai ir gardžiai pavalgyti ir šeimyną valgydino gerai.

— Kad žmogus dirba, turi ir valgyti sočiai, — kalbėdavo jisai. — Nešeriamu arkliu nearsi, alkano žmogaus darbu nepasidžiaugsi.

Net padienis samdininkas negalėjo pasiskųsti, kad alkanas nuo Grigo stalo atsikėlė, ar kad valgis buvo negardus, neskaniai pagamintas.

Ir savo ūkiui senas Grigas išlaidų nesigailėjo. Žiūrėjo, kad visokis padargas būtų tvarkoje, kad gyvulys, ypač arkliai, būtų įšerti, — kad nesarmata būtų pasikinkius iš kiemo išvažiuoti.

Ne, nešykštus buvo Grigas, tik taupus ir nemėgo, kad jam pakliuvęs skatikas iš rankų lengvai išslystų.

— Pinigas, brol, slidus, kaip ledas, ir tirpsta rankose irgi kaip ledas. Reikia mokėti jį sulaikyti, — mokino jis ir sūnų ir samdininkus, kai tekdavo jiems algas mokėti. — Neužmiršk, kad pinigas sutaupytas — tai draugas įsigytas, o blogai iš rankų paleistas Dievui skundžiasi. Už kiekvieną skatikėlį, netikusiai sunaudotą, turėsi Dievui atsakyti.

Kai, būdavo, kaimynai nusiskųsdavo skatiko stoka, Grigas mėgdavo juos papeikti.

— Neturi, kad nemoki taupyti. Pinigas nemėgsta to žmogaus rankų, kuris nemoka jo vertinti. Ir Dievas tam niekados nepadės, kas pinigo taupyti nemoka. Veltui išleistas pinigas — velniui džiaugsmas, dūšiai — žala.

Kada matydavo išgėrusį, neiškęsdavo, pamokslo neišdrožęs.

— Šiandien geri, o ryt verksi, kai Dievas tave už girtuokliavimą savo pirštu palies. Užmiršti, kad pragertas skatikas Dievui skundžiasi.

Kad jam pačiam pinigas iš rankų neišslystų ar pirštuose nesutirptų, nemėgo Grigas jo pas save kišeniuj laikyti. Kiek pinigo turėjo, nežinojo gerai, nes didesniuose skaičiuose nenusivokė. Kad ir skaitė iš pradžios, bet jau seniai jam visi skaičiai susipainiojo.

Kasų ir bankų žinoti nenorėjo, netikėjo, kad ten prasto žmogaus neapgaus, ir jo pinigas ten nepražus. Jis kišdavo savo pinigus į butelius, suvyniojęs popieriukus tūtelėmis.

Jau ne vieną ir ne du taip prikimštus turėjo. Laikė juos giliai žemėj pakastus svirne, po aruodo grindimis.

— Pelė stiklo nesugriauš, butely pinigas nesušlaps, nesupelės, o piktas žmogus nesusipras, kur ieškoti, — aiškino žmonai. — Net jei Dievas gaisru paliestų, giliai žemėje įkasti nesudegtų.

Kai, būdavo, pavasarį parduoda iškultus javus — parduodavo tik pavasarį, nes tada pirkliai brangiau mokėdavo — tuoj šaukia žmoną:

— Einam, boba, savo banko pažiūrėti.

Užsidarydavo abu svirne, senis išimdavo porą lentų iš aruodo grindinio ir įkasdavo žemėn naują butelį. Kai atsirado apyvartoje sidabrinių rublių, vėliau ir auksinių „čirvančių", Grigas stengdavosi savo popieriukus iškeisti, net primokėdamas iš pradžių — „lažą". Tada butelių vietoje atsirado skardinė nuo saldainių dėžutė, išprašyta krautuvėje.

— Tai jau kelintas skarbas, sene? — klausdavo žmoną, užkasdamas savo banką. — Nepamiršai ?

— Tai nepamiršau, tėve. Argi pamirši savo skatikėlį, kruvinu prakaitu uždirbtą?

— Tik žiūrėk, kad man liežuvį laikytai už dantų ir neplepėtai, ko nereikia ir kur nereikia.

Kai mirsiu, žinosi, kur surasti, ir sūnui pasakysi, kai surimtės.

— Ką tu čia, tėve, niekus pliauški! — piktinosi nusigandus žmona. — Gyvenk sveikas ir mus visus pergyvenk. Tik gal šventas mišeles ar nepravartu būtų užpirkti...

— Bus laikas, užpirksime ir mišeles...

Ir patenkinti grįždavo pirkion.

II

Grigas įėjo pirkion, atsiduso, nusivilko kailinius, pakabino ant kablio, vėl sunkiai atsiduso ir atsisėdo stalo gale.

Išsitraukęs iš užujuostės krepšį ir pypkę, ilgai, iš lėto kimšo taboką. Prisikimšęs pypkę, užrišęs krepšį ir užkimšęs jį už juostos, ilgai, vis dūsaudamas, skilė pintį. Užrūkęs ėmė papsėti, tirštus leisdamas dūmus ir nei žodžio nepratardamas.

Žmona, kuri jau seniai išmoko iš elgsenos atspėti ne tik jausmus, bet ir vyro mintis, pajuto, kad kažką negera Grigas slepia savo širdy

Sustabdžius ratelį, sudėjus rankas ant kelių, neramiu žvilgsniu sekė vyro judesius.

Grigas, atsirėmęs alkūne stalą, parėmęs pasmakrę, papsėjo tylėdamas.

— Ko tyli? — neiškentė Grigienė. — Sakyk jau...

Grigas nusispjovė, nusišluostė marškinių rankove lūpas ir padėjo pypkę ant stalo kampo.

— Negerai, motin, — prabilo pagaliau. — Skerdžius buvo užėjęs svirnan.

— Tfu! — nusispjovė dabar jau žmona. — Maniau, karvė išsimetė ar su arkliu kažkas atsitiko..

— Tu, motin, palauk nesispjaudžius...

Paėmęs neužgesusią dar pypkę, vėl ėmė papsėti ir leisti tirštus dūmus. Žmona kantriai laukė, ką dar vyras pasakys.

— Taigi tuo metu atėjo svirnan Elena, — papsėjo iš lėto Grigas. — Skerdžius pasižiūrėjo į ją, treptelėjo koja į grindis, kaip tik toje vietoje, kur mūsų skarbai pakasti, ir sako: „kad tu žinotai, mergele, kiek čia turto sukrauta ir — vis tai tau ir tavo busimiesiems vaikeliams...“

Žiūrau, paraudo merga, kaip aguonos žiedas, metė sietą ir patarandom išbėgo iš svirno.

Ką tu manai, motin? Kodel jis tai pasakė?..

— Ak, tasai prakeiktas raganius! — pasipiktino Grigienė. — Kokius jis dabar čia niekus sumanė zaunyti!..

— Ar tik niekus, motin, ot klausimas ? — tęsia Grigas, neišleisdamas pypkės iš dantų. — Ar tik tu, motin, nebūsi blogai sūnaus prižiūrėjusi?..

Drožė abiem plaštakėm Grigienė sau per kelius, net suknelė padulkėjo.

— Nejaugi šita lakmitkė?..

— Kodel ji lakmitkė, o ne sūnus latras? — ramiai, klausimu paneigė Grigas žmonos nuomonę.

— Ak, Dieve mano, Dievulėli, — sudejavo sugniaužus rankas Grigienė. — Ką dabar darysim?..

— Taigi, patark, ką turim daryti, o nekudėkink, kaip višta, — dar tirštesnius leidžia iš burnos dūmus Grigas.

— Kad gi aš nieko nesumanau, vyruli, — prisipažįsta žmona. — Tai vis tas raganius, tai vis jo darbeliai! Užsigavo, kad vasarą gal maža jam lašinių laukan daviau...

— Niekus, motin, kalbi. Ne raganius čia kaltas, bet tasai mūsų drigantas, Juozą šelmis kaltas.

— Tu man nekalbėk, — piktai atsikirto žmona, užstodama sūnų. — Dantų neužkalbėsi. Juozukas visados buvo tokis paklusnus, tokis padorus, dievobaimingas berniukas. Negi jis tiek nusidės Dievuliui, kad per jį ištiktų mus ir visą giminę tokia sarmata!..

— Tai ką, manai, Gugis jį, virvelę užnėręs, vedė pas mergą, kaip veršį? — paneigė Grigas. — Ot, senas žmogus, pastabus, iš šalies jam viskas aiškiau matyti. O gal ir iš žmonių yra ką nugirdęs. Žinai, skerdžius — per piemenis visas kaimo kalbas sužino...

Prisiminė dabar Grigienė, kad ir ji pati buvo kažką keisto pastebėjusi, bet nekreipė tuomet dėmesio.

— Maniau, vaikas dar. Kas čia jau tokio, kad pasiglamonėja... O gal gi, tėve, visa tai netiesa? — susigriebė moteriškė. — Gal tik veltui vaiką apkalbam?

Grigas iškrapštė pypkę, pastuksėjo ja į stalo kampą ir užsikišo už juostos.

— Ot, tuojau sužinosim. Pašauk man Eleną.

— Ką tu sumanei? — nerimauja Grigienė.

— Nieko tokio, motin. Noriu tiesą sužinoti...

Čia pirkion nešaukiama sugrįžo Elena. Tai buvo graži, liekna, juodbruvė, aštuoniolikos devyniolikos metų mergiotė. Ji jau kelinti metai tarnauja pas Grigus, pastojusi pas juos dar pusmerge. Grigai buvo pripratę prie jos, net savotiškai pamilę, ypač sena Grigienė, dukterų neturėjusi. Elgėsi su ja, kaip su artima giminaite, dažnai duodavo bažnyčion, atlaiduosna nueiti geresnį savo dar iš jaunų dienų rūbą, šilkines skareles „pravėdinti".

Elenai įėjus pirkion, abu seniai, kaip susitarę, nutilo. Grigienė paleido ratelį, Grigas sėdėdamas barškino pirštais į stalą.

Elena nusivilko kailinaičius, pakabino kertėje, pasismakriavo ir atsisėdo už ratelio.

Pirkioje užviešpatavo nepaprasta tyla, kurią drumstė tik ratelių urzgimas.

Grigas mėgo visados juokauti, mėgo šnekučiuoti, ar tai darbą dirbdamas, ar be darbo pirkioj sėdėdamas, ir dabartinis jo tylėjimas nugąsdino mergą — pajuto, kad apie ją seniai buvo kalbėję, ir kalbėję kažką negero, jei taip staiga jai įėjus nutilo. Įtempusi visas savo sielos stygas, neramumo pagauta, laukė dabar, kuo šis neįprastas Grigų tylėjimas pasibaigs.

— Taigi, Elena, — prabilo pagaliau Grigas: — liaukis minutėlę verpusi, kuodelis miškan nepabėgs. Noriu su tavim kelis žodžius rimtai pakalbėti.

Elena krūptelėjo, lyg staiga, netikėtai užkalbinta, atsikėlė ir vėl atsisėdo, veidas paraudo, ir rankos ėmė drebėti.

Sena Grigienė sėdėjo, kaip ant žarijų, dairėsi čia į senį, čia į Eleną.

— Tu girdėjai, ką skerdžius sakė svirne?

— Girdėjau, — daugiau lūpom, negu balsu, vos girdimai sušvegždėjo merga.

— Tai gal žinai, kodel jis taip pasakė? — kamantinėja Grigas.

— Ne, dėdule, nieko aš nežinau, — aiškinasi Elena, vis labiau kaisdama.

— Kaip nežinai?.. — sušuko balsu neiškentusi Grigienė.

— Palauk, motin, nerėkauk, negąsdink be reikalo mergos, — nutildė ją senis. — Žinai, kokios kalbos eina apie tave sodžiuje? — kreipėsi jis vėl į Eleną.

— Aš nežinau, ko jūs iš manęs norite, — rydama ašaras sukuždėjo merga.

— Tai sužinosi, jei nežinai...

Senis vėl išsitraukė iš užujuostės krepšį ir pypkę...

Merga sėdėjo dabar užsiašarojusi, susidėjusi rankas ant kelių, nei gyva, nei mirusi, lyg laukdama paskutinio smūgio, kuris turi ją pribaigti.

— Sodžiuje kalba, kad tu mūsų Juozą prikibai, — kimšdamas pypkę išdrožė Grigas ir žvilgtelėjo iš paniūrų į mergą.

— Gėdos netekai, besarmate!.. — vėl nesusilaikė Grigienė.

— Tylėk, motin, nekišk savo skatiko, kur jo niekas neprašo, sakiau tau, — subarė savo senę. — Nereikia bereikalingų žodžių...

Atsikėlė, priėjo „duobę", iškrapštė pelenuose žariją ir įdėjo pypkėn. Papsėdamas, dūmais užsitraukdamas, grįžo ir atsisėdo vėl senoj vietoj pas stalą.

— Taigi, mergei, — kalbėjo toliau, traukdamas dūmus: — aš nenoriu žinoti, tiesa tai ar ne — paf-paf... Manau, kad netiesa — paf-paf... Bet del tų kalbų pas mus pasilikti toliau negali — paf-paf... Man gaila, labai gaila — paf-paf... Tu gera darbininkė, paklusni mergaitė — paf-paf... Buvai mums, kaip savas vaikas — paf-paf... Bet tau ir mums dabar bus geriau — paf-paf... jei apleisi mūsų namus...

Išėmė pypkę iš dantų, smarkiai nusispjovė, atsiduso, lyg sunkų atlikęs darbą, ir ėmė krapštytis straigtuku pypkės vidury.

— Niekur aš neisiu! — pravirko gausiomis ašaromis merga. — Nors užmuškite, niekur neisiu...

Grigas dar kartą nusispjovė.

— Kaip tai neisi? — sumišo senis. — Ko verki? Manai, aš tave nuskriausiu, algos nesumokėsiu? Ne, už visus metus sumokėsiu ir dar maisto pridėsiu, kad užtektų tau iki Kalėdų gyventi, kol kitą gaspadorių sau susirasi...

— Tuščia jos, tos mano algos!.. — suriko sukniubusi ant suolo, apsipildama ašaromis merga. — Išniekino mane Juozas... Kur dabar aš tokia pasidėsiu?..

Grigienės ratelis pats savaime nustojo sukęsis.

— Ak tu, paleistuve, ak tu, nedorėle, besarmate!.. Kaip tu Dievo nepabijojai, kaip žmonių akių nepasigėdinai!.. — plūsta Grigienė mergą.

Grigui iškrito pypkė iš rankų, išgirdus Elenos žodžius. Matyti, senis dar vis tikėjo, kad jo įtarimai, skerdžio žodžių sukelti, neturi galutinio pamato... Kad reikalas tiek toli nebuvo dar nuėjęs...

— Tylėk, boba, kad tave kur paibelis! — riktelėjo ant žmonos. Pasilenkęs pakėlė nuo žemės pypkę, apšluostė rankove ir užsikimšo už juostos.

— Tai ką tu sau gero manai? — sušuko dabar ant mergos. — Gal tikėjai, kad aš tave, driskę, marčiosna imsiu?.. Ką čia paleidai savo triūbas! — piktai šūktelėjo, trenkęs kumščiu į stalą. — Kad man rytoj čia tavo nei kvapo nebeliktų!..

Užsimovė ant ausų kepurę, užsimetė paskubomis ant pečių kailinius ir, trinktelėjęs durimis, išspruko Grigas iš pirkios, lyg šimto šunų genamas.

Elena, sukniubusi ant suolo ties verpsčių, ėmė dabar visu balsu verkti nesivaržydama.

Vyrui dar nespėjus išeiti už durų, pašoko, kaip ylos įdurta, pusiausvyros

netekusi Grigienė.

— Liaukis! Liaukis verkusi, kale tu, paleistuve, visų patvorių ištrama!.. Užteks gėdos!.. Dar nori, kad viso sodžiaus žmonės čia subėgtų!.. — šokinėjo aplink mergą įnirtusi. — Liaukis bliovusi, kaip karvė, ir eik man iš trobos lauk!..

Elena dar smarkiau pravirko, numirėliškai raudodama, ir nukniubo nuo suolo ant grindų.

Grigienė ir nusigando ir dar labiau įnirto. Pripuolusi gal norėjo mergą tik nuo grindų pakelti, bet pačios rankos įknibo į jos plaukus. Kada merga, stiprių Grigienės rankų pešama, pakėlė galvą ir atsisėdo ant aslos, ėmė ją abiem rankom daužyti per veidus.

Elena mušama nesigynė, tik gaudė jos rankas ir bučiavo...

— Tetule, širdele, ar aš norėjau... Pasigailėk tu manęs, vargdienėlės... Kur dabar aš pasidėsiu?.. Nei tėvų, nei namų neturiu... Kur aš eisiu?.. Iš jūsų išeiti — tik gilun ežeran eiti ir nusiskandinti..., — gaudė ji šeimininkės rankas ir vis bučiavo...

Nuvargusi, mergą bekuldama, Grigienė pajuto, kad jos įnirtimas, visas piktumas staiga kažkur dingo. Pagailo jai Elenos...

— Gal gi tokia buvo Dievo valia, — pagalvojo ji, liovėsi mušus ir net švelnesniu prabilo balsu.

— Užteks, užteks verkti. Nekalbėk piktų žodžių!... Ir be to Dievuliui sunkiai nusidėjai.

Padėjo Elenai atsikelti, pasodino ant suolo ir pataisė ant galvos skarelę.

— Eik, mergele, anan pirkių galan, susitaisyk, nusiprausk... Gali kas užeiti dar... Nereikia, mergele, kad matytų kas tavo ašaras.

Išstūmė ją iš trobos ir nuvedė kitan pirkių galan. Ilgai ten buvo, gal geruoju ją kamantinėjo, kaip visa tai atsitiko.

Sugrįžusi pirkion, atsisėdo po kuodeliu ir susirūpino moteriškė...

— Tai nusidėjom Dievuliui geriausiam!.. Nuskriaudėm našlaitėlę ir primušiau vargšelę, kad tos mano rankos būtų nudžiūvusios... Juozukas išdykėlis kaltas... Bet kuo ir jis čia kaltas?.. Gal gi tokia Dievo valia, ar gal raganius skerdžius glumą užleido?..

Ir susirūpino, susimąstė senė, ar čia buvusi Dievo valia, ar pikta velnio pagunda, raganiaus prikerėta.

Po kurio laiko sugrįžo pirkion ir senas Grigas, vadelėmis nešinąs.

Nusigando Grigienė.

— Ką dabar čia sumanei su šitomis vadelėmis? — prakalbino vyrą. — Kuriam galui tu jas čia atsinešei?.. Negi kartis rengiesi?

— Ne kartis, motin, bet Juozui šonus nulupsiu. Nuvanosiu, kaip reikia. Tepareina tik namo...

III

Visą naktį akių nesumerkė Grigienė — vis vartėsi nuo šono ant šono ir dūsavo. Jautėsi labai Dievui nusidėjusi savo pasielgimu su Elena, vis galvojo, vis nerimo, ar nenubaus jų geras Dievulis už vyro storžieviškumą, sūnaus nusikaitimą ir našlaitės vargdienės ašaras.

Kad vyras, nusistatęs mergą išvaryti iš namų, buvo teisus, ji neabejojo —

negi galima tokią gėdą namuose pakęsti?.. Bet kad sūnus buvo labiau kaltas, negu Elena, ji irgi neabejojo... Kodel gi dabar turi viena Elena kentėti?..

O kas, jei čia ne tiek jaunųjų kaltė, kiek Dievo valios kibirkštėlė... Kartą atlyžusi gailėjosi dabar Elenos visa širdimi...

Pamėgino vyrui papasakoti savo abejojimus, bet jis klausyti neklausė — nusigręžė piktas į sieną...

Kad sūnus turėtų Eleną vesti, kad ji būtų nebloga marti — jei šioji mintis ir būtų atklydusi į galvą, prasižioti apie tai vyrui būtų neišdrįsusi...

Rytojaus dieną sekmadienį, anksti atsikėlusi, pečių pakūrusi, paliko visus ūkio reikalus nelaimingosios Elenos globai ir nusiskubino bažnyčion išpažinties atlikti, „su geriausiu Dievuliu susitaikinti, už savo ir artimų žmonių kaltes atgailos padaryti". Taip eidama galvojo, prisimindama vakar dienos įvykius, sudrumsčiusius pastovų namų ramumą...

Vai, stebėjosi vietinės davatkėlės Grigienės išpažintimi! Klūpaudamos šalia klausyklos, matė ir girdėjo, kad ji ilgai, labai ilgai pasakojo savo nuodėmes, su ašaromis, verkdama, kažką aiškino, kažkuo teisinosi, o kunigėlis pyko, nekantravo ir, pakeldamas balsą, barė...

Dar labiau nustebo, kai Žemaitukas, davęs Grigienei nuodėmių išrišimą, iškišo iš klausyklos galvą ir garsiai įsakė:

— Žiūrėk, kad man tuojau po mišių ateitai klebonijon. Girdi, nepamiršk...

Ir dar pirštu pagrasė...

Ir ėmė kuždėtis davatkos, ar tik nebus Grigienė kažką iš klebonijos pavogusi...

Išpažintį atlikus, Grigienė ilgai ir karštai meldėsi, klūpaudama pas panelės Švenčiausios altorių, paskui klupsčia apėjo visus Dievo „mūkos" kelius.

Po mišių tuojau atsilankė klebonijoj. Žemaitukas gėrė arbatą. Jis pats, savo kunigiškom rankom, pripylė jai stiklinę ir liepė sėsti prie stalo. Nusigandusi tokios didelės garbės, neišdrįsdama už vieno su kunigu stalo sėdėti, ėmė atsisakinėti...

— Aš jau užkandau, tėveli...

— Na, na, — pabarė Žemaitukas. — Kad ir užkandai jau, šilta arbata šaltą dieną nepakenks...

Nedrįso Grigienė ilgiau kunigui priešintis. Atsisėdo ant kėdės kraščiuko, pasitaisė ant galvos skarelę ir ėmė čiulpti cukrų, užgerdama arbata.

Paskui nusivedė ją kunigas kitan kambarin, ir ilgai ilgai ten jiedu apie kažką tarėsi. Apie ką tuomet kalbėjo, niekas nesužinojo, nors miestelio davatkėlės ir teiravosi klebonijoje. Grigienė nei dabar, nei vėliau neprasitarė nei vienu žodžiu, o Žemaituko niekas nedrįso paklausti.

Išėjo Grigienė iš klebonijos susirūpinusi ir ėmė tuojau pas sodiečius, buvusius miestely, teirautis, ar nėra matę Elenos. Surado ją pagaliau bažnyčioje ir nuo jos neatsitraukdama meldėsi drauge per visą mišparą.

Mišparams pasibaigus pagavo mergą už rankos.

— Eisim, mergele, namo. Ten jau mūsų gyvulėliai išalko...

Pravirko gailiomis ašaromis nelaiminga merga.

— Bijau, tetule! Dėdė liepė eiti ir nebegrįžti...

— Kur dabar eisi, mergele, naktį? Negi pas žydus nakvosi?.. Jei jau kitaip negalima, tik kad išeitai, pavežins tave pas tetą...

Namie sutiko jas Grigas piktai žvairuodamas.

— Na, ką?.. Vėl parsivedei? — sumurmėjo panosy.

— Kur ji dėsis naktį? Negi pas žydus valkiosis? — subarė žmona. — Kad ir turim atstatyti, reikia širdis turėti...

IV

Niauru, nejauku buvo pirmadienio rytą Grigų šeimoje. Sėdėjo dabar visi už stalo ir valgė tylomis iš vieno dubens pusryčius. Senis Grigas šnypštė nosimi, retkarčiais pažvelgdamas čia į sūnų, čia į mergą. Elena, užtraukusi giliai ant akių skarelę, jog vos tik nosies galiukas buvo matyti, sūnus akių pakelti nedrįstąs, — abu nenoriai, lyg tingėdami, sėmė iš dubens pienu atmieštas kruopas.

Grigienei valgis nelindo į gerklę, ir ašaros veržėsi į akis, nors iš visų jėgų stengėsi, kad vyras to nepastebėtų. Net prakalbinti mėgino vyrą ir sūnų, bet nei vienas, nei kitas mažiausiu neatsiliepė žodžiu.

Baigęs pusryčiauti, Grigas aplaižė šaukštą, persižegnojo ir išlindo iš užustalės.

— Surask man, motin, keletą maišelių, — kreipiasi į žmoną: — du tris kruopoms, miltams... O tu, drigante, — sušnairavo į sūnų: — eik, vežimą paruošk. Tik galą gerai užraizgink ir šieno prikimšk nesigailėdamas, kad būtų patogu sėdėti — tavo kralę vešiu...

Elena spruko su ašaromis iš kambario, o sūnus, pagriebęs nuo suolo kailinaičius, vos kepurę nutvėręs, išskubėjo per duris.

Grigas atsisėdo stalo gale, kaip visuomet, prisikimšo pypkę, įskylė pintį ir tylėdamas traukė dūmus.

Žmona surado maišelius ir atnešė pirkion.

— Kur manai Eleną vežti? — pasiteiravo nedrąsiai.

— Iš kur pasiėmiau, ten ir vešiu — į Mizarus, pas tetą.

— Ko taip, tėve, skubi? — mėgina moteriškė sutramdyti vyrą. — Ar jau negalima poros dienų palaukti — matai, merga, kaip nuo kryžiaus nuimta.

— Niekus zauniji, motin. Ar nori laukti, kol merga tau prijuostėj dovanų atneš? — užčiaupė žmonai lūpas, susiraukė piktai, iškratė iš pypkės pelenus ir užsikišo už juostos.

Apsivilkęs pasiėmė maišelius ir išeidamas piktai išsišiepė:

— Pasakyk kralei, kad pasirengtų, ir greičiau...

Grigienė tik galvą linktelėjo. Ji dar niekuomet, kiek prisimena, nebuvo mačiusi savo vyro tiek supykusio, nei tiek užsispyrusio.

— Pamišo senis, — pagalvojo likusi pirkioje viena ir sėsdama už ratelio. — Širdis, mat, užgriuvo — su geru žodžiu dabar į jį neprieisi.

Grigienė nepaleido ratelio, bet ilgai sėdėjo, rankas ant kelių susidėjus.

— Dievuliau mano, taip buvo ramu, taip buvo gera, ir dabar... — nebaigė ir sunkiai atsiduso.

Verpti negalėjo, kojas, rankas jai mielino, ir krūtinėje lyg katės draskėsi. Gaila buvo visų — ir Elenos, ir sūnaus, ir vyro, kuris per šitas porą dienų tiek susikrimto, jog sublogo, net paseno...

Elena sugrįžo pirkion, šventadieniškai kelionėn pasirengus. Grigienė apžvelgė ją nuo galvos iki kojų.

— Šilčiau apsirengtai, dukrele, — švelniai užkalbino ją moteriškė: — kelias neartimas, o, žinai, rudens dranga...

Šitie švelnūs Grigienės žodžiai galutinai paveikė mergą. Ne atsisėdo, bet kažkaip sudribo pas stalą, atsirėmė alkūnėm ir ėmė striūbaudama, kaip mažas vaikas, raudoti, visu kūnu drebėdama, kaip epušės lapas.

Grigienė nusigando, kad vyras, sugrįžęs pirkion, dar labiau neįtūžtų: žinojo,

kad ašarų jis nemėgsta, nepakelia... Atsikėlė, priėjo ir ėmė glostyti galvą, pečius...

— Neverk, mergele, neverk, — stengiasi raminti. — Tokia jau Aukščiausio Dievulio valia.

Merga atkreipė į ją ašarose paplūdusi veidą ir prisiglaudė prie krūtinės. Nepajuto Grigienė, kai jai pačiai ašaros ėmė riedėti per veidus...

Pirkion sugrįžo Grigas, pasižvelgė į verkiančias moteris, susiraukė...

— Ar nesiliausite žliumbusios!.. — piktai nusispjovė. — Atnešk man, motin, iš kamaros naujus kailinius ir gunčę... Kurį čia velnią dar neša!... — piktai sušnairavo į šmėkštelėjusią pro langą juodai apsitaisiusią kažkokią žmogystą, greičiausia, kaip pamanė Grigas, ar tik ne žydą.

— Nešdinkis iš pirkios, — riktelėjo Elenai. — Dar to reikia, kad čia svetimi tavo ašaras matytų...

Nesuspėjo Elena atsikelti, akių nusišluostyti, kai atsidarė durys, ir pirkion įėjo Žemaitukas.

— Kunigėlis! — sušuko Grigienė ir puolė bučiuoti rankas.

— Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus! — ir nusiėmė kepurę. — Važiavau iš ligonio pro šalį, sušalau. Manau, užvažiuosiu pas seną Grigą sušilti.

— Ačiū, ačiū, dvasiškas tėveli, už didelę mano namams garbę, — dėkoja Grigas, irgi siekdamas bučiuoti ranką.

Žemaitukas atsisegė kailinius. Grigas padėjo nusivilkti. Kunigas atsisėdo pas stalą, kur visuomet pas Grigą kalėdodamas sėsdavo.

— Gal jau nusipirko, manau sau, Grigas virtuvą, pavaišins dabar mane sustingusį karštos arbatos stikline.

Pirmą kartą iš tikrųjų Grigas nusiminė, kad nenusipirko iki šiol virtuvo.

— Kad, tėveli dvasiškas, vis dar neturiu, — sumišo senis. — Neprisirengiau nupirkti.

— Matau, neteks man tavo namuose arbatos gerti, — pajuokavo Žemaitukas. — Gal man, gaspadin, pieno pasaldysi ? Iš kelionės gerai.

— Tuojau, tuojau, kunigėli, — suskubo Grigienė. — Elena, — kreipiasi į mergą: — pakurk man greičiau trikojį, o aš bėgsiu pieno... — išsiskubino moteriškė iš pirkios.

Elena pastatė trikojį po kaminu ir nusitraukė pasistiepus nuo pečiaus išdžiūvusių šakalių.

Grigienė grįžo, pieno ąsočiu nešina.

— Neskubėk, gaspadin, aš palauksiu, — ramina ją Žemaitukas.

Išsiėmė tabokinę, prisikimšo abi nosies šnerves ir nusičiaudėjo smarkiai. Paskui nukratė nosine pabirusius ant sutanos taboko miltelius.

— Imk, seni, pamėgink, — atkišo Grigui tabokinę. — Nusičiaudėsi, akyse prašvis.

Grigas galais sugrubusių nuo darbo pirštų pasiėmė žiupsniuką, bet nosin kimšti nesiskubino, nors milteliai ir buvo iš kunigo tabokinės.

— Bet kas gi čia pas tave, Grigai, atsitiko? — susidomėjo Žemaitukas. — Žmona užsiašarojusi, mergos akys paraudusios nuo verkimo, matyti, o tu pats, kaip žemės netekęs.

— At, žiūrėsi ten, dvasiškas tėveli, bobų ašarų! — susiraukė Grigas. — Ūky atsitinka nemalonumų, ot, ir tenka pabarti.

Elena, putinu paraudusi, neįkūrusi dar trikojo, spruko, kaip vandeniu apšutinta, iš trobos.

— Oi, oi, — palingavo Žemaitukas. — Matyti, smarkiai moki barti namiškius?

— Pabaru, tėveli, kai užsitarnauja, kad bartau.

— Taip, taip, — pritarė kunigas: — jaunus reikia barti. Bet kodel susigėdino mergiotė? Ar ji tau šiandien nusikaltusi?..

— Nelaimė ir didelė gėda ištiko mūsų namus, kunigėli... — įsidrąsino Grigienė.

— Tylėk, motin! — piktai sušnairavo Grigas. — Ką tu čia kunigui niekus zaunysi!..

Žemaitukas užvožė tabokinę ir įsikimšo kišeniun.

— Kunigui galima savo bėda ne tik per išpažintį pasakyti, — pastebėjo jis Grigui.

— Tai mūsų namų bėda, dvasiškas tėveli, — įniršdamas gana šiurkščiai atsikirto kunigui Grigas. — Kam čia svetimiems žmonėms visokiais niekniekiais galvą kvaršinti.

— Ką jau čia, tėve, slėpsi, — įsikišo vėl žmona, nors matė piktus vyro žvilgsnius. — Ylos maiše nepaslėpsi, žmonėms lūpų nesučiaupsi. Vistiek kunigėlis viską sužinos. Tai jau geriau patys paporinsim...

— Ar tai buvo duktė, ši mergiotė, kuri pabėgo? — pasiteiravo Žemaitukas.

— Tarnaitė, samdininkė. Treti metai jau pas mus tarnauja, — pasiskubino paaiškinti Grigienė.

— Graži mergiotė. Ir sūnų suaugusi turite... Suprantu dabar, suprantu. Pašauk man, gaspadin, abu — berną ir mergą.

— Ką čia kunigas su tais nedorėliais kalbėsi! — šūktelėjo Grigas. — Geriau, motin, pasirūpintai pienu. Tavo trikojis visai užgeso.

— Tau, Grigai, jie nedorėliai, o man — paklydusios avelės, — žvilgtelėjo į jį Žemaitukas. — Aš už visus turėsiu ponui Dievui atsakyti.

Grigienė išsiskubino ir tuojau sugrįžo, atsivesdama Eleną.

Jėjus pirkion, merga pasislėpė už Grigienės nugaros ir nieku būdu nenorėjo prieiti arčiau, nors pastaroji ir ragino ir net pastūmėti mėgino.

— Eik arčiau, eik, pabučiuok kunigėliui ranką!..

Žemaitukas pats priėjo ir, dviem pirštais palietęs jos pasmakrę, pakreipė mergos veidą į save; Elena suvirpėjo visu kūnu ir susmuko kunigui po kojų.

— Neverk, nereikia, — nutildė šiurkščiai Žemaitukas. — Visi mes Dievui nusidedam.

Merga pakėlė akis aukštyn ir norėjo kažką pasakyti.

— Per išpažintį Dievui savo nuodėmę pasakysi. Dabar nereik.

Pasilenkęs dviem pirštais kilstelėjo ją už pasmakrės. Kai merga atsistojo ant kojų, pasuko ją veidu į duris ir pastūmėjo.

— Eik nusiramink ir Dievo apvaizda pasikliauk.

— Rūpinsis tau Dievo apvaizda tokia krale, — piktai, šnairuodamas suniurnėjo Grigas.

Žemaitukas nusigręžė į jį ir pagrasė pirštu.

— Neskriausk, kad nebūtai Dievo skriaudžiamas.

— Ji pati save nuskriaudė, ne aš, — nesusilaikė Grigas. — Ko nusipelnė, tą ir turi dabar...

Kai Elena išėjo iš pirkios, Žemaitukas vėl atsisėdo senoj vietoj, išsiėmė tabokinę ir tylėdamas ilgai ją vartė rankose.

— O kur gi sūnus? — paklausė pagaliau.

— Dievas jį žino. Kažkur dingo, — norėtų Grigienė apsaugoti sūnų nuo gėdos.

Bet senas Grigas pamanė, kad sveika būtų sūnui, jei ir jį kunigas, kaip reikia, išbartų.

— Ten, pas kluoną, vežimą rengia. Pašauk jį, motin.

Grigienė nepatenkinimo žvilgsniu pasižiūrėjo į vyrą, bet nuėjo, kaip stovėjo, vienmarškinė, sūnaus.

Pirkioje pasiliko tik Žemaitukas ir Grigas. Sėdėdamas kitame stalo gale, jis susierzinęs barbino pirštais į stalą ir nežinojo, kokią čia dabar užvedus su kunigu kalbą.

Žemaitukas irgi tylėjo, vis dar žaisdamas tabokine. Pagaliau liovėsi ir atidėjo ją ir raudoną nosinę šalia, ant stalo.

— Na, ką dabar darysim, Grigai? — kreipėsi kunigas.

— Ką aš turiu daryti — prikrausiu mantos, algą sumokėsiu už visus metus ir vežu pas gimines. Tesižino sau.

Žemaitukas klausydamas neigiamai kraipė galvą, bet nieko pasakyti nesuspėjo, nes kaip tik tuo metu pirkion sugrįžo Grigienė, atsivesdama sūnų.

Nustebo Juozas, pamatęs kunigą, ir sumišęs gniaužė rankose kepurę, nežinodamas, kaip čia jis turi pasielgti. Pajuto, kad del jo čia yra atsiradęs Žemaitukas. Neveltui motina, jį suradus, atsivedė, nei vienu žodžiu neprasitarus, kas jo pirkioje laukia.

— Pasisveikink su kunigėliu, rankutę šventą pabučiuok, — paragino motina. — Ko stovi pas duris, kaip kuolas tvoroje!..

— Eik, eik čia, arčiau, — pamojo jam pirštu Žemaitukas.

Bernas nepasijudino ir stovėjo, kaip stovėjęs. Apsidairė tik, ar nebūtų galima per duris pasprukti. Bet prie durų stovėjo motina, lyg tyčia jam kelią pastojusi.

Žemaitukas, nei žodžio daugiau neprataręs, priėjo, sučiupo jį už ausies ir tempė, kaip jauti ant virvės, į stalą.

Nepaleisdamas ausies, kita ranka įknibo į plaukus ir lenkė į žemę.

— Klaupkis, klaupkis, vaikeli! — ragina vėl motina. — Bučiuok kunigėliui rankutę...

Juozo veidai liepsnoja, visas kūnas dega, lyg žarijomis apibertas. Sarmata svilina jį, kaip įkaitinta geležis. Norėtųsi žemėn prasmegti, o čia Žemaitukas, įkibęs į plaukus, vis spaudžia galvą žemyn.

Patsai nepajuto, kai klūpsčias griuvo prie kunigo kojų.

Žemaitukas, sėdėdamas dabar ant suolo, abiem rankom ėmė už plaukų linguoti jo galvą čia į vieną, čia į kitą šoną. Neskaudu buvo, bet tokia didelė sarmata, jog, rodos, širdis štai ims ir sprogs.

Kodel gi žemė neprasiskiria po kojų!..

Pagaliau Žemaitukas atlošė Juozo galvą į aukštą ir pasižiūrėjo jam į akis.

— Na, ką dabar man pasakysi?

Bernas tylėjo.

— Sugriešijai... Dabar vesti ją turėsi. Ar vesi? — žiūri Žemaitukas rūsčiai jam akysna.

Juozui pasivaideno, kad ne kunigas, bet patsai šventas Mykolas su ugniniu kalaviju stovi jam ant sprando.

— Kaip tėvai palieps... — išstenėjo Juozas, ir jo veidas dar labiau suliepsnojo, visos gyslos ant kaklo išsitempė, kaip stygos. Štai, rodos, ims ir sprogs, ir bernas čia pat, prie kunigo kojų, papliups krauju.

Žemaitukas išleido iš rankų jo plaukus.

— O kai pas mergą ėjai, ar tėvų klausei? — ir stūmė jį nuo savęs. — Eik man iš akių, nedorėli, atgailauk savo kaltę...

— Bučiuok, bučiuok kunigėliui ranką! — vėl kušta jam motina. — Padėkok už pamokymą...

Bet Juozas, pajutęs, kad už plaukų jau kunigas jo nelaiko, ir dargi pastūmėtas,

pašoko, kaip gyvatės įgeltas, ir spruko pro duris, lyg iš ugnies ištrūkęs...

V

Juozui išsprukus iš pirkios, kuri laiką viešpatavo nemaloni, nejauki tyla. Grigienė triūsė su pienu pas pečių, nusigręžus, kad vyras nematytų jos ašarotų, neramumo pagautų akių.

Žemaitukas vėl kibo prie savo tabokinės ir, patenkinęs nosį didesne porcija, negu visuomet, ėmė smarkiai čiaudėti. Net ašaros iš akių pabiro.

Besičiaudėdamas jis žvilgčiojo Grigo pusėn...

„Tu užsispyrėlis, bet ir aš atkaklus. Kuris kurį palaušim!" — lyg kalbėjo mirkčiojančios jo akys.

Grigienė padavė karšto pieno stiklinę. Žemaitukas pamėgino — pienas svilino lūpas.

— Teatauš kiek.. — šyptelėjo kunigas ir pastatė stiklinę ant stalo šalia tabokinės.

Grigas sėdėjo kitam stalo gale. Buvo iš jo veido matyti, kad nepatenkintas, piktas. Visą laiką žvairavo į žmoną, kurį nemokėjo ar nepanorėjo paslėpti nuo kunigo namų nemalonumų.

Ne Grigo būdas buvo dalintis su žmonėmis savo džiaugsmais ir bėdomis — visa, kas jį ištikdavo, gera ar bloga, slėpdavo nuo žmonių akių, kaip slėpė savo pinigus.

— Na, tai ką, Grigai? — prabilo pagaliau Žemaitukas. — Ruošk vestuves. Palaiminsiu, kad jau taip atsitiko.

Grigas susiraukė. Nieko neatsakydamas, užsimiršęs, išsitraukė iš užujuostės pypkę, prisikimšo ir įsikando dantysna.

— Ne tam savo sūnų auginau ir turtą jam kroviau, kad jis kampininko dukterį man į namus parvestų, — skildamas pintį, iš lėto pasisakė Grigas.

— Su pasogu marčios nori? — atsikreipė į jį Žemaitukas. — Kam tau pasogas, kad pats esi turtingas? Tokiam ūky, kaip tavo, ir bajorui būtų ne sarmata gyventi.

Žemaituko lūpose tai buvo aukščiausias chlopui pagyrimas.

Grigas jau buvo beišsižiojąs atsikirsti del turtų įprastu sau būdu, bet susigriebė, kad su kunigu kalba.

— Taigi, dvasiškas tėveli, kad mano ūkis labai geras, — pasigyrė jisai. — Todel ir ne bet kokia marti man tinka. Ką pasakytų žmonės, jei į tokį ūkį ateitų merga, kurios net marškiniai ant pečių ne savi, o svetimi. Gėda būtų visai mūsų giminei — išjuoktų mus žmonės.

— O gal gi, Grigai, per tavo rankas ir jai Dievas krovė. Užsigaus, atims, visko nustosi... Kaip Hijobas, žinai...

„Ir skerdžius tą pat sakė", — toptelėjo Grigui širdin. Bet nepasidavė gundomas.

— Ne, dvasiškasis tėveli, — tvirtai atrėžė: — iš šitų šiaudų nebus grūdų. Mano sūnus bekraitės kampininko dukters neves.

Grigienė stovėjo pas pečių, rankas po priejuoste susidėjusi, ir ryte rijo vyrą akimis.

— Ką jau čia besiginčiji su kunigėliu... — beprasižiojo ji, bet vyras taip piktai žvilgtelėjo, jog Grigienė prikando liežuvį, net minties nebaigus.

— Nesipriešink, Grigai, Dievo valiai, — įkalbinėjo Žemaitukas. — Nusileisk. Nenorėk del tuščios puikybės, kad visa parapija tavo sūnų pirštais badytų. Ar tai ne sarmata bus ir tau?..

Grigas smarkiai užsitraukė, jog net sugruzdėjo vidury, lyg ne tabokas degė, bet pati pypkė.

— Ne Dievo tai valia, bet velnio pikta pagunda, — sumurmėjo, paleisdamas dūmų kamuolį.

— Ką tu, prastas žmogus, nusimanai? Be Dievo valios, Grigai, nieko šiam pasauly neatsitinka. Ar bloga, ar gera — tai vis pagal Dievo valią.

Grigas raukėsi ir tylėjo. Nenorėjo ir nedrąsu buvo su kunigu ginčytis — ne savo gi žmogus! Kad taip kitam, tokiam, kaip jis pats, mokėtų Grigas atsakyti ir lūpas užčiaupti! Bet kaip čia kalbėsi su kunigu? Negi su juo barsies...

Žemaitukas pasiėmė stiklinę.

— Juk Dievo akyse šioji mergaitė jau tavo sūnaus žmona, — kalbėjo kunigas, šaukštuku striubsėdamas šiltą pieną. — Kitos vesti jis jau nebegali.

— O kas juos sutuokė? Ar čigonas po krūmu? — netekdamas jau kantrybės piktai atsikirto Grigas. — Ar gal, dvasiškas tėveli, tu juos surišai be mūsų žinios? Tik kažkodel neteko apie tai girdėti...

— Ką tu nusimanai, Grigai, apie sutuokimus? — kalba vis Žemaitukas, iš lėto striubsėdamas pieną. — Žinai, kodel šventa Bažnyčia užsakus skelbia ir prašo visų pranešti, jei žino, ar yra girdėję apie kliūtis? O žinai, kokias kliūtis turima galvoje? Ot, jei bernas mergą suviliojo, tai jau kliūtis. Kitos vesti jis nebegali, tik tą, kuriai pažadėjo. Kaip aš dabar priimsiu tavo sūnaus užsakus su kita, jei žinau, kad jis jau yra vienai žadėjęs?

— A, tėveli, — numojo nekantriai ranka Grigas. — Pas mus apie pažadus taip žmonės sako: pažadėsi — durnių patiešysi, neišpildysi — nesugriešysi.

— O tu, Grigai, ar žinai, kas tai yra šliūbas? Ne, nežinai. Tai nesiginčyk su kunigu. Šliūbas — tai vyro pasižadėjimas imti moterį sau už žmoną. Šventoji Bažnyčia tuos pažadus tik palaimina prie altoriaus, ot kas yra! O kur žmogus tuos pažadus padarytų — vistiek: Dievas visur yra ir visur žmogų girdi... Kaip manai, Grigai, ar sūnus tokių pažadų nėra padaręs?..

— Tai, vadinasi, dvasiškasis tėveli, anot tavo žodžių, galima susituokti ir karčiamoje ir be kunigo, — pasipiktino Grigas.

— Geras katalikas to nedaro, bet jei jau atsitiko tokia nelaimė, nereikia Dievo valiai priešintis.

— Tėve, ką jau čia ginčijiesi su kunigėliu! — neiškentė Grigienė, — sutik, nesipriešink Dievo valiai...

Vyras piktai suurzgė, ir žmona vėl nutilo.

— Turėsiu tave iš sakyklos pabarti. Ar bus gerai, ar ne sarmata bus, kai tave iš sakyklos prie visų žmonių barsiu?

— Ne, dvasiškas tėveli. Bark, kiek nori, bet plikos marčios į namus neimsiu. Išvarysiu ir sūnų iš namų! — net atsistojo Grigas. — Teeina šunų lodyti!..

— Ką jau čia kalbi? Kur tu savo vaikelį varysi, — pravirko Grigienė. — Kur jis vargšelis ras sau prieglaudėlę be tėvų namo?..

— Išvarysiu, kaip mane gyvą matai, — graso senis žmonai.

Žemaitukas pastatė pusiau atgertą stiklinę ant stalo, pasiėmė tabokinę, prisikimšo nosį, nusičiaudėjo, nusišluostė ir, nuleidęs galvą, susimąstęs, tylėjo kurį laiką.

— Kraičio būtinai nori? — prabilo vėl.

Gerai, pagalvosime ir apie kraitį. Jei pasigailėsi siratos, tai ir aš pasigailėsiu...

Kad tik gėdos nebūtų parapijai ir žmonėms pasipiktinimo. Žinai mano pievą pas buomą? Pats nebuvau ten, nesu jos matęs, bet sako — gera pieva...

— Nieko sau pieva, — pastate ausis Grigas. — Vieno tik atolo galima gerą dešimtį vežimų sušienauti.

— Tai, ot, Grigai: kol aš gyvas busiu, kol čia kunigausiu, užleidžiu visam laikui ją tau. Šienauk, kaip savo, nors dvidešimtį metų... Sutuoksiu jaunuosius gražiai, visas žvakes bažnyčioj uždegsiu ir pinigų neimsiu... Į vestuves savo arkliais atvažiuosiu... Ot, kaip aš tave pagerbsiu, Grigai!

Grigienė su ašaromis puolė bučiuoti kunigėliui ranką už tokią didelę malonę. Ji jau iš veido pamatė, kad vyras pasviro. Dar priešinsis kurį laiką iš užsispyrimo, bet neabejojo jau, kad neišsilaikys, nusileis.

— Sutik, tėve, sutik jau! — drąsiai dabar ragina vyrą. — Nebūk bukas, kaip kuolas.

Grigas vis dar svyravo. Net pakaušį ėmė krapštyti iš susirūpinimo. Kunigo siūlymai buvo vertingi. Tokia pieva! Tai ne šimtu rublių kvepia!.. Ir garbė gi, garbė kokia! Visa parapija pavydės!..

— Kai gims vaikas, kūmas būsiu... Jei bus berniukas, Adomu pakrikštysiu... — vis dar gundo Žemaitukas. — Ir sarmatos nei tau, nei sūnui nebebus, ir Dievas dar labiau padės...

— Sutik jau, tėve, sutik! — tempia žmona Grigą už rankovės. — Pabučiuok kunigėliui ranką!

— Tai gal jau ir reikės sutikti... Bet kaip gi tai? — spiriasi dar Grigas: — Atvažiuos martelė — nei skrynelių, nei pintelių, nei arkliuko, nei karvutės...

— Gerai, Grigai, duosiu ir karvutę. Tik arklio neprašyk — pats tik porą turiu.

— Sutik jau, sutik, tėve. Kur tu, tiesą pasakius, ir marčią geresnę rasi, kaip Elena. Tokia darbšti, tokia greita, paklusni!...

— Tai jau sutiksiu, dvasiškas tėveli. Tik kad savo žodį išlaikytut...

— Išlaikysiu, Grigai. Kad pažadėjau, išlaikysiu. Kaip bajoras tau sakau, ne tik kaip kunigas.

Dabar ir Grigas atsikėlęs priėjo, nusilenkė ir pabučiavo Žemaitukui ranką.

— Ot, ir gerai, ot, ir gerai, — atsikėlė ir Žemaitukas. — Dėkui tau, gaspadin, už pieną... O vaikus siųskite užurašų tuojau, neatidėliodami... Suženysiu dar prieš adventą... Nereikia traukti...

— Pats Dievulis jus atsiuntė pas mus, kunigėli! — puolė vėl Grigienė ir karštai, po kelis sykius, bučiavo kunigui rankas.

— Nereik, gaspadin, nereik, — ėmė pagaliau ginti rankas Žemaitukas. — Susitvarkem ir dabar važiuosiu — mano vežėjas gal jau sustingo, ant vežimo besėdėdamas.

— Pašauk, tėve, vaikus, pats pašauk: tepadėkoja kunigėliui už gerą širdelę..

— Nereik dabar, gaspadin, nereik! Šiandien ir be to jiems daug teko kentėti... Ir dar barsiu, kai užurašų atvažiuos, — kalbėjo vilkdamasis jau kailinius.

Grigas padėjo Žemaitukui apsivilkti, ir abu su žmona išlydėjo jį iki vartų.

Prieš atsisėsdamas į vežimą, atsisveikindamas, pabučiavo Žemaitukas Grigienę į kaktą.

— Matai, gaspadin, kad reikia Dievu pasitikėti — jis neapvils, jei iš geros širdies jo prašysi... Jis daugel tau atleis už tai, kad siratos pasigailėjai...

Grigas neatkreipė dėmesio, net neklause, apie ką Žemaitukas su žmona kalbėjosi.

Kai, išlydėję kunigą, sugrįžo pirkion, Grigas vėl atsisėdo pas stalą ir užsirūkė pypkę.

— Eik, motin, pašauk mūsų palaidūnus.

Kai pirkion, tiesiog už rankų tempiami, atėjo sūnus ir Elena, senis, ūsuose slėpdamas linksmą šypseną, apsimetęs rūsčiu paliepė:

— Svečias išvažiavo, renkitės ir jūs, tik kad man greičiau!.. O aš einu pas Klimką, — atsikėlė Grigas: — tepavažiuos jis su jumis... — ir paleido dūmų kamuolius: — bažnyčion, užurašų pas kunigą...

VI

Jau keli metai Grigas naudojasi kunigo pieva, kaip nuosava. Pirmaisiais metais mėgino žmonės teirautis:

— Ką tu, Grigai? Nupirkai iš kunigo pievą, ar ką?...

— Gal nupirkau, gal pasoginė... Jums kokis reikalas žinoti?

Daugiau iš jo nieko sužinoti nepajėgė. Šiandien, giedrą vasaros pusiaudienį, sėdėjo senis Grigas pasvirnėje ir plakė dalgę. Rengėsi rytoj visa šeima važiuoti anksti „pasoginės" šienauti.

Tik buvo parginę iš rytagonių gyvulius. Jaunoji Grigienė, Elena, triūsė dabar pirkioje, valgydino piemenį ir skerdžių Gugį. Senė Grigienė suvarė gyvulius tvartan, uždarė kiaules, apžiūrėjo, ar varteliai visur tvarkoje, užkelti, kad paršai į daržus neįsibrautų, ir ėjo pirkion.

Grigas, pastebėjęs einančią per kiemą žmoną, liovėsi dalgę tynęs.

— Eik čion, motin. Pasišnekėsime, — užkalbino ją.

Grigienė priėjo ir atsisėdo pasvirnėje šalia vyro.

— Ar tik neserga mūsų žalioji? — pasiskundė senė. — Jau kuri diena negula ir atorajos nekremta, kaip matau. Ir akys tokios liūdnos, užtraškanojusios...

— Betgi pieno duoda? — pasiteiravo senis.

— Duoda dar kolkas.

— Ką čia dabar suvoksi tokiam karšty...

Varmai gal įkyri, tai ir liūdna karvė.

Išsitraukė pypkę, prisikimšo iš krepšio, kurį visuomet nešiodavo už juostos, ir ėmė skilti pintį.

Degtukų Grigas pypkei įdegti nepripažindavo.

— Su pintimi įdegtą skaniau rūkyti. Kitas kvapas, — kalbėdavo jis, kai jam kas pasiūlydavo degtuką.

— Tu, tėve, atsargiau su ugnimi. Tokis karštis — ar sunku užkrėsti...

— E, niekus, motin, kalbi. Negi aš pirmą kartą...

Užsitraukė, paptelėjo porą kartų ir paleido dūmus tiesiog žmonai į nosį. Toji užsikosėjo, dūmais paspringus, ir ėmė abiem rankom juos sklaidyti.

— Ai, tėve, — palingavo senė galvą: — ar tau ne gėda? Juokauji, kaip mažas vaikas.

Senis nusijuokė, patenkintas iškrėstu pokštu.

Žmona atsikėlė eiti.

— Palauk, palauk, — sulaikė ją Grigas. — Noriu apie rimtą dalyką su tavim pasikalbėti.

Žmona vėl atsisėdo.

— Tai kalbėk nejuokavęs.

— Ot, žinai, plaku dalgę ir galvoju: iš kur skerdžius galėjo žinoti, kad tikrai

teks Elenos vaikams mūsų kraunamas turtas? Kaip iš knygos paskaitė!..

— Iš kur galėjo žinoti? — truktelėjo Grigienė pečiais. — Argi aš tau nesakiau, kad jis raganius, o tu vis tikėti nenorėjai. Dabar patsai matai...

Grigas išėmė iš dantų pypkę, smarkiai nusispjovė ir nusišluostė marškinių rankove lūpas.

— Tai ką, tavo manymu, raganius su Dievu yra sutartį sudaręs, kad viskas vyktų, kaip jis pasako?..

— Ne su Dievu, bet su raguotu, pasakyk geriau...

Senis vėl įsikando pypkę, patylėjo, iš lėto traukdamas dūmus, lyg apgalvodamas žmonos pastabą.

— Taip tau raguotasis ir stengsis, kad viskas į gerą, ne į blogą žmogui virstų. Pasakysi, kad ir mūsų Žemaitukas raguoto gundomas įsikišo...

Senė sumišo. Ji tikrai apie tai nebuvo galvojusi. Bet kad kunigą velnias galėtų pakreipti!.. Ne, apie tai pagalvoti tik — jau didelis Dievui nusižengimas.

— Jau aš pati nežinau dabar, tėve, ką tau pasakyti...

Iš pirkios išėjo Gugis, stabtelėjo prieangy, apsidairė. Pamatęs šeimininkus pasvirnėj, nužygiavo pas juos.

— Gal turi, seni, geros tabokos? — paklausė priėjęs. — Pavaišink skerdžių...

Grigas ištraukė iš užujuostės krepšį ir atkišo Gugiui. Skerdžius atsisėdo priešais, ant kulbelės, ir kimšo savo molinę, nuo metų pajuodavusią pypkutę...

— Ot, mes čia sėdime su žmona ir kalbamės, — pradėjo Grigas: — iš kur skerdžius būtų galėjęs žinoti, kad Elena tikrai taps mūsų marti...

Gugis nusijuokė.

— Atspėk, kad gudrus.

— Žmonės kalba, kad esi raganius. Netikėjau. Bet kai pagalvoju dabar, tai dievai tave žino... Gal gi yra tiesos žmonių kalbose?

Skerdžius prisikimšęs grąžino krepšį Grigui, įdegė degtuku savo pypkaitę, užsitraukė kartą, kitą ir nusispjovė.

— Manai, aš nežinau, jei tyliu, kodel Elena tapo tavo marti, — aiškina papsėdamas Gugis.

— Kai tik atsitinka kam nelaimė, visi bėga pas seną Gugi patarimų ir pagalbos. Ir ji buvo atbėgusi su Juozu tavo, pasipasakojo...

Grigas nusišypsojo.

— Ot kas yra?.. Dabar man aiškėja.

— Visi sako: „Grigas šykštus žmogus, Grigas tokis, Grigas šiokis"... O aš žinojau, kad Grigai gerą turi širdį, Dievo bijo — nepanorės nuskriausti savo vaikų...

Seni Grigai pasižiūrėjo vienas į antrą, ir abu, kaip susitarę, linksmai, patenkinti, nusišypsojo...

Sodely, senos išsišakojusios liepos lapuose, sušvilpė atklydusi iš girios volungė...

SIMAJUDAS

I.

Triukšmingas „Simajudo“ turgus! Kito tokio Merkinėje nebūna. Iš ankstaus ryto jau plaukia žmonių minios miestelin, kaip nemunai, vieni važiuoja, prisikrovę vežimus, kiti veda arklius, varo gyvulius turgun, treti pėsti brenda, su reikalais ir be reikalų, taip sau pasiįdomaudami, žmonių pamatyti, purvyno paklampoti, išgerti, pasilinksminti, pažiopsoti panorėję.

Nuo pat ryto miestelis jau knibždėte knibžda. Vieni perka, kiti parduoda, derasi, barasi, rėkia, keikiasi, stumdosi, purvyną minko...

Visas miestelis — gatvės, aikštė, kiemai kimšte prikimšti žmonių, gyvulių, vežimų. Visur, visuose kampuose, rėkia, gieda, bliauja, žviegia, žvengia, gagena... Girdėti visokį balsai, kuriais tik motina gamta apdovanojo savo sutvėrimus...

Senas Gugis jau nuo pat ryto Merkinėje. Jis neturėjo nei kas pirkti, nei kas parduoti, bet kelias dienas prieš „Simajudą“ gavo iš Ramūnų kaimo atlyginimą už ganytus visą vasarą gyvulius. Gavo javu, kumpiais, dešromis ir pinigais. Be to, jau gana ilgais šventadienių vakarais pagrieždavo, nors nenoromis, spiriamas, jaunimui savo smuikeliu šokius, kokius mokėjo iš senų dienų — irgi kelis skatikėlius tuo uždirbo. Ir todel linksminasi šiandien nuo pat ryto už visus metus. O kadangi kito pasilinksminti būdo nežinojo, vien tik pasigerti, tai gėrė, kiek išgalėjo. Gėrė už savo skatikus, kol turėjo, paskui gėrė kitų vaišinamas...

Jau Gugis buvo gerokai įkaušęs, kai išėjęs iš Mauškės taikė Zėliko smuklėn. Reikėjo pereiti skersai visą miestelio aikštę, kur kaip tik buvo didžiausias susikimšimas ir purvynas iki klupsčių.

Lenda senas Gugis ir dairosi į visas šalis, kaip čia geriau būtų pralindus pro vežimus, per ienas ir nenugriuvus purvynan. O purvynas, žmonių kojų išminkytas, skystas, gilus ir klampus...

Kur tik pasuka Gugis, rodos, žmonės tyčia visur prigrūdo, prikimšo ienų, ratų, vežimų, kad jis negalėtų prasiskverbti. Ir kojos šiandien jau nebeklauso jo: vienur taiko, o pataiko visai kitur.

Nuvargo, nuilso senas Gugis, dar pusės aikštės nenugalėjęs, net nukaito.

— Kad juos paibelis šituos žmones! — supyko senis. — Mat, kaip užgrūdo kelią, jog blaivus žmogus negali net smuklėn pataikyti, kurion nori.

Gaila, kad jau ne vasara, ne sausa, ne šilta. Atsigultų sau dabar kur šalia namų, pasieny, atsilsėtų pašalėje — ir gerai būtų. Bet kur tu čia žmogus dabar gulsi, kad visur šlapia, drėgna ir purvina.

Sustojo Gugis aikštės vidury ir galvoja, kur čia geriau būtų prasispraust. Girdi, kad jį kažkas šaukia vardu.

Apsidairė ir mato, kad jį šaukia ir pirštu į save vilioja gera jo kaimynė, Ona Slamienė.

— Eik čion, dėdule, pažiūrėk, ar gerą aš karvytę deru. Patark, turiu ją pirkti ar ne?

Senas Gugis prasiskverbė pro vežimus, netvirtom kojom priėjo.

— Tai karvę nori pirkti? — pasiklausė.

— Taigi, dėdule, štai šitą karvytę noriu pirkti. Sunku be pieno namie, o mūsų, kaip patsai žinai, abi liko žiemai bergždžios. Surinkome kelis skatikėlius už kremblius ir uogas ir sakau savo seniui: pirksime karvutę! — Pirk, sako, kad užsibezdėjai, tik man tuo reikalu galvos nekvaršink! — kalbėjo moteriškė. — Štai, šitą ir deru. Rodos, nieko sau karvytė, ir tešmuo nemažas, ir užprašė žmogus nebrangiai, tik aš nieko nenusimanau: gal ji kažkokį trūkumą turi, kurio aš, Dievuliau, pastebėti nemoku. Žinai gi pats, moteriška galva — tai ne vyriška...

Senis apėjo aplinkui, apžiūrėjo karvę, pačiupinėjo už ragų, paglostė kaklą, pakuteno už ausų ir nusigręžęs sako:

— Gera karvė! Gera, sveika ir pieninga, bet tu jos, moterėle, nepirk.

Moteriškė nustebo, išgirdus tokias Gugio kalbas.

— Kodel gi, dėdule, aš turiu nepirkti, jei karvė sveika, gera ir pieninga? Juk tokios man kaip tik reikia!

— Kodel, kodel? — nekantriai atrėžė senis.

— Negi aš tau čia, prie visų žmonių, aiškinsiu. Pasakiau — nepirk, ir nepirk; o nepaklausysi, pirksi, tai pasigailėsi, bet jau bus vėlu. Štai kas yra!

Tai pasakęs nepatenkintas nusigręžė ir nuėjo, kažką po nosimi murmėdamas.

Štai tau ir patarė! Gera karvė, ir sveika, ir pieninga, ir nebrangiai prašo — ir nepirk!

Nenorėtų moteriškė klausyti skerdžiaus ir bijo neklausyti. Raganius juk patarė, o kad liepė nepirkti, vadinasi, kažką žino, kažką numato, ko paprastieji žmonės net nenuvokia. Nepaklausysi, nupirksi, paskutinį sunkiai sutaupytą skatiką atiduosi, o su karve ims kažkas pikta ir atsitiks!..

Dūsauja moteriškė ir nesumano, kas bedaryti, o aplinkui žmonės juokiasi, šaiposi...

— Štai tau ir advokatas, štai tau ir patarėjas!..

— Spjauk, moterėle! Argi verta dėmėtis, ką girtas žmogus nuplepa! — pataria jai kiti.

— Pati juk turi akis ir matai, kad karvė gera ir tų pinigų, kurių prašo, verta.

— Taip, tai taip, — svyruoja moteriškė: — tik kad mūsų skerdžius — raganius. Nepaklausysi, Dievas žino, kas gali atsitikti...

Ir ėmė Slamienė pasakoti žmonėms, ką ji buvo apie skerdžių žinojusi, girdėjusi. Moterys klausė atydžiai, pasmakres rankomis parėmusios, o vyrai tai tik juokėsi...

— Na, nenori, žmona, karvės pirkti, tai aš pasiderėsiu, — sako kaimynas Juozas Sruogis, pasiturįs ūkininkas. Jis turėjo Amerikoje du sūnų, kurie gerą jam iš ten prisiųsdavo skatiką.

— Man karvė patinka, o girto žmogaus kalbų

— tesie sau jis ir raganius — aš nepaisau.

Pasiderėjo ir nupirko. Moteriškė net sudejavo, kai pamatė, kad karvę, kuri jai tiek patiko, nusipirko jau kitas: nusiminimas, kaip replėm, sugniaužė jai širdį. Gal gi kvailai pasielgė, seno Gugio paklausiusi. Net sukeikė jį, kam savo kalbomis jos protą sukvailinęs! O čia dar ir žmonės juokiasi iš jos, šaiposi...

Padūsavo žmona ir nuėjo sau kitos karvės rinktis, bet kiek žiūrėjo, kiek rinkosi, kitos tokios, kaip toji, nesurado. Nepatiko nei viena.

Visą dieną vaikščiojo po miestelį, žiūrinėjo, bet tinkamos sau nesurado ir grįžo namo be karvės.

II.

Namie vaikai visą dieną nekantraudami laukė pargrįžtančios su pirktine karve motulės. Net susiginčijo, vos nesusipešė del to, kaip teks pavadinti tą karvę.

Neiškentę nubrido per purvyną net sodžiaus galan motiną pasitikti. Ir netiek motiną, kuri, be abejo, parneš kiekvienam gardų riestainį, kiek greičiau pamatyti naujai įgytą karvutę.

Bet pamatė motiną, be karvės einančią.

— Motule, o kur gi karvutė? — paklausė nusiminę vaikai.

Pamačiusi vaikus, moteriškė sustojo ir dar labiau nusiminusi, vos neverkdama ėmė aimanuoti.

— Vai, mano mieli vaikeliai, sukvailino mano galvą pikti žmonės, kad jie ramios mirties nesusilauktų!.. Ir nenupirkau aš, kvaila, geros karvės, kurią pirkti norėjau!.. Vai, Dievuliau, Dievuliau brangus, ką aš, vargšė, padariau! Graušim dabar, vaikeliai, visą žiemą suniekę ir vis dėl mano kvailos galvos!... — aimanavo moteriškė, traukdama iš nešulėlio riestainius. — Tai vis tėvas kaltas! Patingėjo turgun eiti, leido mane vieną. Žinojo juk, kad moteriško protas trumpas, bet nepanorėjo tasai tinginys eiti: kas jam maži vaikai...

Nepatenkinti net riestainiais ėjo vaikai su motina tylėdami. Tik aštuonerių metų mergaitė, motinos sijono įsiskverbusi ir šalia jos purvynu brisdama, klausė:

— Tai kas tau, motule, neleido karvutės pirkti?

— Na gi vis tas skerdžius padarė, kad jis būtų kojas nusisukęs, dar turgun eidamas!..

Kieme ją sutiko vyras.

— Na, kur gi tavo karvė? — paklausė nusišypsojęs.

— Kad tau taip šonus diegtų, prakeiktas tinginy, kaip man širdį diegia, kad karvutės negalėjau nupirkti. Grauši dabar suniekę, sužinosi, kaip mane vieną turgun siuntinėti. Argi tai moteriškas darbas — karvę pirkti?..

— Kvaila boba! Pati kalta, o mane keikia...

Suvirpėjo moteriškė, lyg ją būtų kas karštu vandeniu apipylęs. Net kumščius sugniaužusi prišoko prie vyro.

— Kuo aš kalta? Kuo aš kalta? — rėkė net spiegdama: — Ar tuo, kad man Dievas paskyrė tokį kvailą tinginį, nedorėlį vyrą! Aš, aš viskuo turiu rūpintis! O tu druni visą dieną, kaip šuo paunksnėje!..

— Kaip matau, tu šiandien ar ne pas kalę nasrų pasiskolinusi esi, ar gal drignių apsiėdei! — sumojo ranka vyras ir nuėjo į kluonus.

— Štai, vaikeliai, matote, matote, kokis geras jūsų tėvulis! Jam nerūpi, Dievuliau, kad teks jums visą žiemelę suniekę graužti...

Ir aimanuodama nuėjo su vaikais pirkion...

Kad ir išbarė vyrą, kad ir prisikeikė, kiek tik norėjo, bet nenurimo Slamienė. Nusirengus paskubomis „šventadienius rūbus", nesurasdama sau vietos, nenurimdama, tuoj nubėgo pas kaiminus paguodos ieškoti. Beveik visą kaimą apibėgo, visur pasakodama, kaip piktai ją senas skerdžius sukvailinęs.

Girdėdami jos pasakojimus, vyrai tik juokėsi, o moterys ramino.

— Palauk, kūmule, nesiskųsk dar! Skerdžius geras žmogus, niekam dar nėra pikto padaręs. Bent neteko girdėti. Nejaugi jis tave taip sau, be jokios

priežasties, apgautų, vien tik kad pašieptų?

— Palauk, viešnele, — ramino kita: — gal išgirsime dar, kad su ta karve kažkas bloga atsitiks...

Neteko ilgai laukti. Sruogis, parsivaręs karvę namo, ant rytojaus nuvedė ją želmenin ir pririšo, kad ji, prie naujos vietos dar nepripratusi, nenuklystų kur. Pavakarę parbėga iš lauko nuėję gyvulių pažiūrėti vaikai ir dar iš tolo šaukia:

— Dėde Sruogi! Dėde Sruogi! Tavo pirktąją karvę vilkas papjovė!...

III.

Ar nusigando, ar nusidžiaugė Slamienė, išgirdusi šią naujieną, ji pati nebežinojo.

— Rankas ir kojas man pamielino, kai išgirdau, — pasakojo dabar savo kaimynei. — Lyg apsvaigusi atsisėdau ant suolo ir gal Dievuliui Aukščiausiam nusidėjau: kaip girta ėmiau kalbėti už karvutės vėlelę „Angelas Dievo" ir susigriebiau tik melstis pabaigusi.

— Taigi, kūmule, gerai, kad tada paklausei skerdžiaus. Dabar tai tave būtų šioji nelaimė ištikusi! O dar pykai, kad tave suklaidinęs buvo. Štai tau ir — suklaidinęs!..

— Vai, moterėle, vai, širdele! Tai vis kvailas moteriškas protas! Bet ką aš tada, širdele, iškentėjau! Širdis, rodos, kalbėjo, kad reikia skerdžiaus paklausyti, bet tiek norėjau, tiek norėjau ją pirkti, tą nelaimingąją karvutę!.. O čia dar žmonės juokauja, šaiposi... Vienon ausin lyg kažkas kuštėjo: — pirk! pirk! O kiton lyg kažkas barė: vai, nepirk, pasigailėsi!.. Dievaž, butau nupirkusi, jei nebūtų pasišovęs Sruogis...

— Ne kas kitas, tik nelabasis, matyti, tave gimdė...

— Ir aš dabar taip manau, uogele. Bet kiek aš iškentėjau, kiek iškentėjau, o jau kiek susikrimtau vakar ir nūdieną, kol sužinojau, kas su karve atsitiko, tai ir išpasakoti tau nebegalėtau. O dar tasai begėdis Sruogis šiandien iš ryto, lyg tyčiodamasis iš manęs, kad ims girti, kad ims girti nupirktą karvutę... Dievulis jį už mano skausmą ir nubaudė...

Atsisveikinusi su kaimyne, nusiskubino Slamienė kitur.

Greitu laiku apibėgo visą kaimą, kiekvienoje pirkioje pabuvo, kiekvienai moteriškei papasakodama viską nuo pat pradžios.

Moterys klausė atsidėjusios, vis labiau įsitikindamos, kad skerdžiaus esama raganiaus.

— Ne kas kitas jis, tik raganius. Tikras raganius!

— Kad nebūtų raganius, iš kur būtų sužinojęs, kas su karve turėjo atsitikti, — pritardavo viena kitai.

— Tesie sau raganius, bet gerai, kad pikto žmonėms nedaro.

— Taip tai taip, bet visgi Dievulio priešas, su pikta dvasia santykiauja... — paabejojo dievotesnės.

— Ir kaip, Dievuliau, žmonės nepagalvoja apie savo amžiną gyvenimą!..

— Ką jūs, moterėlės, kalbate dabar! — stojo ginti skerdžių Slamienė. — Ar tai bloga, kad jis žmonėms gera daro. Tik pagalvokite, kokia aš būtau dabar buvusi nelaiminga, jei tą karvutę būtau nusipirkusi.

— Gal ir susižino su piktomis dvasiomis, bet ne jis joms, tik jos tarnauja jam,

nelyginant, kaip ūkininkui samdininkas. Ne burtininkas juk — Gal ir tiesa, kad dabar jam velnias tarnauja, kaip samdininkas, bet kuo turės tam samdininkui užmokėti už tarnavimą?..

Girdėjo ir vyrai šias kalbas. Pirmiau tik juokdavosi.

— Iš kur čia rasis piktos dvasios, kad visur kryžiai, bažnyčios...

— Kiekvienoje vietoje kasdien bažnyčios varpus skambinant išgirsi.

Vėliau, moterų kalbų prisiklausę, ėmė abejoti. Juk seniau, sako, tikrai būta raganių.

— O vėl kas jį žino? Gal gi senis tikrai nusimano kažką nepaprastą...

Paabejoję ėmė klausinėti patį Gugį, kokiu būdu jisai atspėjo karvės likimą, patardamas Slamienei nepirkti jos.

Užkluptas senis skerdžius tik nusišypsojo.

— Nagi ji vilko ženklu buvo paženklinta. Anksčiau ar vėliau, bet vistiek ją vilkas turėjo papjauti.

— Gal gi ir tiesa! — pamanė vyrai.

Tikrai, seni žmonės kalbėdavo, kad vilko pjautinas gyvulys kažkokį ženklą turi, bet jie, dar jauni būdami, tuo nebetikėdavo, todel nesiteiraudavo, nei kokis tasai ženklas, nei kur jis yra.

— Štai, juokėmės, jauni būdami, iš senų žmonių, o pasirodo, jie tiesą turėdavo.

— Kvaili buvome, todel juokėmės. Kiek žmogus dabar blogo išvengtų, kad jų patyrimą turėtų!..

— Būdavo, žmonės ir orą mokėdavo atspėti ir kažkaip nelaimes ir netikėtus įvykius nujausti, bet nesidomavome tuo, neišmokome iš savo senelių.

— Danguje, iš žvaigždžių, skaitė, kaip iš atviros knygos.

— Ką, brolau, bekalbėsi! Manėm, kad išmintingesni esame, o pasirodo, kad kvaili. Del savo prityrimo mūsų seneliai ir laukų mažiau apdirbdavo, ir lengviau darbuidavo, ir geriau gyvendavo, negu mes dabar. O vis todel, kad turėjo patyrimų, kurių mes neturim.

— Ir mūsų vaikai nebeturės. Būdavo, seni žmonės iš anksto žinojo, kur kada ir kokius javus reikia sėti, kad užderėtų. Todel ir derliai buvo gausesni.

— Tai vis kunigai mus sukvailino. — Burtai, — sakydavo, — senų žmonių tamsumas!..

— O gal tu, dėde, tikrai esi raganius? — paklausė vienas jų Gugį.

— Ar tai bloga? — linksmai nusišypsojęs paklausė jį Gugis. — Kai moterys mano, kad esu raganius, gardžiau mane valgydina.

Nusijuokė vyrai ir patikėjo, kad skerdžius tik paprastas senų laikų žmogus, daug ką nusimanąs, ko jau dabar žmonės nežiną.

Prisiminė, kad jis ir išpažinties vaikščioja, ir kunigai jo nepeikia. Niekas neatmena, kad net kalėdodamas jį būtų kada subaręs kunigas. O Žemaitukas net pajuokauti su juo mėgdavo, vaišinamas sodindavo jį su savim už stalo.

O kiek jau kunigėliai bardavo kalėdodami kitus žmones!..

Taip ir nepatikėjo vyrai, kad skerdžiaus esama raganiaus! Vienas kitas net vos nesusipešė su moterimis, kai jų kalbas begirdėdamas pajuokdavo jas, ar rimtai joms prieštaraudavo...

KUKIS IR GUGIS

I.

— Dėde, eik čionai, pas mus: pavaišinsiu tave. Kaip matau, tu savo iždinę esi jau ištuštinęs.

— Ištuštinau, vaikeli, iki paskutinio skatiko ištuštinau, — atsakė senis, prieidamas į stalą, už kurio sėdėjo užkalbinęs jį bernas. — Ką vasarą, karveles beganydamas, uždirbau, visa nūnai pragėriau, iki paskutinio skatikėlio atidaviau Calkei.

— Ir tu nesigėdim, seni, girtuokliauti! Pagalvotai geriau apie mirtį, ne apie stiklinę. Tavo amžiui labiau atitiktų... — subarė jį senyvas vyras, greta berno sėdįs, matyti, jo tėvas.

— Ką aš turiu apie ją galvoti, kad ji apie mane vistiek pagalvos, kai ateis metas. Ne nūnai, tai rytoj teks jai manim susirūpinti, ir man apie ją negalvojus.

— Tai bent apie Dievą pamanytai! Tokis amžius, o elgiesi, kaip jaunas vaikinas.

— Aš Dievulio Aukščiausio niekados nepamirštu. Išgeriu stiklelį ir Dievulį pagarbinu, kad suteikė savo malonėje man progos pasilinksminti...

— Geras garbinimas — su stikliuku! Ką tau kunigas pasakys?

— Ką jis man turi sakyti, jei aš jo nesiklausiu! Aš jau buvau suaugęs vyras, kai jis dar be kelnių bėginėjo, tai ką jis man gali pasakyti dabar.

— Gana, tėve! — nusigręžė bernas į senį, kuris barė skerdžių: — Ką tu ji bari, kad jis tau pikto nedaro. Didelis čia daiktas, kad išgeria žmogus kaikada.

Ir pripylęs degtinės stikliuką pakišo skerdžiui.

— Gerk, dėde, ir nekreipk dėmesio į tėvo kalbą. Žinai, jis mėgsta pabarti kitus.

— Aš, vaikei, nuo mažų dienų esu pripratęs, kad mane bartų. Bet aš linksmas žmogus ir rūsčios kalbos nevengiu. Gerumu mane labiau paveiksi, negu barimu.

Paėmęs stikliuką kairion rankon, dešine persižegnojo.

— Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios Šventosios. Amen. Dievui garbėn, man ir geriems žmonėms sveikaton.

Ir išgėrė vienu matu iki dugno. Išgėręs atsilaužė baltos duonos kąsnelį, užkando ir nusišluostė lūpas rankove.

— Kaip tau ne gėda Dievą niekinti! — subarė jį vėl senas vyras.

— Žmogau, persižegnok! — nusistebėjo skerdžius. — Ar gi aš Jį niekinu?

— Žinoma, niekini, minėdamas Jo šventą vardą prie stikliuko.

— Aš visur ir visuomet Jį miniu ir garbinu, ir valgydamas, ir gerdamas, ir darbą dirbdamas, ir gyvulėlius ganydamas. Geri žmonės seniau, kai dar aš buvau jaunas, man sakydavo, kad taip reikia daryti, visur ir visuomet Dievulio vardas minėti. — Neužmiršk Dievulio niekados, ir Jisai tavęs neužmirš, patardavo man. Ir matai, su Dievo pagalba kokio amžiaus susilaukiau! Juk anūkus turi, o aš už tavo tėvą, amžiną atilsį duok jam, Viešpatie, keleriais metais buvau vyrelesnis.

— Kiek gi dabar metų turi, dėde? — paklausė bernas, vėl pildamas jam

stikliuką.

— Nežinau, vaikeli. Manau, kad gal jau šimtas yra. Yra šimtas, ir gal net su uodega.

— Kaip galima savo metų nežinoti? Nesuprantu, dėdule, — paabejojo bernas.

— Argi atsiminsi, vaikeli. Aš metams jau seniai skaičių pamiršau. Kol dar mano vienaamžiai gyvi buvo, kiti už mane mano metus skaitydavo, bet kai paskutinis jų, tavo senelis, mirė, ir aš ir žmonės užmiršo, kiek man yra metų. Nebebuvo, kas juos skaitytų. Tik vienas Dievas nūnai jų skaičių žino.

— Vai, ar tik vienas Dievas žino... — suzurzėjo senas Kukis.

Skerdžius atydžiai, ilgu žvilgsniu, kažkaip iš paniūrų į jį pasižiūrėjo ir su jam neįprastu rimtumu tarė:

— Nekalbėtai, seni, kame nieko nenusimanai...

Senas ūkininkas nuleido akis ir nieko neatsakė, tik kažką tyliai, sau po nosimi sumurmėjo. Bernas neramiai pažvelgė į tėvą.

Kurį laiką visi tylėjo. Buvo nejauku, matyti, senas Kukis palietė kažkokį opų, o gal net skaudų klausimą.

— Gal išgersi dar vieną stikliuką, dėdule? — ir įpylęs degtinės bernas pastūmėjo stikliuką arčiau į skerdžių.

— Išgersiu dar, vaikeli, išgersiu Dievui garbėn ir tau sveikaton. Sveikas būk, berneli! — užgėrė į berną skerdžius.

Išgėręs vienu matu iki dugno, skerdžius dabar patsai pripylė naujai stikliuką ir padavė bernui į rankas.

— Gerk, berneli, kad sveikas būtai!

Atsignybo baltos duonos kąsnelį ir įsidėjo burnon.

Kai bernas išgėrė irgi iki dugno, pripylė naujai ir pastūmėjo stiklelį tėvo link.

— Išgertai ir tu dabar, tėvuli!..

Bet senis tik ranka pamojo.

— Gėriau jau, pakaks...

Skerdžius nusijuokė.

— Neragink, berneli: tavo tėvas negers iš stikliuko, iš kurio raganius gėrė. O dabar, jaunasai berneli, ačiū tau už vaišes! Aš tavo geros širdies nepamiršiu. Neabejok, senas Gugis dar tau ne kartą geruoju atsilygins... Neduos tėvui nuskriausti nei tavęs, nei Verutės...

Ir užsimovęs giliai ant galvos kepurę išėjo, svyruodamas į visas šalis.

— Tėvuli, kam be reikalo niekus kalbi ir veltui erzini skerdžių? Suries kada tave, kaip alkūnę...

— Kaip Dievas panorės. Be Jo valios nei raganius man nieko nepadarys.

— Visgi geriau neerzinti jo. Maža, kas gali žmogų ištikti.

— Ė, — numojo senis ranka: — ką ten kiekvieno kvailio bijosi! Mokėk, sūneli, važiuosime namo. Matai, temsta jau...

Užsimokėjo ir išėjo...

II.

Yra Dainavos šaly nedidelis kaimelis, apie kurį nedaug kas yra girdėjęs. Tasai kaimelis vadinasi Ramūnai. Jis tarp girių, tarpukalnėse pasislėpęs. Keliai į jį smėliuoti, jog jais nei pėsčias prieisi, nei važiuotas prisikasi. Laukų ten žmonės

turi daug, bet žemė menkutė, daugiausia smėlynai, todel josios didesnė pusė nebedirbama, dirvonauja, skujinais suaugusi.

Gyveno tame kaime du garsūs tarp savųjų vyrai: Jonas Kukis ir Kazys Gugis.

Pirmasis buvo turtingas ūkininkas, doras, darbštus ir dievobaimingas žmogus, todel buvo visų gerbiamas vyras. Antrasis buvo vargšas žmogelis, neturėjo nei ūkio, nei žmonos, nei vaikų, gyveno vienui vienas, kaip pirštas, dūminėje trobelėje su mažučiais langeliais. Didesnė jų dalis buvo skalomis užtaisyta, nes stiklai jau seniai buvo išbyrėję. Pati trobelė buvo mažutė, žemutė, pakrypusi, ramsčiais paremta; stogas samanotas, kupstais suaugęs, vietomis visai kiauras.

Jono Kukio aruodai buvo visuomet, net vasaros pabaigoje, pilni javų, o tvartai įvairaus plauko ir rūšies gyvulio. Svirne šatros lūžte lūžo taukų bandomis, lašinių paltimis, kumpiais, dešromis. Jis turėjo daugel gražaus rūbo ir padaro. Kas šventadienis, ir patsai švariai pasirėdęs, ir žmona gražiai pasipuošusi, ir vaikai, kaip kažkokio pono, išlepinti, išpuošti, važiuodavo Merkinėn, bažnyčion. Ir važiuodavo ne bet kaip, tik gerų arklių porą pasikinkę, nudažytoje, gerai apkaustytoje bričkoje, o padaras buvo vis diržinis, su žvangučiais, su blizgučiais, jog ir didelis ponas nepasigėdytų tokiu vežimu važiuoti.

Kazys Gugis niekuomet neturėjo nei aruodų, ne tvartų, nei vežimų. Ir rūbo teturėjo tiek, kiek ant nugaros, bet neaimanavo, nesiskundė savo likimu, kad vargšas, kad nieko neturįs. Bažnyčioje buvo retkarčiais — du, tris kartus į metus, ir eidavo visuomet pėsčias. Vasarą nuo senų seniausių laikų ganydavo ūkininkų gyvulius, skerdžiaudavo, valgydavo svetimą, avėdavo ir dėvėdavo irgi svetimą, iš eilės pas kiekvieną ūkininką. Žiemą, kai ganyti nebeganė, eidavo uždarbiauti: būdamas jaunesnis pasisamdydavo ūkininkams javus kulti, eidavo miškan medžių kirsti, o pasenęs ieškodavo lengvesnio darbo — šerdavo ūkininkų gyvulius, kapodavo malkas, pjaudavo pašarą, net imdavosi vilną kedenti, plunksnas plėšyti...

Ką uždirbdavo — pravalgydavo, o ko nepravalgydavo, tuojau pragerdavo.

Joną Kukį visi gerbdavo, kaipo pasiturintį ūkininką, protingą vyrą ir gerą žmogų, nors kaikas jam pavydėdavo, o daug kas, ypač iš jaunimo, labai nemėgdavo. Ir iš tikrųjų jisai buvo geras žmogus, net patys jam nepalankiausi žmonės negalėjo to nuneigti. Jis dažnai gelbėdavo kitus nelaimėje — vienus geru patarimu, antriesiems sunkioje valandoje pinigų paskolindamas, vėl kitus sušelpdamas javu ar kad ir pašaru. Gerą patarimą duodavo žmonėms veltui, už „dėkui", kaip sako. Už paskolintus pinigus imdavo palūkanas, bet žmoniškas ir niekados pinigais. Kiek paskolinai, tiek jam grąžink, o už palūkanas dieną, kitą pašienauk, atsiųsk žmoną ar dukterį, jei turi suaugusią, padėti javus nuimti, ar kitą lauko darbą nudirbti, dienelę paarti ar paakėti...

Mėgo senas Kukis, net neprašomas, duoti kitiems patarimus, o jei kas nepatikdavo, tai pabarti, pamokyti. Pamato žmogų, kažką veikiantį ne taip, kaip jam patinka, prieina, pakalba, kas jam atrodo negera, išpeikia, pamoko...

Susirenka kur šventadieniais jaunimas, ima linksmintis, žaisti, triukšmą kelti, jog net skamba kaimas juokais, dainomis ir dainuškomis, senas Kukis jau čia pat. Pastovi, kur jaunimas žaidžia, pasižiūri ir, neiškentęs, vienam, kitam bernui pirštu pagraso, vieną, kitą mergaitę pagėdina, pagaliau ima barti visus.

— Kaip nesigėdinate, bernai, tokius niekus krėsti! Pasimelstūte geriau, apie Dievą pagalvotūte... O štai dabar tik mergas tvirkinate...

— Dar mes, dėde, jauni esame. Suspėsime dar apie Dievą pagalvoti... — atsikerta kuris drąsesnis.

— Jauni!.. Suspėsite!.. O ar žinai, ką tau rytdienai Dievas gamina, ištvirkėli?

Gal dar vakaro nesulauksi... Štai tau ir bus — jauni...

Nusigręžia senis ir nueina zurzėdamas, linksmą nuotaiką jaunimui sugadinęs.

Sekmadieniais, namo iš bažnyčios parvažiavęs, sėdėdavo po langu ir kybindavo kiekvieną vėliau pargrįžtantį kaimyną. Sustabdys, prakalbins, paklaus, kodel tiek ilgai užtruko miestely, pabars, kam be reikalo gyvulį ilgai alkino. O jei kaimynas dar šiek tiek linksmesnis, išmovęs kelis stikliukus daugiau, negu reikia, ne tik išbars, bet dar primins jam ir mirties valandą...

Visa tai ne labai mėgo žmonės, bet kentė. Ką bedarysi, geras žmogus, doras, ne blogo pamoko, ne už gerą pabaria...

Kaziui Gugiui niekas nei nemanė pagarbos rodyti. Gal jisai buvo protingas, nekvailesnis protu, negu daugelis kitų, kurie buvo ir yra laikomi protingais, net gudruoliais, bet jo protu niekas nesidomėdavo, patarimų pas jį niekas sunkiuose gyvenimo sląstuose nebesiklausdavo. Be to, dar žmonės jį laikė girtuokliu, o kuri gali būti pagarba žmogui, paskutinį skatikėlį, kai tik tasai jam rankon pakliūva, prageriančiam, neatsižvelgiant į rytdieną?

Kazio Gugio niekas negerbdavo, kadangi nebuvo už ką jį gerbti, bet visi jį mėgo, seni ir jauni, ypač šeimininkės. Mėgo jos Gugį labiausiai todel, kad jis buvo geras skerdžius, ir jam gyvulius beganant karvės niekados nepareidavo namo plokščios, nepriėdusios. Kai atmena, jam beganant neatsitikdavo su gyvuliais nelaimių, nesirgdavo karvės, negaišdavo. Gal todel nuo senų seniausių laikų, kai dar Gugis buvo jaunesnis, visi manė jį esantį raganių. Moterys giliai tikėjo, kad jis raganius ir dar ne bet kokis raganius, ir kai vyrai paabejodavo, turėjo šimtus įrodymų, kad skerdžius neabejotinas raganius, tik tokis, kuris savo galią vien tik žmonių labui panaudoja.

— Ne jis nelabajam, bet nelabasis jam tarnauja, nelyginant, kaip ūkininkui bernas samdininkas.

— Raganius ne raganius, bet gyvuliuose daugel nusimano, — kalbėdavo vyrai. — Ir nieko nuostabaus: tiek metų skerdžiauja, visokio gyvulio yra matęs.

— Ir ranką tikrai lengvą turi. Naudingas žmogus, ką bekalbėsi. Bet ar jis raganius, vienas Dievas tik gali žinoti.

Kad Gugis turi „lengvą ranką", žmonės jau seniai pastebėjo, ir todel ar vištos reikėjo tupdyti ant kiaušinių, ar žąsys, moterys kviesdavo visuomet Gugį; reikėjo spiečius suimti, ar susemtas bent avilin suleisti, vyrai šaukdavo irgi Gugį.

Tik nevisada tų kvietimų Gugis klausydavo, ir tada žmonės būdavo nepatenkinti: nepaklausė Gugis, neatėjo šaukiamas — vadinasi, nepasiseks. O kad kartą pakviestas neatėjo, veltui prašysi — vistiek nebeeis.

Nuomonė, kad Gugis yra tikrai raganius, vis stipriau įsigalėdavo dar ir todel, kad jis gerai pažino visokias žoles, žinojo, kuri kokią ligą gydo. Ne vieną žmogų, ne vieną gyvulį, kalba, jisai pagydė ar tai žolelėmis, ar tai šaknelėmis.

Už gydymą ir vaistus jis niekuomet nereikalavo atlyginimo, o kad ir siūlydavo žmonės, pinigais neimdavo.

— Dievas ne del manęs vieno, bet del visų leido žolelėms laisvai augti ir žemėje šakneles auginti. Už ką gi imsiu pinigus? Juk aš žolių nei sėjau, nei paliedinėjau, nei auginau...

Bet jei ta proga kas atnešdavo jam kumpelį, ar dešrų porą rietenų, ar kito kurio valgio, priimdavo dėkodamas.

— Na, tai čia, žmogau, visai kas kita: ranka ranką prausia. Aš tau patarnavau, tu man, ir gerai...

Bet labiausia jam patikdavo, kai jį degtine pavaišindavo. Mėgo senis išgerti,

vai, ir kaip dar mėgo, o kad pasigertų, visai nedaugei jam reikėjo: išmovė du—tris stikliukus ir, žiūrėk, vos ant kojų laikosi.

Senis paprastai nemėgdavo vienas namie sėdėti, stengdavosi būti vis tarp žmonių, kur daugiau triukšmo, kalbų.

— Aš nors senas, bet esu linksmas žmogus, — kalbėdavo jisai kiekvienai progai pasitaikius.

— Mano metai jau tokie, kad graitai reikės vienam būti ir tylėti. Užteks tuomet, o dabar reikia žmonėmis pasidžiaugti.

Kur vestuvės ar krikštynos, senis ten būtinai turėjo užeiti ir pasigerti. Neaplenkdavo, nepraleisdavo jisai ir vakaruškų, kur vien jaunimas linksminosi. Visur jis buvo pageidaujamas svečias. Niekas tiek nemokėjo dainų, liūdnų, linksmų, rimtų ir juokingų, kiek senas Gugis. Nei vieno stiklelio jis neišgers be atitinkamos dainelės; niekas tiek nežinojo ir senoviškų padavimų, baisių pasakų apie šmėklas, monus, apie pasivaidinimus, kiek jisai. Kai ima pasakoti apie senovės laikais buvusius baisius nuotykius, net šiurpuliai žmones krečia. Senesni ir jaunesni glaudžiasi tada prie sienų ir rango kojas pasuolėn, o mažesni vis kampan patekti stengiasi, kad vis toliau nuo langų.

Pasigėręs mėgdavo pokštus krėsti, juokingas dainas dainuoti, taip pritaikintas tai esamoms aplinkybėms, tai atskiriems žmonėms, jog seni ir jauni vos iš juoko nesprogdavo.

Be to, senis buvo dar smuikininkas. Kada ir kaip jis išmoko smuiku griežti, niekas nežinojo, bet griežė ir net nuosavą smuiką turėjo, pajuodusį, seną, kaip jisai pats, ir mokėjo sugriežti kelis šokius. Tiesa, dabar jau nemėgo griežti ir prašomas atsisakinėjo.

— Pirštai — sakydavo: — pasidarė nelankstūs.

Bet pavaišina jaunimas, vienu kitu stikliuku užgeria, ir senis imasi smuiko.

Už linksmus pokštus, už dainas ir pasakas vaišindavo skerdžių visi, ir iš vakaruškų, iš vestuvių, iš krikštynų nebegrįždavo jisai blaivas, nepasigėręs. Eidavo namo linksmai dainuodamas ir „žąseles varynėdamas", kaip sako žmonės. Kai prieidavo Kukio kiemą, tasai, išgirdęs skerdžiaus balsą, atidarydavo langą ir tik galvą linguodavo.

Skerdžius sustodavo pas daržėlį ties Kukio langu ir klausdavo:

— Na, ką? Barsi? Tai bark greičiau: aš girtas esu ir noriu gulti.

— Vėl nusigėrei...

— Na, žinoma. Patsai matai, kad esu girtas...

— Senas esi ir vis dar užmiršti, kad netrukus turėsi Dievui atskaitą duoti iš viso savo gyvenimo...

— Na, ir duosiu. Manai, kad neduosiu? Ir tokią dar, brolau, sąskaitą patieksiu, kad ne aš Dievui, bet Jis man pasiliks skolingas.

— Niekus kalbi, pasigėręs...

— Ne, brolau! Aš niekus kalbu tik blaivas būdamas...

— Eik jau, eik gultų. Pasigėrei, Dievą pamiršęs, ir dar blevyzgoji...

— Kaip tai — Dievą pamiršęs? — nustebo Gugis. — Ne, brolau. Aš Jo niekuomet neužmirštu. Ir gerdamas Jo šventą vardą visuomet garbinu...

— Neblevyzgok! Geriau pagalvok, ką tau kunigas pasakys del tokių kalbų...

Ir pasipiktinęs Kukis uždarydavo langą, o Gugis eidavo namo gulti...

III.

Gyveno tame pačiame Ramūnų kaime neturtingas ūkininkas Kazys Žlabys. Žemės jisai turėjo tiek pat, kiek ir kiti — visą pusvalakį. Ir darbuiti netingėjo — ir išaria, ir pasėja, ir iš lauko suima savo metu, dar anksčiau, negu kiti, tik kažkodel jam nesisekė. Gal todel jį Dievas ir dukterimis gausiai apdovanojo: turėjo jų penkias ir nei vieno sūnaus.

Pati vyriausioji, Verutė, jau buvo septyniolikos metų mergaitė, grakšti, laiba, kaip miesto panelė, geltonplaukė, mėlynakė, baltaveidė ir skaisti, kaip lelijėlė.

Ir linksma buvo, kaip paukštelė čiulbuonėlė: kur ėjo, kur žengė, vis daineles dainavo. Kur Verutė dirba, ištolo išgirsi. Ir dainų mokėjo tiek daug, jog net motina stebėjosi, iš kur josios dukrytė tiek jų pramokusi.

Ir namie ir svečiuose pas drauges — visur ir visus mokėjo prajuokinti, pralinksminti, nes buvo vikri ir linksma, kaip girios voverėlė. Todel ne vieno berno ji širdį sužavėjo, bet kadangi neturtingo tėvo buvo duktė, ir kraičio mažai tikėjosi bernai gauti, su piršliais nesiskubino.

Verutė del to dar nesigriaudino ir apie bernus visai dar negalvojo, linksmai sau begyvendama, bečiulbėdama, kol Kukio sūnus, Jonas, kur buvęs, kur nebuvęs, ėmė suktis aplink Verutę. Ji linus ravėja, žiūrėk, ir Jonas ton pusėn su dalge ar su arklu eina.

Prieis, atsistos ir kalbasi, ilgai kalbasi. Verutė bulbes kapliuoja, ir Jonas su kapliu greta savo šniūrely bulbėse knaisosi, ir vėl ne tiek dirba, kiek kalba, Verutę juokina...

Ar šventadieniais miestely, ar sodžiuje vakarėliuose, Jonas vis aplink Verutę sukinėjasi, kitų mergų, rodosi, jis nei nemato.

Ir priprato ilgainiui, ir pamilo vienas antrą, ėmė svajoti, ilgėtis vienas antro, galvoti, kaip čia pasimačius, kada susitikus, pasikalbėjus, niekeno nekliudomi. Besvajodami, besiilgėdami, dar labiau vienas antrą pamilo ir nepastebėjo, kai ėmė jau ir apie meilę kalbėti, ėmė apie būsimą gyvenimą drauge svajoti...

Jonas buvo turtingas ūkininkaitis, ir Verutės kraitis jam visai nerūpėjo.

Pastebėjo pagaliau ir senas Kukis, kad jo sūnus perdažnai slankioja aplink Zlabio kiemą, ir ėmė Joną barti.

— Ko tu vis slankioji aplink Zlabio tvartus, kaip zuinas paršas aplink daržą, kur bulbės auga. Ar nori, kad Žlabys tau pagaliu koją iškirstų!.

— O kad, tėvuli, man Žlabio Verutė labai patinka! — įsidrąsino Jonas tėvui pasisakyti.

Suraukė senas Kukis kaktą, niauriai pažvelgė į sūnų ir, ūsus bekramtydamas, sumurmėjo:

— Daug tu nusimanai, kas tau patinka. Motinos pienu dar rūgauti nenustojai.

— Ne, tėvuli, aš gerai nusimanau, kas man patinka! — atrėžė užsigavęs Jonas. — Verutė man patinka, ir aš ją vesiu, arba visai nieko nevesiu. Kitų mergų nei žinoti nenoriu!

— Kvailas esi ir nekalbėk niekų! — subarė sūnų Kukis. — Vesi, kurią liepsiu, ir baigtas dalykas. Žiūrėk, kad aš daugiau panašių kalbų nebegirdėtau!..

Ir nusigręžęs nuėjo į kluonus.

Jonas atsisėdo pasvirnėje ir ėmė dalgę tinti. Tynė ir galvojo apie Verutę, apie tėvą, ir juo ilgiau galvojo, juo labiau nirto ir vis smarkiau plakė dalgę, lyg visą Jono įnirtimą ji būtų turėjusi pajusti.

— Ne, aš nenusileisiu! Tedaro su manim, ką nori. Amerikon pabėgsiu, bet

nenusileisiu! — balsiai prabilo bernas ir trenkė dalgę šalin.

O tuo metu senis, apsimąstęs, pagalvojęs, sugrįžo skiedrynan, kuris buvo pašiūrėje, svirno gale, ir visai ramiu balsu ėmė sūnui kalbėti:

— Žlabio Verutę, sakai, vesi. O kas toji Verutė? Vistiek, kaip kampininkė, kampininko duktė. Kad panorėjai vesti, vesk sau — jau ir metas tau vesti. Bus motinai lengviau seserims ištekėjus... Bet vesi tą, kurią aš tau surasiu, garsios, turtingos giminės mergą, kuri nei tau, nei man, nei mūsų visai giminei gėdos nepadarys.

Jonas, pasiėmęs dalgakotį, ėmė derinti dalgę ir, tėvo kalbos beklausydamas, dar labiau nirto.

— Jei man neleidi Verutės vesti, gali nesirūpinti: vistiek kitos nebe vesiu. Greičiau Amerikon paspruksiu, negu kitą vesiu! — atkakliai atrėžė tėvui užsispyrėlis.

Senis nustebo. Nelaukė, kad sūnus išdrįs jam prieštarauti.

— Snarglius panosėje nusišluostyk, o paskui su tėvu ginčykis! — sušuko atsipeikėjęs. — Amerikon paspruksi! Štai, diržą nusijuosęs, išrašysiu tau ant nugaros tokią Ameriką, jog net kelnes prismarvinsi. Nepažiūrėsiu, kad jau bernas esi...

Sūnus, daugiau nieko nekalbėdamas, užsidėjo dalgę ant peties ir nuėjo laukan, į daržus...

Prisiminė dabar visa tai senis, vežime sėdėdamas.

— Tai jau pasiskundei Gugiui?.. — pusbalsiai paklausė sūnų.

— Kuo, tėvuli?

— Na gi, ką jis ten surailino apie Verutę... Kad neduosiąs man jūsų nuskriausti...

— Nei aš jam skundžiausi, nei su juo apie tai kalbėjau... Raganius, todel viską žino...

— O tu vis dar apie ją galvoji? — paklausė senis.

— Galvoju, tėvuli, ir visados galvosiu.

Senis Kukis jau buvo benorėjęs sutikti, žodžiai patys veržėsi iš lūpų, bet išgirdęs sūnaus kalbą, visai nieko negalvodamas, atrėžė:

— Negalvok apie ją: nieko iš to nebebus...

IV.

Buvo giedri vasaros diena. Skerdžius, parginęs iš rytagonių, pasisrėbė pas eilinį ūkininką skalsiai pienu pabaltintos sriubos, duonele užkąsdamas, ir dar giedresnė pasirodė jam diena. Pajuokavo su šeimininke, pakirkė dar, paerzino vaikus ir, trimitą už pečių pasikabinęs, nuėjo namo atsilsėti, prigulti, nes skalsiai pavalgiusį ėmė miegas marinti.

Bet parėjęs namo neatsigulė, tik atsisėdo ant savo pirkaitės slenksčio, pypkę įsikandęs, dūmindamas žvalgėsi į giedrias padanges ir laimingai šypsojosi.

Gerai vasarą, kai šilta ir giedra, kai paukščiai čiulba, ir medžiai žaliuoja, ir žmogus sočiai pavalgęs!

Gerai ir linksma gyventi!..

Sėdi ir džiaugiasi senas skerdžius, džiaugiasi, kad gyvas ir sveikas, kad jam linksma ir malonu. Nenorėtų dabar pasikeisti savo likimu ne tik su kuriuo ponu

ar karaliumi, bet net su pačiu kunigu!..

— Na, kur eini, berneli? — užkalbino jis gatvele einantį su dalge ant pečių Joną Kukį. — Pieveles eini šienauti?

Jonas sustojo ties varteliais.

— Einu Ožkabalėn, dėdule. Tėvas sako, žolė ten tiek suaugusi, jog net pasviro. Seniai reikėjo pakirsti ją.

— Darbas niekur nepabėgs, ir pieva pasiliks toje pat vietoje. Kas tokioje karštėje dirba? Eik čion, prisėsk, pasikalbėsime, o ten dienelė atvės, saulei žemiau nusileidus.

Mėgo senis paaušinti burną, kai buvo geras ūpas. O blogai nusiteikęs būdavo retai.

— Tėvas bars, dėdule. Pasakys, kad tinginiauju.

Senis išėmė pypkę iš dantų, nusispjovė, nušluostė rankove lūpas ir vėl įsikando.

Du tris kart užtraukęs ir paleidęs aukštyn dūmų kamuolius, kažkaip keistai į Joną pasižiūrėjo.

— Bene tu visuomet vengi tėvo barimo, tarė šypsodamasis skerdžius. — Manau, del Verutės Žlabytės ne kartą tėvas pabarė, bet ar nusigandai?

— Iš kur tu, dėde, žinai? — nustebo bernas. — Kas tau galėjo pasakyti? Juk aš niekam nekalbėjau, o tėvas net motinai nepasakė.

— Senis Gugis daugel žino, berneli. Jis turi akis ir mato, tik be reikalo nekalba.

Jonas užėjo kiemelin, prišliejo dalgę prie sienos ir patsai atsisėdo ant slenksčio greta su skerdžiumi.

— Tu manai, vaikeli, kad aš jaunas nesu buvęs, mergų nesu mėgęs, nesu mylėjęs? Vai, ir kaip dar mėgau! Jau vedęs buvau, o į mergas vistiek — kaip katinas į lašinius. Ir jos mane mėgo; už ką ir kodel, patsai nežinojau ir dabar nežinau.

— Tave ir dabar visi mėgsta.

— Taigi, kad visi, tik ne mergos! Būdavo, barasi žmona, verkia, pyksta, kai grįžtu iš vakaruškų, mergininku pravardžiuoja... Ji, būdavo, koliojasi, keikia, o man tai tik linksma! Ir Dievas žino, kodel taip? Rodos, būdavo, kalbi sau, kad tu esi jau vedęs, kad merga tai merga, ne tau, o kitiems skirta, bet norisi pasibučiuoti, pasiglamonėti ir gana. O kai, užtikęs kur pakampėje, išbučiuoji, išglamonėji kurią, net tau diena šviesesnė pasidaro. Tris dienas junti džiaugsmą... Su žmona, būdavo, pasibučiuoji, pasiglamonėji, ir nėra tau nei to džiaugsmo, nei to malonumo. Ir Dievas vienas žino, kodel taip? Žmoną myli ir gailiesi, o mergos nei tu tiek myli, nei tu tiek gailiesi, o dažniausiai nei kiek nemyli, bet visgi ji malonesnė ir gana!..

— Linksmai gyvenai, dėde, jaunas būdamas. Mes taip nebegalim.

— Vai linksmai, berneli! Mergininkas aš buvau, paleistuvis, girtuoklis, nepraustaburnis ir blevyzgoti mėgau. Kiek man teko del to kentėti ir iš bernų ir iš žmonos!.. Būdavo, tiek primuša, jog kelias savaites su mėlynėmis vaikščiodavau. Na, būdavo, kad ir iš manęs vienas antras gaudavo atminčiai apsčiai... Nemenkus ir aš turėjau kumščius.

— Manau, nemalonu dabar atsiminti, dėdule, kad mušė... — nusijuokė Jonas.

— Ką tu kalbi, berneli! Tiek tik ir yra gero, kiek prisimeni savo kvailus darbus. Ką gero padariau, iš atminties viskas išrūko, kaip dūmai, o kas buvo kvailo padaryta, kur kvailai pasielgta, iki šios dienos atsimenu. Prisimenu ir lyg pajaunėju. Tuo tik ir gyvenu.

— Kokis malonumas atsiminti, kad tave mušė.

— Ji, vaikeli! Aš ir dabar sutiktau, kad mane bernai muštų, bet tik mergos mylėtų, — nusijuokė senis, ištraukęs pypkę iš dantų ir kratydamas iš jos pelenus. — Bet nebežiūri dabar į mane mergos! — Senas — sako. O kokis aš senas, kad kitą jauną riestainiu surangysiu ir už juostos užkišiu!..

Iškratė pelenus iš pypkės, išvalė ir užsikišo ją už juostos.

— Vai, gerai, berneli, jaunam būti, labai gerai! Pamatai ir supranti tik tuomet, kai pasensti.

— Tu, dėde, laisvas buvai; tėvo, matyti, ant sprando neturėjai. Niekas tavęs nevaržė, ir todel gyvenai, kaip norėjai.

— Manai, vaikeli, kad mane višta mėšlyne iškapstė, todel aš tėvo neturėjau. Turėjau, vaikel. Jau man buvo keturios dešimtys metų, kai mane paskutinį kartą tėvas iena išvanojo... Ir dažnai mane tėvas vanojo, berneli!.. Mano metais tėvai nebuvo tokie kuklūs su savo vaikais, kaip kad dabar. Ne taip pasakei — diržu gavai, ne taip pasielgei, ne taip žengei — iena ar pagaliu suvanos, kas tik rankon jiems pakliūdavo. Bet manai, kad mes tėvų bijojome? Nei kiek! Tik būdavo, žiūri, kur pasprukti.

— Kiti, kaip matau, jūs buvote žmonės.

— Taigi, kad kiti. Ir drąsesni ir sveikesni. Gyvenome, kaudavomės, pešdavomės, sirgdavom, pagydavome, jokių daktarų nežinodami. Ar žiema, ar vasara, šilta ar šalta — mums būdavo vistiek. Išgirdai, kur mergos, per ugnį pralysi, vandenimi nesulaikysi.

Kitokie buvome, vaikeli, tikrai kitoniški. Dabar viskas: ir girios, ir paukščiai, ir ežerai, ir upės ne tie, na, ir žmonės kitoniški... Kokie čia buvo miškai! Dievuli mano! Dabar jau nebėra, žydai iškirto... Blogyn eina viskas ir silpnyn slenka pasaulis.

— Kitoniški laikai dabar, dėdule, ir žmonės kitoniški. Kad aš būtau tokis, kaip tu buvai...

— Tai Verutę Žlabytę vestai? Ar ne tiesą sakau?

— Tiesą, dėdule...

— Tu ją vistiek vesi. Nesirūpink, nesidėk galvon: bus, kaip tu nori, bet ne kaip tavo tėvas mano.

— Netikiu aš jau, dėdule...

— Tikėk man. Tu geras vaikas, ir aš tau tiesą sakau.

Jonas neigiamai pakreipė galvą.

— Ne, dėdule, negaliu tikėti. Tėvas taip įsiėdė, taip įsiėdė, jog nei kalbėti nenori, nei klausyti neklauso. Manau Amerikon sprukti, jei neleis man Verutės vesti...

— Ko tau, vaikeli, Amerikon sprukti? Amerikon žmonės bėga nuo vargų, savo dalios ieškodami. O tavo dalia juk čia, ne Amerikoje. Tau josios ieškoti netenka, ji pati paskui tave vaikščioja! Štai kas yra, berneli...

Ir senis atsistojo.

— Na, parūkiau, išsiplepėjau, o dabar eisiu gulti. Ir tu, berneli, eik, kur ėjai... Bet visgi mano žodžių neužmiršk...

V.

Buvo patsai vidudienis. Tyrus, ramus, giedras vasaros šventadienis. Karšta,

tvanku, saulė kaitina, kaip puode, ir nėra nei mažiausio vėjelio.

Ramūnų kaimo vyrai, susirinkę Jono Kukio sodely, susėdo vienmarškiniai, basi, ant vejelės po žalia liepa ir šnekučiuojasi. Bet kalba tingiai, iš lėto, lyg nenorėdami. Pasakys kuris žodį ir nutyla, o kitas po kelių minučių vamtels, trumpai atsakydamas, ir vėl tyli...

Ir kalbos jų paprastos, kaimiškos: pievos, matai, nušienautos, rugiai pradėti pjauti — diena tokia karšta, jog dabar kad mažas vėjelis papūstų, kaip bematant, šienas padžiūtų, rytoj tiesiog būtų galima daržinėsna vežti. Bet šutina kaitri be vėjo diena, o ne džiovina.

— Taigi, — iš lėto taria Juozas Kraigis, lyg kiekvieną žodį giliai apmąstydamas: — bet matai, šutina. Būtinai į vakarą bus lietaus.

— Neatrodo, — vamteli jam Antanas Pikčilingis, žiovauja ir dairosi į dangų, pasivertęs aukštininkas.

— Į lietų medžiai kitaip šlama. Jie tada švokščia.

— Ką ten medžiai? Kaip gali švokšti, kad nėra mažiausio vėjelio. Štai dumbluoti ima.

Vėl nutilo visi, kas sėdėdamas, kas gulėdamas.

— Kad dabar čia mūsų raganius, jis tikrai galėtų pasakyti, bus lietaus ar ne, — lyg tęs damas savo mintį, prabilo Mikas Čėpla.

— Miega dabar raganius. Paskutinėmis rytagonėmis naudojasi...

— Kodel paskutinėmis? Negi tokiam karšty gyvulius lauke marinsi? Užkrims varmai...

— Taip, bet ką moterys pasakys. Į rugius reikia. Negi bėginės iš pabarės namo gyvulių priiminėti...

Pakalbėjo ir vėl visi nutilo. Miegas marina, akys pačios limpa. Nesinori nei kalbėti, nei judėti, tik štai — gulėti ir žiūrėti į dangų.

— Kokis gilus dangus, kai žiūri į jį per lapus! Pirmą kartą pastebėjau.

— Taigi, — sako Kraigis, krimsdamas žalią lapelį: — kai žmogus dirbi, žiūri, kaip kiaulė, sau po kojų, į dangų nei nepažvelgdamas...

Bambtelėjo ir vėl nutilo. Ramu, tylu ir malonu pavėsy. Girdėti, kaip maži paukščiukai lipinėja medžių šakelėmis, kaip kruta jų pajudinti medžių lapai...

— Matyti, dabar pačios mišios bažnyčioje, — vėl vamtelėjo vienas.

— Matosi, kad jau po mišių...

— Ne, brolau, patsai vidudienis.

— Kaip ten mano bitės? Palikau vieną bobą namie...

— Negi spiesis bitės tokioje kaitroje?

— Kaitroje spiestis jos kaip tik mėgsta... Eitau namo, bet tingiu.

Ir vėl visi nutilo. Tik kažkur toli daržuose girdėti vieversio trililiavimai...

— Girdėjote, Gedvilienės Petras rengiasi laukus nusidirbus Amerikon?..

— Kur negirdėsi. Manasai Jonas galvą man Amerika prazvimbino.

— Kas atsitiko bernams? Visų galvos Amerika pramuštos.

— Pralobti nori...

— Iš kur ji atsirado toji Amerika? Kai buvom jauni, nei girdėti negirdėjome...

Kiek patylėję vėl ėmė kalbėti apie Ameriką. Pirmas dabar prabilo Pikčilingis, užklausdamas Kukį:

— O tavo Jonas nesirengia Amerikon?

— Ko jam svetur laimės ieškoti! Ar jam namie bloga?..

Ir vėl nutilo visi, lyg klausydami paslaptingos vasaros vidudienio tylos kalbų, kukždėjimų...

Čia vieversys užtrililiuoja ir nutilsta, čia kregždė, raižydama kaitrią padangę,

sučirškia, čia varmas subimbia...

Ar suskaitysi tuos visus garsus, kuriuos gimdo vasaros vidudienio tyla...

— Ar ten žmonėms pinigus kas kala? — nutraukė tylą Kraigis.

— Nespėja nueiti, o žiūrėk, jau šimtus namo siunčia.

— Kas dirba, tam ir čia pinigus kala, — vamtelėjo jam Kukis.

— Kalbėk, sveikas. Dirbi, dirbi čia žmogus, kaip arklys, o vis skatiko nematai — ir gana.

— Gerai Jonui kalbėti, kad jam visur sekasi. Ir iš tėvų, matyti, gerą skatiką paveldėjo...

— Nepavydėk, bet geriau dirbk. Kas dirba, tasai ir turi.

— Tai jau netiesa! — karščiausiai kalba Pikčilingis ir net atsisėda. — Per mane daugiau nedirbi, o aš vistiek nieko neturiu, kaip neturėjau...

— Nesiseka žmogui, ir viskas. Vienam sekasi, kitam — ne.

— Todel, vyručiai, kad žmogus nemoka savo laimės atspėti, — prabilo už vartelių stovėdamas skerdžius.

Vyrai nukreipė jo pusėn galvas, pamatę skerdžių, kažkaip sujudo, nusišypsojo.

— Štai ir skerdžius Čia. O manėme — miega.

— Ar jau gyti eini? Dar anksti, kaitra nepraslinko. Geriau eik čia, prisėsk.

Skerdžius įėjo sodelin. Vienas kitas pasitraukė, o Kukis, rodydamas pirštu į laisvą paunksnėje vietą, sako:

— Sėsk čia ir pasakok, kodel žmogus nemoka savo laimės atspėti?

— Ne, aš sėsiu čia, kur saulutė. Mėgstu pasišildyti, kai saulutė kaitina.

Ir atsisėdo šalia vyrų, ne paunksnėje, bet saulėje.

— Tai manai, kad mes nemokame savo laimės atspėti? Todel ir nesiseka.

— Žinoma, kad dauguma nemoka. Kurie ir atspėja, tai atspėja, kaip akla višta grūdą. Kur jūs visi laimės ieškote? Žemėje. O manote, kad kiekvienam jūsų ten skirta laimė surasti? Gal nevieno jūsų laimė ne ten, o kur kitur.

— Amerikoje. Bernai rengiasi ten jos pasiieškoti.

— Yra tokių, kurių laimė Amerikoje. Tie ją suras, ten nuėję. Štai, kad ir tau, Petrai, — kreipiasi jis į kaimyną: — visai nesiseka. Eini, dirbi tu, kaip jautis, o vis delto nieko neturi: — plikas, kaip tilvikas — tai neuždera tau, tai gyvulys krinta, tai ledai kaip tik tavo javus pamuša, tai vėtra rugius išguldo, — o gal todel tau nesiseka, kad tavo laimė gal ne čia, gal kur kitur. Gal tau lemta ne žemė dirbti, bet prekiauti.

— Na, Petrai, — nusijuokė šalia jo sėdįs kaimynas: — įsikurk krautuvę, pirmas ateisiu pas tave prekių skolon imti.

— Juokiatės, o štai žydai — kiekvienas jų, kad didžiausias driskis, griebiasi vieno, griebiasi kito, griebiasi trečio, kol pagaliau savo laimę atspėja. Čia nepasiseka, ten nepasiseka, o žiūrėk — ten laimę surado ir praturtėjo.

— Tiesą sako, — sumurmėjo Kukis.

— Kaikada, matyti, ir Gugis moka tiesos pasakyti.

— Na, o tu savo laimę, Gugi, atspėjai?

— Matyti, neatspėjo!..

Ir visi vyrai nusijuokė.

— Man gerai, kaip yra, ir geriau būti nebus. Matyti, čia jau mano laimė.

— Gera laimė, — nusišypsojo Kraigis. — Ar tik ne svetimi ant tavo nugaros marškiniai ?

— Tai kas, kad svetimi! Manai, jie mane mažiau šildo, negu savi? Kokios dar didesnės man reikia laimės: pavalgęs, apsirengęs, beganau sau gyvulėlius, besidžiaugiu žalia girele. Ar tai maža laimė? Niekas man nerūpi, nieko nepavydžiu

— netgi ir man niekas nepavydi...

— Kaip žmonės sako — nebijau nei vagių, nei plėšikų. Jei išvogs ar išplėš — svetimą, ne mano, — nusišypsojo Kukis.

Kaikurie vyrai vėl nusijuokė.

— Nesijuokite, aš jį gerai suprantu. Nei jis nusidirba, nei nuilsta, tik gal kojos kaikada pavargsta. Štai, sako, mėgsta saulutėje pasišildyti, kai ji kaitina. Pamėgintų pašienauti kaitroje, atsinorėtų saulutėje šildytis.

— Taip, bet ruduo, kai kasdieną lyja. Šuo tada gurboje slapstosi, o skerdžius drangoje. Manau, tada mažai turi, seni, malonumo? Nei giria nedžiugina.

— Na, kad tik malonumai visada ir visur būtų, nusibostų gyventi, ir laimės nejustume.

— Tokią, brol, laimę, kaip tavo, visi galėtume turėti. Bet mes nenorime jos.

— Nenorite, nes nesuprantate, o supranta tas, kuriam ji skirta. Matyti, man lemta ganyt— aš ganau ir patenkintas esu. O kuris savo likimu nepatenkintas, kuriam nesiseka, teieško laimės kitur.

— Ieško, brol, kas gali. Kitas net Amerikon keliauja.

— Ir gerai, kad keliauja, bet tik suranda, ko ieško...

Vyrai nutilo vėl, lyg surimtėję. Rodos, kiekvienam jų dingtelėjo širdin, kad gal tikrai jų laimė ne čia, bet kur kitur. Gal ir gyventi bebūtų lengviau, jei savo laimę atspėtų.

— Kad žmogus galėtų atspėti! Bet neatspėsi... Gyvensime jau, kaip mūsų tėvai gyveno, atsiduso Pikčilingis.

— Kur čia kažkokios poniškos laimės beieškosi. Štai, laimė būtų, kad rytoj nelytų. Šienas padžiūvęs, diena giedri, o šventa. Rytoj, kai galima bus dirbti, pamatysite, kad lis.

— Kaip manai, seni, lis rytoj, ar bus giedra? — paklausė Čėpla.

Skerdžius pakėlė galvą, pažvelgė į dangų.

— Ryt bus giedra ir dar ilgai bus giedra.

— Iš kur gali žinoti? Ar su Dievu tareisi? — nusijuokė Pikčilingis.

— Kam tokiais niekais turėtau Dievą trukdyti. Seniau žmonės sakė, kad prieš lietų, nors ir giedri diena, dangus būna palšas, o jei mėlynas ir gilus, kaip šiandien, vadinasi, giedra bus ilgai.

— Tai ir tiki tuo?

— Kaip galiu netikėti, jei aš patsai patyriau, kad senų laikų žmonės tiesą kalba. Jūs, aš žinau, sakote: raganius skerdžius, — o kokis aš raganius? Senų laikų patyrimų daugel girdėjau, naudojuosi jais ir dažnai tiesą atspėju — štai tau ir raganius! Kad jūs visi būtute savo metu senų žmonių klausę, jų patyrimų pasimokę, patys daugel žinotute, ko šiandien nebežinote.

— Tai ir apie tai, kad žmogus savo laimės atspėti nemoka ir todel vargsta, irgi iš senų laikų žmonių esi girdėjęs?

— Ne, kam meluosiu, šita gal girdėjau, gal ir ne. Negalvojau apie tai. Tik šiandien, išgirdęs jūsų kalbas, pamaniau... Ne, nepamaniau, tik man galvon toptelėjo... Dažnai taip būna su manim — dingteli kas ir kalbu, o ką kalbu — tiesa būna, tik manęs žmonės niekados neklauso.

— Neklauso, kai niekus kalbi, o kai ką protinga pasakai, kiekvienas žmogus klauso.

— Protingą žodį visas svietas girdi, kvailo ir šuva klausyti nenori, — pastebėjo Kukis.

— Na, brol, kai Kukis ką pasako — protinga, o ką pasako Gugis — kvaila ir gana.

— Na, na, nekalbėk niekų, — atrėžė Kukis. — Dar negirtas, o niekus zauniji.

— Dievaž, tiesą sakau ir dar tau pasakysiu: štai tavo Jono laimė, kad su Žlabio Verute gyventų, o tu ką darai? Nepaklausysi juk manęs?

— Sūnus pasiskundė. Manęs, brol, pelais neapgausi, senas žvirblys esu.

— Štai, matote, neklauso. Kam turėjo man jo sūnus skųstis, kad aš patsai akis turiu ir matau.

— Tai ką, taip, be nieko piršliauti sumanei? Skerdžiaus žmonės piršliuosna nekviečia.

— Štai, štai, protingas žmogus, o nukalbėjo, kaip gudas vyžus nupynė. Kas man tu, kas man tavo Jonas, kas man Žlabio Verutė, bet toptelėjo galvon ir pasakiau, o jūs nors pasikarkite!.. — nekantriai atrėžė skerdžius.

— Senis tiesą kalba, — palaikė jį Kraigis. — Ir aš esu pastebėjęs, kad tavo Jonas sukasi aplink Žlabio Verutę, kaip vijurkas aplink kamuolį.

— Tesisuka sveikas, bet iš šitų šiaudų nebus grūdų.

— Bus grūdų, — neiškentė skerdžius. — Aš tau sakau, kad bus, ir tu mano žodį paminėsi.

— Nekalbėk niekų. Ne tokis aš tėvas, kad vaikas iš mano valios išeitų.

— Dabar išeina, brolau. Tėvai, štai, nenori, o vaikai užsispiria Amerikon eiti — ir iškeliauja.

— Manasis neiškeliaus. Jam laimės ir čia užtenka.

— Iškeliauti tai neiškeliaus, — vėl įsikišo skerdžius: — bet ir tu patsai padarysi, ko nenorėsi, ir dargi džiaugsiesi, kad nepasielgei, kaip buvai sumanęs. Jau aš tau sakau, kad taip bus. Likimas visados galingesnis, negu žmogus.

Visi nutilo. Tylėjo ir Kukis, tik piktai ūsus kramtė. Pyko ir norėjo išbarti, iškolioti skerdžių, bet nedrįso. Raganius! Gal gi žino ką, jei taip kalba. O gal net pakenkti supykęs gali. Todel susilaikė ir tik piktai bambtelėjo.

— Protą turiu. Žinau, ką darau.

— Protą turi. Kas pasakys, kad neturi. Bet ir aš žinau, ką sakau. Tavo sūnus ieško savo laimės ten, kur ji lemta jam, o tu kelią pastoji — štai kas yra. — Na, eisiu gyvulėlių gyti, — karštis krinta, ir karvutės išalko.

Atsikėlė skerdžius, pasiraivė, sužiovavo ir išėjo per vartelius.

— Raganius!.. — sumurmėjo Kukis. — Trailina, kaip lazdon dumia.

— Ne, brol. Nevisuomet. Pamenate su Sruogio karve... Greičiau, kad raganius.

Ir ėmė vyrai minėti visus atsitikimus, kada Gugio pranašavimai tiesą atitiko, kada jo patarimai geran išėjo...

Net patsai Kukis, tų kalbų beklausydamas, pasviro ir ėmė manyti, ar ne geriau būtų sūnui nesipriešinus.

Toli, sodžiaus gale, suaidėjo skerdžiaus ragas. Vienas kitas, išgirdęs jį, atsikėlė.

— Reikia eiti gyvuliai išleisti. Nūnai vaikais nepasitikėsi.

— Gal ir namie jų nėra.

Atsikėlė ir kiti.

— Eisime visi. Pasėdėjome, pagulėjome, pasikalbėjome ir nūdienai pakaks.

— Tai tiesa. Einame, vyrai.

Ir vienas po kito išėjo. Kukis dar ilgai sėdėjo vienas ir stengėsi atspėti, ką reiškia Gugio žodžiai. Ar sūnus jį prašė, ar tikrai kažką numato, spėja, kas turi atsitikti...

— Pagyvensime, pamatysime dar,— sumurmėjo sau po nosim, atsikėlė ir nuėjo išleisti gyvulius iš tvartų...

VI

Trijų Karalių dieną, pavakarę, sėdėjo Kukienė pas langą ir poteriavo. Nors lūpos kuštėjo šventus maldos žodžius, bet mintys jos buvo visai kur kitur nusiblaškusios — galvojo apie savo senį, kuris šiandien kažkodel pavėlavo ir ilgai namo iš bažnyčios negrįžta, kas su juo niekuomet neatsitikdavo; galvojo apie sūnų, kuris su tėvu jau seniai vienas į antrą piktai žvairuoja.

Nors ir vyras ir sūnus nei vienu žodžiu jai neprasitarė, bet senė spėjo, kad visi nesusipratimai tarp jų yra kilę del Žlabio dukters — sūnus labai jau meiliai į ją žiūrėjo, ir tėvui tas, aišku, nepatinka.

— Negi Žlabytė pora Jonukui? — net balsiai į maldos žodžius įterpė užsimiršusi Kukienė.

Ji buvo tyli, bespalvė moteriškė, pripratusi gyventi vyro galva. Nei galvoti niekados negalvodavo, kad vyras gali suklysti, kad jo galima būtų nepaklausyti ar ginčytis su juo — juk visuomet buvo tokis protingas, dievobaimingas!

Gaila buvo truputį Jonuko, bet ką padarysi!

— Tėvo valia — Dievo valia, negi čia pasipriešinsi? — pagalvojo poteriaudama.

Kad sūnus gali turėti savo norą ir tėvo nepaklausyti, tokios mintys tiesiog netilpdavo jos galvoje.

Baigus poteriauti nepersižegnojo, bet nutarė dar vieną ražančių atkalbėti už Jonuką, kad jis greičiau Žlabytės nusikratytų ir netiek skaudžiai tėvo valią pajustų...

Grįžo ir senis Kukis. Įėjęs pirkion nusirengė ir atsisėdo pas stalą.

Kukienė, nesiliaudama poteriauti, matė, kad vyras turi jai kažką pasakyti ir tik laukė, kada ji pabaigs ražančių kalbėjus.

— Tepalaukia, — pagalvojo. — Dievulis gali užpikti, jei skubinsiuos.

Ir neskubėdama leido pro pirštus ražančiaus grūdelius. Pagaliau praleido paskutinį, atkalbėjo „Tikiu Dievu Tėvu..." persižegnojo kryželiu, pabučiavo jį ir užsidėjo ražančių ant kaklo.

— Gal išalkai? — pasiklausė vyrą, nesiskubindama pasikelti. Netikėjo, kad vyras būtų grįžęs alkanas. Jei tiek užtruko, matyti, turėjo svarbų reikalą su žmonėmis, o reikalą negi atliksi miestely nepavaišinęs.

Pasiklausė tik kad kalbą pradėjus...

— Išalkti neišalkau, — atsiliepė Kukis. — Bet jei ko gardesnio turi, suvalgysiu.

— Yra kumpio. Ar valgysi?

— Tai gal ir valgysiu su pono Dievo pagalba.

Kukienė priėjo prie pečiaus, atkėlė pečiadangstę, ištraukė dubenį su kumpio ir skilandžio kąsniais ir pastatė jį ant stalo. Kukis prireikė kelias riekes duonos iš čia pat rankšluoščiu užkloto kepalo.

Kukienė atsisėdo ant suolelio priešais vyrą, ir ėmė abu kramtyti, imdami iš dubenio mėsos gabalus pirštais.

Kurį laiką valgė tylėdami. Kukis visai nesiskubino papasakoti, ką norėjo pasakyti, o žmona nedrįso klausti, kol jis pats nepradės...

Pavalgęs Kukis nušluostė rankšluoščiu riebaluotus pirštus ir atsitraukė nuo stalo.

— Tai, ot, ir užkandau, — prabilo dabar. — Miestely buvau susitikęs su Kiesilium, užkandome kiek abu, bet kol parėjau pėsčias, vėl panorau valgyti.

— Su tavim ir aš truputį pakramčiau, — atsiliepė žmona, duonos guriniais

valydama riebalus nuo pirštų.

Uždengė duoną rankšluosčiu ir atsikėlusi įstatė dubenį vėl pečiun.

— Tai žinai, žmona, kalbėjau aš nūnai su Kiesilium del mūsų Jonuko.

— Ką jau čia tokio sumanei, kad net su Kiesilium prireikė kalbėtis? — susidomėjo moteriškė.

Kiesilius buvo žinomas visoj parapijoj, kaipo didelis turtuolis. Jo vienas sūnų „švedu" mokėsi Vilniuje, kuniguosna rengėsi.

— Nejaugi senis būtų sumanęs Jonuką moksluosna leisti? — dingtelėjo mintis.

— Ar tau Jonukas nieko nėra sakęs? — klausimu atsiliepdamas į žmonos klausimą, atydžiai į savo senę pažvelgė Kukis.

— Niekos O ką tokio? — staptelėjo žmona ties pečium.

— Ir pati nėsi nieko pastebėjusi? — kamantinėjo senis.

— Ką galėjau pastebėti? Vaikas kaip vaikas — geras, paklusnus, dievobaimingas.

— Nepastebėjai, kad jis per dažnai jau zuja aplink Žlabio sąsparas?

— Na jau, ką čia tokio prasimanei? Jaunas, tai ir dairosi į mergas, kurios gražesnės. Ir kas čia tokio? Negi pats, bernu būdamas, šventas buvai? — prikišo jam žmona ir, paėmus lopinį, ėmė valyti stalą.

— Kad tik dairytųsi! Bet, ot, prikibo prie Žlabio dukters, kaip dagis, ir jau kelis kartus galvą man kvaršijo, kad norįs ją vesti.

— Na, niekus kalbi, seni, — numojo ranka Kukienė ir atsisėdo pas langą. — Negi vaikui tokiam amžiuj vedybos galvoje...

— Taigi, kad galvoje. Bet Žlabytė jam ne pora.

— Ir aš manau, kad ne pora, — sutiko su vyru Kukienė. — Nieko sau merga ir darbininkė gera, bet argi mums su Žlabiais giminiuotis!

— Taigi, taigi, — pritarė vyras. — Ot ir sumaniau, kol dar nieko blogo tarp jų neatsitiko, apvesdinti sūnų, ilgai nedelsiant. Tuo reikalu ir kalbėjausi nūnai su Kiesilium. Gerą mergą nurodė — ir graži, ir turtinga, ir garsios giminės. Ne sarmata bus su tokiais žmonėmis viešai susieiti, susigiminiuoti.

— Aš, Dievulėliau, maniau, kad Jonuką sumanei kuniguosna leisti ir tuo reikalu kalbėjaisi su Kiesilium, — prisipažino žmona.

— Kuniguosna? — nusistebėjo Kukis. — O kam gi tada savo ūkį paliksime? Negi kurio žento malonei atsiduosime senatvėje? Ko man vieną tik sūnų pagimdei? Būtų dar kitas, leistume dabar vieną kuniguosna, yra iš ko. Bet tu man vis tik dukteris gimdei...

— Ar aš čia, žmoguli, kalta, — teisinosi senė. — Tokia jau Dievulio buvo valia! Kurią gi mergą Jonukui numatėte?

— Atspėk, jei gudri, — nusišypsojo senis, erzindamas žmonos smalsumą.

— Negi man Dievulis davė šventos Dvasios įkvėpimą, kad spėti galėtau? Sakyk jau, kad sakai.

— Nagi Grigaitytę iš Merkupio. Tai bent žmonės!..

— Na, jau, leis tau Grigaičiai savo dukterį už Jonuko? — suabejojo žmona. — Juk tai valakininkai, ant tūkstančių sėdi! Vienas sūnus jau klerikauja...

— O mano ūkis tūkstančių nevertas? Ar manai, kad niekis?..

— Ne niekis, bet vis tik pusvalakininkai esame.

— Grigaičiukai pasidalinę ir tiekos neturės! Kas, kad tėvas turi valaką! Bet gi dar trys sūnūs namie. Sumesk dabar savo sena galva, kiek gaus žemės pasidalinę kiekvienas jų? — aiškina žmonai Kukis, net pasikarščiuodamas. — O pinigais prieš mane jokia marti, manau, nepasididžiuos.

— Tai kada jau siųsi atsiklausti? — įtikinta vyro samprotavimais pasiklausė Kukienė.

— Nebus atsiklausinų! Su Kiesilium važiuos Jonukas. O tokį piršlį negi drįs sausa duona pavaišinti. Leis neleis, o kalbėtis turės.

— Žiūrėk, kad tik vaikui sarmatos nepadarytų...

— Kiaušinis vištos nemokina, ir tu manęs nemokink, — šiurkščiai atsikirto vyras. — Kad sumaniau, tai visa su Dievo pagalba ir apgalvojęs esu.

Kukienė nutilo susirūpinusi. Nieko vyro sumanymui prikišti negalėtų, kad net labai būtų norėjusi — ir piršlys tinkamas, ir merga parinkta gera. Geresnės marčios net pati nebūtų Jonukui parinkusi.

Viskas buvo gerai apgalvota, bet senės širdis vis delto nesidžiaugė, nujausdama, kad nelengva bus sūneliui protingai tėvo valiai nusilenkti.

— Ar Jonukas jau žino? — paklausė vyrą.

— Sužinos, kai bus metas. Negi tartis turiu su vaiku?

— Nusimins vargšelis, — lyg pati sau prasitarė Kukienė.

Kukis užsigavo.

— Ko turi nusiminti? — piktu balsu atsikirto žmonai. — Negi baidyklę jam parinkau?

— Bet gi sakei, kad jis Žlabytės nori? — nedrąsiai pasiaiškino žmona.

— Suvaikysi dabar čia jo norus! Pienas iš panosės dar neišdžiūvo, tai ir pūsto tušti vėjai galvoje. Tėvas jam esu, Dievui už jį atsakyti turėsiu!.. Negi blogo jam noriu, kad mano valiai priešintųsi. Juk ir Viešpats Dievas liepia vaikams tėvų klausyti...

— Ar negeriau būtų pavasariui atidėjus, — atsiduso žmona. — Teapsiprastų vaikas.

— Ko čia lauksime? Iki Užgavėnių suspėsime — laikas nemažas. Kam turi vaikas merginai galvą sukti ir sau širdį gadinti? Apvesdinsim greičiau, ir greičiau viskas baigsis. Darbo dabar sodžiuje nėra, žmonės laisvi — pasilinksminsime gerai, ir pavasario darbams nauja darbininkė bus — tau palengvės... Anądien, vasarą dar, sako man Gugis: netaip viskas bus, kaip tu nori, bet kaip aš sakau... Pamatysime dabar, kas viršų turės — aš, ar Gugis.

VII

Kukis nemėgo atidėlioti savo sumanymų.

Pirmadienį rytą visa šeima anksti atsikėlė, nusiprausė, papoteriavo atsiklaupę — pas Kukį visi, ir savieji ir samdiniai, visuomet poteriavo atsiklaupę — tėvas su sūnum nuėjo gyvulių šerti, motina triūsė aplink pečių, pusryčius gamino.

Kukis šiais metais, kaip ir visados, buvo nusisamdęs berną, mergą ir piemenį, bet draugė dar nebuvo surinkta — samdiniai dar gyveno pas tėvus, viešnagėjo...

Kai, gyvulius pašėrę, pagirdę, abu vyru grįžo pirkion, Jonukas atsinešė su savim tubelinius pavalkus, kuriais arklį kinkė tik arti, akėti, ar žiemą miškan važiuoti.

— Tėvuli, sutaisytai man pavalkus, — kreipėsi Jonas į tėvą...

— Atidėk pavalkus, — pasiskubino tėvas. — Miškan nūnai nevažiuosi — teatsilsi porą dienų arklys...

Kukienė sustingo visa, supratusi, kad senis dabar pareikš sūnui savo valią.

Nors neabejojo, kad Jonukas nepasipriešins, bet vis gi širdis nerimo.

— Suspės atsilsėti, kai baigsis miško darbas, — pastebėjo, nieko dar nenujausdamas, sūnus. — Dar savaitė kita, ir baigsis uždarbiai.

— Užteks jau mums tų uždarbių, — pamojo senis ranka. — Nori, eik vienas su kirviu, o arklys pasiliks namie.

Kukienė, pasižvelgus į vyrą, iš veido pamatė, kad ir jam nelengva sūnui pasisakyti.

— Mes jau susitarę esame su Kuogio Kaziu, — spyrėsi sūnus. — Kaip dabar jis vienas važiuos? Nebūtau pažadėjęs, kitą bičiulį būtų sau susiradęs.

— Kad pasakiau, reikia tėvo klausyti nesiginčinus, — šuktelėjo Kukis. — O su kuo susitarei, manęs neatsiklausęs, man nerūpi.

Sūnus nutilo. Paėmęs pavalkus išnešė juos iš pirkios.

— Tai jau galutiniai nusistatęs esi? — pasiklausė vyrą Kukienė, sūnui iš pirkios išėjus. — Gal visgi geriau būtų iki pavasario atidėjus?..

— Tu manęs nemokyk, ką turiu daryti, — užsipuolė Kukis. — Mano čia valia, ne tavo!..

Senė tik atsiduso, nedrįsdama atkalbinėti.

Kai sūnus sugrįžo pirkion, Kukis ėmė piktai žvairuoti čia į jį, čia į žmoną — pyko, nesurasdamas, kokiu būdu pradėjus su sūnum kalbėtis...

Kukienė ištraukė puodus iš pečiaus, paruošė stalą...

— Tai gal eisime pusryčiauti, — pasiūlė, sudėdama šaukštus ant stalo.

— Tai papusryčiausim, kad siūlai, — atlyžo senis, patenkintas, kad nemalonų pasikalbėjimą dar valandėlei galima atidėti.

Susėdo ir valgė tylėdami. Iš senių veidų ir laikysenos pajuto dabar ir sūnus, kad tėvai pasirengę su juo kalbėtis.

— Matyti, jau susiuostę del Verutės, — pagalvojo Jonas, ir širdį kaip replėm suspaudė jam nerimas.

Juo ilgiau tęsėsi tyla, juo sunkiau jautėsi visi trys, lyg kažkokis nelaimės nujautimas slėgė jų sielas. Nerimo motina, nerimo tėvas, nerimo ir sūnus.

— Sakyk jau, kad sakyti turi! — neiškentė pagaliau senė ir padėjo šaukštą. — Kam jau čia ilgiau kamuotis?

— Kad pavalgei, kaktą pirma peržegnok, — subarė ją vyras: — o paskui jau mokysi mane, kaip turiu su savu vaiku elgtis.

Jonas irgi liovėsi valgęs, išbalo veidu ir padėjo šaukštą.

Kukis dabar staiga pasijuto visai ramus, anksčiau jį slegiantis akmuo ėmė ir nusirito nuo krūtinės. Sėdėjo ir ramiai sau kramtė lašinius su duona. Baigęs valgyti persižegnojo ir atsilošė į sieną.

Sūnus ir motina sėdėjo, lyg prirakinti, ir laukė.

— Ot kodel sakiau, kad arklys turi atsilsėti, — pradėjo pagaliau Kukis. — Ryt anksti rytą važiuosime pas Kiesilių. Žiemą per balas visai netoli.

— Ko mes pas jį turim važiuoti ? — paklausė sūnus, žinodamas, kad Kiesilius suaugusių dukterų neturi, ir todel iš čia jo Verutei pavojus negresia. — Negi giminės esame, kad važiuotume svečiuotis?

— Ko turim važiuoti — tai jau mano reikalas, ne tavo, — šiurkščiai atrėžė tėvas. — Vaikas dar esi ir turi tėvo klausyti nesiklausdamas. Ir Viešpats Dievas liepia klausyti, o nesiteirauti pas tėvą, ką jis sumanęs.

Sūnus atsikėlė iš užustalės.

— Aš nevažiuosiu, — atkirto, kaip peiliu atrėžė.

— Kaip tai nevažiuosi? — pasipiktino tėvas. — Kad pasakiau, ir važiuosi.

— Negalima, vaikeli, tėvui priešintis. Tėvo valia — Dievo valia, negi iš jos

išsilauši ? — parėmė Kukį žmona.

Sūnus nusigręžė į langą ir tylėjo.

— Ryt anksti važiuosim, vos tik aušti pradės, — visai ramiai, lyg jokio prieštaravimo iš sūnaus pusės nebūtų buvę, tęsė Kukis. O iš ten su Kiesilium važiuosi pas Grigaičius piršliuosna, ot kas yra!.. Merga — nieko sau, turtinga, geros giminės ir mums visai tinka, kaip marti...

— Nevažiuosiu ir nevesiu! — užsispyrė sūnus, atsigręžęs nuo lango. Jo akys buvo pilnos ašarų. — Nors mane užmuškite, nevažiuosiu...

— Kam turiu savo vaiką užmušti, — nusišypsojo senis. — Ne tam auginau tave. Kad liepiu, tai važiuosi — su manim važiuosi...

— Nevažiuosiu, nevažiuosiu, tėveli, — kartoja atkakliai Jonas, nors ima justi, kad jo pasipriešinimo, užsispyrimo jėgos jau tirpsta. — Neleidi man vesti Verutės, aš nieko vesti nenoriu...

— Ei, nesipriešink man, niekus kalbėdamas, — suurzgė Kukis. — Ar mano diržo panorai paragauti? Nepažiūrėsiu, kad tu — jau suaugęs bernas.

— Versi, Amerikon pabėgsiu, — graso sūnus. — Kaip Dievą matai, pabėgsiu!..

— Su tėvu kalbi, snargliau! — supyko Kukis. — Ar užmiršai, ką Dievas vaikams paliepė? Tu taip Dievo valią tėvams nesipriešinti pildai?.. Kad aš daugiau iš tavo lūpų tokių kalbų nebegirdėtau!..

Jonas, jusdamas, kad nebegali sulaikyti ašarų, išsiskubino vienmarškinis iš pirkios.

— Dar padarys sau ką vaikelis, — susirūpino motina.

— Nepasidarys, — nuramino ją vyras, atsikeldamas. — Paverks ir nurims. Negi su juo pirmu ir paskutiniu tai atsitinka...

Ir priėjęs lovą atsigulė.

— Aš truputį primigsiu, žmona, o tu užrakink svirną ir raktus atnešk man.

Žmona į jį pasižiūrėjo, žvilgsniu klausdama, ką tai reiškia?

— Be šventadienių išeiginių rūbų ir be batų niekur nepabėgs, — paaiškino jai vyras.

Kukienė išsiskubino iš pirkios ne tiek svirną rakyti, kiek sūnų surasti, padėti jam nusiraminti.

Pasižiūrėjo į kitą pirkių galą — sūnus sėdėjo pas stalą, ant rankų apkniubęs, ir verkė.

Motina įėjo ir prisėdo šalia.

— Neverk, sūneli, neverk, vaikeli, — glosto jį motina. — Ne su tavim vienu tai atsitinka, su visais... Ir aš, jauna būdama, vieną mylėjau, o teko tekėti visai už kito... Paverkiau tekėdama ir nurimau... Jau visuomet taip būna, ir su tėvuliu tas pat buvo... Pamilsti savo sodžiaus bernelį, rodos — gyventi be jo nebegalėsi, o tenka tekėti už svetimo, nepažįstamo... Nuo amžių pradžios, vaikeli, taip buvo ir, matyti, visados taip bus. Dievulis panorėjo tokią tvarką nustatyti, ir mes turim visi Jo šventai valiai pasiduoti...

Sūnus nepakėlė galvos, neatsiliepė į motinos raminimą.

— Apsiprasi, vaikeli, kaip ir kiti apsipranta, nurimsi, — nesiliovė įkalbinėjus motina. — Merga juk nieko sau, graži, jauna, turtinga, kad tik norėtų už tavęs tekėti!.. Iš gero namo — bus gera šeimininkė.

— Nereikia man jos gražumų, tuščia jos su visais jos turtais, — piktai nusikeikė sūnus. Nevažiuosiu aš niekur, motule! Amerikon pabėgsiu...

— Ką dabar tu, vaikeli, kalbi? — nusigando motina, ar bent nudavė nusigandus. — Dievulio pabijotai tokias kalbas kalbėti! Kaip mus vienus senus paliksi? Negi tokie, kaip tu, ir dargi iš tokio ūkio, Amerikon eina?

— Kodel neleidžiate man Verutės vesti?

— Negi aš priešinuosi, sūneli? Nors ji tau visai ne pora, bet kad būtų mano valia, negi kliudytau? Bet, matai, tėvulis... O kaip tėvuliui priešinsies, jei pats Dievulis liepia vaikams tėvų klausyti?..

Ir vis glostė švelniai sūnų, pečius, plaukus, nesiliaudama įkalbinėjus. Sūnus juto, kad jo valia silpnėja, užsispyrimas nyksta...

— Nesipriešink, sūneli, nesipriešink, vaikeli. Tėvulis tau vien tik gero nori. Tu jaunas, nieko dar nenusimanai...

— Jonai, tu dar nepasirengęs? — įkišo per duris galvą Kuogio Kazys. — Aš jau ir arklį pasikinkiau.

— Aš nūnai nevažiuosiu miškan, — pakėlė

Jonas galvą, nušluostydamas rankove dar nenudžiūvusias ašaras. — Tėvas neleidžia su arkliu.

— Nevažiuosi? — nustebo Kazys. — Vakar gi susitarėm. Tai ką aš vienas darysiu dabar? Nors su manim važiuok, be savo arklio...

— Važiuok, važiuok, sūneli, — paragino motina. — Prie darbo greičiau užsimirši, nusiraminsi...

VIII

Grįžęs iš miško Jonas nesurado tėvo namie — miestelin buvo išvažiavęs ir dar nesugrįžo.

Ko tėvas nuvažiavo miestelin, Jonas gerai nuvokė.

Neramu buvo Jonui, verkti norėjosi, nors vakarykščias pasiryžimas visai užgęso jo sieloje. Jautė, kad daugiau priešintis tėvams jau nebegalės.

Nenurimdamas namie, nuėjo pas Gugį pasipasakoti, pasiskųsti, pasitarti, ką turi daryti, pagalbos paprašyti...

Su ašaromis pasakojo Gugiui savo nelaimę. Gugis klausė, pypkutę rūkydamas...

— Patark, dėde, kas man daryti, kaip pasielgti turiu?..

— Ką daryti? — atsiliepė Gugis. — Negi tėvo valiai pasipriešinsi? Kitas pasipriešintų, bet tu — netokis esi bernas, kad galėtai ilgai priešintis, o tavo tėvas, vai, atkaklus, nesukalbamas!..

Išėmė pypkę iš dantų, nusispjovė, naujai prisikimšo ir ėmė skilti pintį.

— Bet neverk, — kalbėjo toliau, įdegdamas pypkę. — Tokiam suaugusiam bernui ir nedera ir negražu...

— Nejaugi man, dėde, nieku nepadėsi?

— Padėsiu, jei sugalvosiu ką, — pažadėjo Gugis, leisdamas dūmus. — Dar ryt užeisiu pasibarti su tėvu... Tik nemanau, kad pasieksiu ko — atkaklus tavo tėvas!.. Bet nenusimink perdaug, berneli, gal kažką sugalvosiu...

Gugis čia vėl nusispjovė.

— Vėl gi juntu, kad viskas turi pasibaigti tavo laimei... Nežinau kaip, bet juntu, lyg man dabar kažkas kušta ausin... O jau aš, berneli, žinau, daug kartų esu patyręs, kad jau visuomet taip atsitinka, kaip aš nujaučiu. Jau mane Dievulis taip apdovanojo, kad aš daugel nujaučiu, ko net nesuprantu, kaip gali tai atsitikti...

Ir tikėjo ir netikėjo Jonas skerdžiaus žodžiais. Bet vis delto grįžo namo ramesnis...

Ant rytojau tėvas prikėlė visus anksčiau, negu visuomet.

Pašėrė gyvulius, pagirdė, papusryčiavo...

— Na, metas rengtis, — atsikeldamas nuo stalo paliepė sūnui Kukis. — Aš eisiu važį parengsiu, pakinkysiu, o tu, vaikeli, apsitaisyk gerai — pas mergą važiuosite...

Jonas vis laukė Gugio. Neatėjo senis su tėvu bartis, kaip kad žadėjo!

Su ašaromis pabrinkusiom akimi, su širdies skaudėsiu rengėsi dabar Jonas šventadieniškai, nei nemėgindamas tėvui prieštarauti. Užsidėjo baltą guminę apykaklę, pasirišo raudonu, seniau už du auksinu nupirktu kaklarišiu, kurio jam pavydėdavo viso kaimo bernai, apsiavė batais su gražiai garankštuotais aulais...

Pirkion, vežimą parengęs, atėjo tėvas.

— Tai ir verksi čia man, kaip mažas vaikas! — sugėdino tėvas, pažvelgęs į užsiašarojusį sūnų. — Gražu, nieko sau...

— Ko kimbi vaikelį? — užtarė Joną motina. — Pats žinai, su kokiu džiaugsmu važiuoja.

Tėvas su priekaištu pasižiūrėjo į sūnų, palingavo galva ir atsisėdo rengtis...

Kol tėvas rengėsi, sėdėjo bernas, lyg žemę pardavęs, šluostė ašaras ir vis dairėsi, ar neateina Gugis.

— Na, tai važiuosime dabar, — atsistojo tėvas, baigęs auti batus. — Motin, palaimink sūnų Dievo vardu.

Motina priėjo, apkabino sūnų ir ėmė karštai bučiuoti, priglausdama jo galvą prie krūtinės.

— Ką čia glamonėsies, kaip su mažu vaiku,— nepatenkintas subarė Kukis žmoną. — Šventu kryžiumi, Dievo vardu palaimink sūnų!

Kukienė peržegnojo sūnų vieną, kitą kartą ir pati pravirko.

— Ko pražliumbai? — pasipiktino vyras. —

Negi mirti važiuoja? Geriau atnešk bonkas, kurias vakar parvežiau. Alų jau pastačiau vežiman...

Kukis įsikimšo vieną bonką vienan kelnių kišeniun, kitą — kitan.

— Na, rodosi, kad jau viskas, — apsidairė dar... — Nieko nepamiršau. Eisime dabar ir važiuosim.

Juos prieangin išlydėjo Kukienė. Pas duris stovėjo pakinkytas važis. Smarkiai snigo. Didelės tirštos snaigės krito, kaip baltos peteliškės, ir lipdė akis. Kukis pamirkčiojo, paėmė rankon vadeles ir pirmas atsisėdo važin; sūnus užėjo iš kitos pusės ir atsisėdo iš kairės — pavežėti turėjo tėvas.

— Tik nepaklyskite, nepatekite, kur šaltiniai, — įspėjo Kukienė. — Kelias, matyti, visai užsnigtas, ir tamsu.

— E, nesirūpink, sene, nepaklysim — vietos žinomos. Na, bėrasis! — paragino Kukis arklį.

Važiavo kurį laiką tylėdami.

— Visai gi kelias užpustytas, — lyg pats į save prabilo senis.

Sūnus neatsiliepė — sėdėjo susikuprinęs ir rijo patylomis ašaras, stengdamasis, kad tėvas nepastebėtų.

— Tai ką, spėjai vėl pasiskųsti Gugiui? — užkalbino sūnų.

— Nei aš jo mačiau, nei su juo kalbėjau, — sumelavo sūnus.

— Tai iš kur jis galėjo sužinoti ? Ot, ir netikėk tu man, kad raganius. Sutikau vakar namo grįždamas. — Tai piršliuotinius gėrimus veži? — paklausė. — Veltui. Nevažiuok, kur rengiesi važiuoti — be nemalonumų nieko, sako, nelaimėsi... Na, pamatysim, pažiūrėsim...

Už sodžiaus tuoj pasuke į balas. Nors jau gerokai turėjo brėkšti, bet buvo tamsu, nors akin durk — snigo taip tirštai, jog vos už kelių žingsnių buvo matyti.

Kukis sulaikė arklį.

— Ak, kad jus kur Dievai! — piktai nusikeikė Kukis. — Visai užpustė kelią. Kad nepaklystūme...

— Gal geriau būtų namo grįžus; palauktume, kol išauš, — pasiūlė sūnus.

Tokia pati mintis buvo ir jam atėjusi galvon, bet kai sūnus išsitarė, senis pasiryžo važiuoti toliau.

— Arklys pats suras kelią, — nusiramino

Kukis. — Viū, viū, bereli, — paragino arklį.

Kurį laiką važiavo vėl tylėdami. Staiga arklys įlūžo iki pilvo; šoko pirmagalinėm kojom ant ledo ir vėl įlūžo. Važis paslydo, pakrypo ir apsivertė ant šono. Jonas atsidūrė vandeny, o tėvas viršuj ant jo...

Veidą ir rankas, kaip ugnim, susvilino šaltas vanduo.

Kaip įgelti pašoko abu ir greitai išsirioglino į krantą.

— Tpru, tpru! — rėkė tėvas, įtempęs vadeles ir šerdamas arklį rimbu. — Ak, kad tave vilkai būtų sudraskę!..

Arklys stojo piestu, apsisukę su vežimu, pašoko ir ištraukė važį ant kranto.

— Kaip tik šaltiniuosna pataikėm, — aiškinosi sumišęs tėvas. — Ką gi dabar darysime ?

— Namo grįžkime, — patarė sūnus. — Negi šlapias ir purvinas važiuosiu?

— Gerai, kad nors netoli namų, o tai sušaltai, — sutiko ir tėvas. — Sėsk, vaikeli, — bijau, kad peršalus netektų susirgti, — susirūpino dabar senis.

Atsisėdo ir varė arklį, kiek jis pabėgti galėjo.

— Tai Gugis čia padarė, — pagalvojo sūnus. — Tikras raganius, duok jam, Dieve, sveikatą...

— Matai, raganius čia mums pribūrė, — lyg sūnaus mintį atspėdamas prasitarė tėvas. — Ar dar nesustingai?

— Nieko, gyvas namus privažiuosiu.

— Gerai, kad nors šalčio nėra, — ir Kukis paragino arklį rimbu...

Namie pirkioje surado Gugį.

— Garbė Jėzui Kristui, — pasveikino jis pirmas įėjusius pirkion Kukį su sūnum. — Ką, ar aš nesakiau, kad nūnai nevažiuotai, kur rengiesi, — užkalbino Kukį.

Senis piktai į jį pasižiūrėjo.

— O tu čia ko atėjai, velnio pamazga? — užsipuolė Gugį. — Šaipytis iš manęs, sūnų prieš tėvą gundyti. Nešdinkis, velniaus sebre, iš mano namų, ir kad tavo čia kojos daugiau nebūtų, kad į mano kiemą nebeįžengtai, bedievi tu vienas!..

Gugis atydžiai į Kukį pasižiūrėjo, nusijuokė, nusišypsojo ir tuojau surimtėjo. Veidas jo pasikeitė, lyg kitas žmogus pasidarė.

— Žmonės sako, kad esi dievotas vyras, ir patsai manai, kad dievobaimingas esi, o tavo dievobaimingumas štai kokis: į pasveikinimą Dievo vardu atsakai velnią minėdamas, — iš lėto, rimtu, lyg susirūpinusiu balsu barė dabar Gugis Kukį. — Ar tai gražu, ar tai dera geram žmogui?..

— Tokį raganių negi Dievo vardu sveikinsiu? — kiek sumišęs, bet vis dar piktas atsikirto Kukis. — Tavo tai darbas, kad vos neprigėrėm...

— Ne mano, bet tavo, kad Dievo valiai nori priešintis, — su tokiu pat rimtu veidu subarė vėl Kukį.

— Atsirado čia man šventos Dvasios įkvėptas pranašas! — piktai nusišypsojo įtužęs Kukis. — Negi tavo lūpom Dievas skelbs savo valią? Ne Dievo valią man

reiški, bet velnio išmislu grasini, tik nieko iš tavo kalbų nebus. Nebijau aš tavo grasinimų, velnio sėkla.

— Nagi ko dabar taip keikiesi? — subarė Kukį jau ir žmona. — Plūsti žmogų ir pats nežinai už ką. — Ji dar nebuvo mačiusi tiek įtužusio savo vyro.

— Tesiplūsta, aš pripratęs, — užsimovė Gugis kepurę. — O tu, — kreipėsi jis į Kukį: — nori — tikėk, nori — netikėk. Maža tau yra Dievo pirštą pamatyti, nori Jo rykštės dar susilaukti — ir susilauksi. Ei, Kuki, negundyk Dievo — Jis tau nelygus. Juk ne dešimtį sūnų turi, o tik vieną..

Ir išeidamas trinktelėjo durimis, su nieku neatsisveikinęs...

PRAMUŠTAGALVIS

I

Nuobodus buvo skerdžiui vėlyvas miglotas ruduo. Dienos trumpos, tamsios, vakarai ilgi, darbo jokio nėra, valgyti nėra ko ir dėtis nėra kur, nors imk ir pasikark.

Pirkaitė šalta, kuri jau diena nekūrenta. Nemėgsta skerdžius kūrenti — ne vyriškas tai darbas. Jei bent būtų kas iškepti, pagaminti valgio, dar šiaip taip būtų galima ir pečius pakurti. Bet dabar — tai tuščias darbas.

Pinigus, kuriuos gavo iš kaimo už gyvulių ganymą — skerdžiavimą vasaros metu, seniai jau pragėrė, nei skatiko nebeliko.

Visa kita — dešras, kumpius — jų buvo ne perdaugiausia — jau spėjo suvalgyti, o ko nesuvalgė, kitiems išdalino — senis nebuvo pratęs rytdiena rūpintis.

Javus, kokius tik buvo iš sodžiaus gavęs, žydui pardavė, pinigai teko atgal žydui už degtinę.

Ateis žiema — ne bėda, kad nieko nėra. Atsiras darbo, bus, kas pavalgydins ir pagirdys.

Bet dabar sunkios skerdžiui dienos! Gyvuliai dar želmenyse, nei jų reikia šerti, nei girdyti, nei ganyti — vaikai vieni prižiūri.

Javų kulti dar niekas nepradėjo. Kuris gi kūlimas dabartiniu metu, kai drėgnoje javai atsileidę — pupsėk nepupsėk spragilu, vistiek pusė grūdų pasiliks varpose.

Kulti, gyvulius šerti, girdyti — kitokio darbo žiemą nebūna sodžiuje, jokio kito jis ir nemoka.

Dabar ir patys ūkininkai be darbo slankioja patvoriais, vietos sau nesurasdami. Visi lauko darbai seniai jau baigti, miškan nenuvažiuosi, nes žemė tiek atlyta, jog arklys tuščio vežimo nepaveža, o kas jau kalbėti apie sunkiai medžio prikrautą!

Eitų su vyrais kortoti, bet tie patys neturi kur prisiglausti, visur moterys iš namų juos varo. Ūkininkų pirkiose visur dabar linus šukuoja, pakulas krečia, kuodelius ruošia...

Visur dulkės, visur pakulos limpa — nei pirkion įeisi, nei įėjus kur prisiglausi, atsisėsi...

Ir moterys dar gi piktos, kaip įerzintos širšos: mat, joms vis kliudai. Savus vyrus iš pirkios varo, kur jau čia jos tau svetimą pakęs!..

Štai tau malonumai, štai tau ir gyvenimas! Kam ponas Dievulis šitą prakeiktą rudenį sutvėrė!..

Taip galvojo senas Kukis, ant šalto pečiaus gulėdamas, kailiniais įsiklostęs.

Jau visai sutemo, pirkaitėj tamsu, kaip nakčia. Miegoti nesinori ir gulėti nesinori — šonus skauda nuo ištisomis dienomis drunėjimo, visas kaip sumuštas. Bet keltis ir įžibinti ugnį irgi nesinori.

Ir kokis malonumas — įžibinsi ugnį ar ne, vistiek nėra kas daryti.

O skalų ant pečiaus nedaug, vos keletas.

Bent kad nors kas užeitų pakortoti ar taip sau papletkauti!.. Tik kas čia užeis? Kas panorės patamsėję purvyną klampyti, kada net prie dienos šviesos sunku buvo gatve išbristi.

Ak, kad nors greičiau šis prakeiktas nuobodus metas pasibaigtų!..

Seniui pasivaideno, kad kiemo varteliai kabalkstelėjo. Iškišo galvą iš po kailinių ir klausosi — nejaugi kažkas ateina?

Prisiklausė — tikrai kažkas klampo per kiemą.

Nudžiugo senis, nušoko nuo pečiaus, lyg jaunas.

Langan kažkas pabarškino pirštu.

— Dėde, ar namie esi? — išgirdo Kukis.

— Namie, namie, vaikei, — pasiskubino senis atsiliepti. — Užeik, aš tuo ugnelę įžibinsiu.

Ėmė patamsėję grabalioti degtukų.

— Kur juos velnias nukimšo, kad surasti negaliu, — nusikeikė senis.

Pagaliau įėjo Lukošiūnas Petras, dvidešimt penkerių šešerių metų bernas, augalotas, stiprus, kaip ąžuolas plačiašakis. Visi jo bijojo, kaip ugnies — ir jauni ir seni, nei buvo priekabingas ir nepraustaburnis — nepagerbs tau nei žilo plauko, užvažiuos taip, jog nežinosi, nei kas atsakyti, nei kur akys padėti.

Jis buvo vienaturis sūnus senos Lukošiūnienės, našlės, gyvenančios kitam sodžiaus gale.

— Ko, ko, bet tavęs, berneli, tai jau visai nelaukiau, — kalbėjo senis, žibindamas skalą.

— Nedega, keltava.

Bernas, vidury pirkios atsistojęs, apsidairė aplinkui ir nusiėmė kepurę.

— Garbė Jėzui Kristui! — pasisveikino.

— Per amžių amžius!.. Prisėsk, berneli, svečias būsi.

Įžibinęs ugnį, skalą įkišo žibintin. Kieme ėmė šniokšti užėjusi smarkaus lietaus juosta.

— Kokia tavo laimė, berneli! Kai tik atėjai, ir lietus ėmė pilti, kaip iš kibiro. Girdi, kaip šniokščia.

Pernas atsisėdo ant suolelio priešais stalo.

— Šalta pas tave, dėde, ir drėgna. Matyti, pečiaus šiandien nekūrenai.

— Nekūrenau, vaikeli, nekūrenau. Kas iš to kūrenimo, kad nėra kas virti.

— E, dėde! Matau, gyventi tau nelengva senatvėje. Skursti vienas.

— E, vaikei! Tai tik rudenį. Visi skursta, kai saulės nėra, net medeliai girioje. Skurstu ir aš; bet tai niekis — ne pirmas ruduo ir, duos Dievulis, dar nepaskutinis.

— Laimingas tu, dėde, — tau visados linksma. O man nuobodu ir sunku — lyg katės širdį graužia. Vietos sau nerandu, dėde! Patark, kas daryti, kad iš proto neišsikraustytau...

— Va, va, vaikei! Kalbi, kaip tavo tėvas kalbėjo, jaunas bebūdamas. Jėgų daug turi ir nežinai, kur jos dėti, kai darbo nėra. Seniau tokie eidavo po tiltais gulėti, o dar seniau, sako, vykdavo kažkur svetur plėšikauti...

— Et, niekus, dėde, railini! Aš atėjau rimtai su tavim pakalbėti, pasitarti, o tu tik juokauji iš manęs.

— Aš ir nemanau, vaikei, juokauti. Pats jaunas buvau ir žinau, kaip sunku, kada širdis nepatenkinta. Tu ją labai myli? — mirktelėjo viena akimi skerdžius: — prisipažink.

— Iš kur tu žinai, kad aš myliu? — nusistebėjo bernas. — Gal tiesą žmonės kalba, kad tu, dėde, esi raganius?..

Senis patenkintas nusišypsojo.

— Raganius ne raganius, bet kad tau Žlabio Verutė patinka — tai nesunku atspėti.

— Tfu! — nusispjovė bernas. — Nenorėjau tikėti, kad esi raganius, bet dabar

matau, kad tiesa. Kokiu būdu būtai kitaip sužinojęs, jei aš jokiai gyvai dvasiai nesu apie tai nei vienu žodžiu prasitaręs!

— Tavo širdis, berneli, man pasakė. Kai tik įėjai — ėmė ir pasakė, o širdies balsą aš visuomet suprantu. Štai ir dabar ji, nabagėlė, skundžiasi, kad Verutė ne tave myli, tik Kukio Joną.

— Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios šventos! — persižegnojo bernas. — Jei jau tu, dėde, visa žinai, padėk man, patark, kas daryti.

— Sunku tau, vaikeli, kas patarti, taip, iš greitųjų...

Ir senis pasikasė pakaušį.

— Aš, dėde, nežinau pats, ar man pasikarti, ar man pasigerti. Tik taip ilgiau gyventi nebegaliu.

— Kam, vaikei, kartis, jei galima pasigerti. Tik štai bėda, kad nėra iš ko pasigerti — pinigų neturiu, o be pinigų man žydai neduoda.

— O aš, dėde, štai gavau.

Ištraukė iš kelinių kišeniaus degtinės butelį ir pastatė ant stalo.

— Ir užkąsti atsinešiau, — kalbėjo toliau bernas, iškraustydamas kitus kišenius: — pavogiau iš motutės sūrio ir dešrų. Tik duonos nepasiėmiau — užmiršau. Gal turi, dėde..

— Duonos tai dar rasis vienas kitas graužlys, — nuramino skerdžius, imdamas skalą iš žibinčio. — Tu pasėdėk truputį patamsėje, berneli, aš tuo surasiu.

Po trumpos valandėlės grįžo, nešinąs duonos lustu ir mažu stikleliu.

Įkišo skalą žibintin, duoną ir stiklelį padėjo ant stalo, meiliai paglostė butelį degtinės. Atkišęs kamštį pauostė.

— Geras tu, vaikeli! Gaila tik, kad tavęs žmonės nemėgsta, ir likimas tau nepalankus.

— Ima žmones velniai, mažai jie man rūpi, — pamojo bernas ranka. — Tik kad man niekur ir niekas nesiseka, tai tu tiesą pasakei, dėde. Ir kodel nesiseka, pats nežinau. Rodos, ir stiprus, ir sveikas, ir dirbu gerai, netinginiaudamas, ir ūkį tėvas gerą paliko, o nesiseka — ir gana!..

— Netiesą, berneli, kalbi, viskas tau sekasi, kiekvienas darbas tavo rankose verda. Tik mergos tavęs bijo — štai kas yra. O tavo širdis, berneli, merginų meilės reikalinga.

Senis prisipylė stiklelį.

— Sveikas būk, — besikreipė į berną.

— Į sveikatą.

Senis išvožė iki dugno ir, pildamas kitą, kalbėjo:

— Tu kaip ugnis, kaip viesulas, o mergos kvailos, tai ir būgštauja tavęs.

Pripylęs stikliuką, pastūmėjo bernui.

— Gerk, berneli, už jaunas savo dieneles.

Patsai atsilaužė dešros, duonos gabalą ir neatsisėsdamas ėmė užkąsdinėti...

Išgėrė dar po kelis stikliukus, užkando abu gerai ir įsikalbėjo...

— Kaip tavęs mergos nebijos, jei tu visiems šiurkštus, prie visų kimbi, kaip dagis. Tai ir mano: susidėsi su tavim, paskui visą amžių raudosi...

— Spjauti man į tokias, kurios taip manydamos nosį prieš mane riečia...

— Jos, berneli, kvailos, kaip vištos. Moterys visados tiki, ką vyrai kalba. O vyrai negerai apie tave mano. Jie nesupranta, kad tau, kaip jaunam briedžiui, ragai auga, ir todel badytis norisi... Kad todel tu ir išsigerti geras, ir susibarti, ir susikauti greitas.

— Aš tik todel, dėde, tokis, kad man štai čia, krūtinėje, ima kažkas graužti, lyg katės draskosi. Taip nuobodu tada atrodo gyventi, jog aš nei pats nežinau,

kur pasidėti...

— Taigi, taigi, vaikeli. Aš suprantu — kaip tavo tėvas. Jis irgi, jaunas būdamas, skųsdavosi, kad jam nuobodu. Betgi ir juokdarys būdavo, ypač kai pasigerdavo. Tai buvo, vaikei, vyras! Dabar tokių visai nėra. Išnyko. Visas kaimas jo bijojo, kaip ugnies. Būdavo, eina per sodžių, užgieda — tuojau visi ugnis gesina. Kur neužgesina, užeina ten ir tuojau visus poterių kalbėti suklupdo. O stiprus buvo, jog niekas pasipriešinti nedrįsdavo, net rimti vyrai, ir tie klaupdavo poteriauti... Būdavo, žydus, pasigėręs, užkuria, kad jį rogėmis po sodžių vežiotų, į — vežioja... O žmonos savo vis delto bijojo, ir girtas, ir blaivas. Niekas nepastebėjo, tik aš vienas, kad žmonos, tavo motinos, jis bijo. Būdavo, kai prikimba prie manęs, tuoj sakau: eisiu, tavo žmonai pasiskųsiu — ir pabėga. Žmonės, matydami, kad tokis vyras, kuris ir velnio nebijo, manęs pabunga, sakydavo: — raganius, jis kažką žino. O aš tik žinojau, kad jis savo žmonos bijo...

— Kam visa tai man pasakoji, dėde?

— Pasakoju tam, kad tave kiekviena merga aplink pirštą panorėjus apvyniotų, kaip siūlą. O jos, kvailos, to visai nežino, nesupranta...

— Verutė taip... Aš del jos sutiktau, kad mane net virve suktų.

— Liaukis apie ją galvojęs. Ji ne tau skirta, jei kitą pamilo.

— Aš todel ir atėjau pas tave, kad tu man patartai. Tu juk žinai, kas reikia daryti, kad ji mane pamiltų. Sako, esą tokių burtų...

— Kad merga berną pamiltų? Yra ir šaknelių ir žolelių... Ir šiksnosparnio kaulai čia gali padėti. Bet kai ji dar nieko nėra pamilusi... O kai jau pamilo — imsi burti, dar ji, nevidoną, labiau pamils...

— Ir tu, dėde, nemeluoji? Tiesą sakai?..

— Kam aš tau turiu meluoti, jei galima ir taip sau tiesos nepasakyti, — nusišypsojo senis. — Iš visos širdies patariu tau — liaukis apie ją galvojęs...

— Kad negaliu. Širdį labai skauda.

— Surask sau kitą, tai širdis irgi nurims.

Bernas atsirėmė alkūnėm stalo, parėmė delnais smakrus, ilgai, ilgai tylėjo, lyg sunkiai grumulodamas senio patarimą.

Staiga atsikėlė ir, suraukęs piktai kaktą, sugniaužęs kumščius, ėmė iš lėto artintis prie Gugio. Senis nusigando, atsikėlė nuo pristatomojo suolelio ir pasitraukė užustalėn.

— Ne, jau aš čia tavęs nepaklausysiu. — Ir drožė kumščiu į stalą. — Atėjau, kad man patartai, o tu štai ką kalbi. Mano degtinę geri ir man pikta kalbi.

— Ne, vaikei, ne pikta kalbu, bet gera patariu, — įtikinėjo greitai nusiraminęs Gugis. — Jei nepaklausysi, verksi paskui. Ji tau neskirta, ir tu jos negausi. Tik savo širdį veltui gadinsi....

— Kodel manai, kad ji man neskirta? — paklausė, prisėsdamas prie stalo.

— Kad neskirta, tai ir neskirta. Ką sakau, tu klausyk. Niekam dar į blogą neišėjo, kas manęs paklausė.

— Štai ką aš tau pasakysiu, dėde: jei tu man nepadėsi, aš ar pasikarsiu, ar užmušiu tą nevidoną, Kukio Joną. Dievaž, užmušiu, kaip mane gyvą matai.

— Na jau, nekalbėk niekų, kad pasigėręs...

— Ne, dėde: ne niekus, bet tiesą sakau. Ilgu man, sunku be Verutės. Pasigailėk nors tu manęs...

Ir apkniubęs ant stalo ėmė gailiai verkti, striūbaudamas, moteriškai. Senis tupinėjo aplinkui, glostė jam galvą, tildė, ramino, degtine vaišino... Bet bernas nesiliovė beverkiąs, besiskundžiąs...

— Ilgu man, sunku, dėdule, — verkdamas vis kartojo: — ir širdį skauda.

Negaliu taip gyventi. Siųsiu piršlius. Nepanorės tekėti — už mušiu Joną ir eisiu kur miškuosna, po tiltais plėšikauti... Vai, kur gi man dabar pasidėti? — aimanavo Petras, ir girtos ašaros riedėjo per jo skruostus.

— Matai, kokis tu. Tavo neišeikvotos jėgos veržte veržiasi. Kur tau tokiam Verutė..

Ilgai dar jie taip kalbėjosi, kol pagaliau Petras, kaip buvo ant stalo sukniubęs, taip ir užmigo. Skerdžius čia pat užustalėje išsitiesė, kailiniais užsiklojęs.

Skala žibinty baigėsi ir užgeso. Pirkaitėje buvo girdėti tik miegančiųjų gargaliavimas...

II

Ramūnų vyrai buvo lėti ir ramūs žmonės. Jie nemėgo skubėti, nemėgo karščiuotis, mėgo gerai pagalvoti, imdamiesi kurio darbo, nesurišto su kasdieniniais ūkio reikalais.

Jei tekdavo skubėti, tai tik vasaros darbymetėje, kai reikėjo gelbėti nuo lietaus išdžiūvusį šieną, ar paskubomis vežti iš lauko javus, kai oras būdavo nepastovus...

Imdamiesi kurio kito darbo ar verčiami atlikti kurį iš kasdieninio gyvenimo ribų išeinantį reikalą, kiekvienas jų ilgai rengdavosi, ilgai svarstydavo, net su žmonomis pasitardavo, ar jau būtinai jį turi atlikti šiuo metu, ar gal dar kitam laikui būtų galima atidėti...

Ir dažniausiai atidėdavo...

Pinigo nebrangindavo, turėti jo daug nesirūpindavo, išskyrus vieną kitą ūkininką... Bet tik mokesčiai būtų iš ko apmokėti ir „šiai dienai druskos už ką nusipirkti".

Girtuoklių jų tarpe nebuvo. Nebe to, kad šventadieniais, suėję su pažįstamais, nebeišgertų vieno kito butelio alaus, ar nebeišmestų vieną kitą „snapso" stikliuką, bet juk tai ne girtuokliavimas?...

Po tokių pasivaišinimų grįždavo namo linksmi, bet ne pasigėrę. Namie triukšmo nekeldavo, su žmonomis nesibardavo, o jei tokiais atvejais ir atsitikdavo kivirčių, tai jau čia ne vyrai buvo kalti — reikia čia tiesą pasakyti: dažniau tekdavo vyrams nuo žmonų, negu žmonoms nuo vyrų nukentėti...

Ramūs buvo žmonės Ramūnų vyrai, rimti ir lėti, nemėgo nei barnių, nei triukšmo. Net gyventi nemėgo skubėti...

Pašalinių uždarbių neieškodavo, nesirūpindavo jais. Neskubėdavo pasinaudoti proga net tada, kai tie uždarbiai patys atsirasdavo žiemos metu, kada buvo kertami ir vežami į Nemuną valdžios miškai.

— Apseidavo be šių uždarbių mūsų tėvai, apseisime ir mes, — atsisakinėjo vienas, rangovo raginamas važiuoti miškan.

— Tik arklį nukamuosi ir patsai nusivarysi — tai ir visa tau bus nauda iš šitų uždarbių, — raminosi antras.

— E, pinigas, brol, slidus dalykas, kai jis ne iš žemės paimtas, — galvojo dar kitas ir ramiai kol kas sėdėjo namie, pasižvelgdamas į kaimyno kiemą, ar tasai tik nerengia jau rogių...

Bet susiranda vienas kitas, kuris reikalo prispirtas neiškenčia ir, pasiėmęs kirvį, užudaržėmis, kad kaimynai nematytų, nudūlina miškan rankų pamiklinti,

kad vėliau vieną kitą rublį pajustų kišeniuj.

Tik kaimyno neapgausi! Pamato jisai, pakaso pakaušį ir, žiūrėk, nuėjo rogių ruošti...

— Tai ką, kūmai? Miškan rengiesi, uždarbiauti? — klausia gretimas kaimynas, matydamas jį tūpčiojantį aplink roges.

— Tai jau gal reikės bobai skarelė uždirbti. Juozas, mat, jau vakar važinėjo, tai mano boba ir zurza, — aiškinasi kūmui.

Kūmas savo ruožtu pakaso pakaušį, pastovi vidury kiemo, pasidairo, pagalvoja, dar kartą pakaso pakaušį ir — traukia jau roges iš šalinės.

— Tai ką, Kazy? Miškan jau rengiesi? — susidomi kūmo kaimynas.

— Rengiuosi, brol. Štai kūmas Macius jau nuvažiavo. Negi man rubliai mažiau reikalingi?..

Taip vienas į kitą nusižiūrėdami, vienas antram uždarbio pavydėdami, nugūža visu sodžiumi miškan žydui medžių kirsti, vežti...

Tinginiais Ramūnų vyrus pavadinti negalima, ir iš tikrųjų jie nebuvo tinginiai. Visi jie uoliai žiūrėjo, kad laukas būtų savo metu, kaip reikia, išartas, apakėtas, užsėtas, kad šienas ir javas tinkamu laiku butų nuimtas, savo metu iš lauko kluonan suvežtas.

Visa kita tai juk vieni niekai. Ir ko čia žmogus tuo pinigu perdaug besirūpinsi, jei žinai, kad be duonos nebūsi, alkanas nesėdėsi, pirkioje nešalsi — valdžios miškas juk pašonėj — sunku čia rudenį prisivežti ir kurui, ir skaloms, ir net atsargai pagaminti, kad žiemą galima būtų vieną kitą vežimėlį ir miestelin nuvežti, kai prireikia namie druskos, žibalo ar kito kurio daikto.

Į valdžios mišką žiūrėdavo Ramūnai, kaip į nuosavą. Vogti iš jo nelaikė nusikaltimu. Ir, tiesą pasakius, nevogė — kuris gi čia vogimas, jei rudenimis kirto ir namo vežė atvirai, dieną, nuo nieko nesislėpdami. Žinojo, kad draudžiama, na, todel kiekvienas ir laikė savo priederme pakišti „liesnykui" vieną kitą auksiną, kad nekibtų be reikalo. „Liesnykas" nekibdavo, tik žiūrėdavo, kad medžiai būtų kertami „iš šaknų", ir kad nukirtimo pėdsakai būtų panaikinti, paslėpti...

Bet ir šiuo reikalu nereikėjo jam perdaug rūpintis — įgudę buvo tuo atveju Ramūnų žmonės, paslepia taip, jog jokis šuo nesuras, kurioj vietoj medis stovėjo, ir jau nebėra jo. Jei pasitaikydavo kurį storesnį nugriauti medį, ir miške atsirasdavo aikštelė, tuštuma, ne tik kad užtaisydavo vietą samanų kupetomis, bet dar pasodindavo ten, nukirsto medžio vietoje, mažą eglaitę, kuri, žiūrėk, kitais metais prigija ir auga, lyg ten būtų pati išdygusi...

Naujai paskirti kunigėliai nekartą iš pradžių mėgindavo juos barti ir per išpažintį, ir kalėdodami, aiškinti, kad vagystė yra vistiek vagystė, neatsižvelgiant į tai, iš kur, kas ir kokiais sumetimais yra vagiama.

— Šiandien iš valdžios miško vagiat, o ryt vogsite ir iš privataus. Sunki juk tik pradžia...

Bet Ramūnų vyrai šiuo atveju ir kunigėlio žodžiais nenorėdavo tikėti, kad čia esama nusikaltimo, „grieko".

— Miškas valdžios, ir mes valdžios, kunigėli! Negi žalias bulbes griaušime, negi pirkias šiaudais kūrensime? — atsikirsdavo kunigėliui.

Ramūnai savo miško neturėjo...

— Štai Mižūnų dvaro miškas su mūsų laukais sueina, o pasiklausk, kunigėli, poną, ar esame kada kad ir vieną šakutę iš jo miško paėmę...

Gal todel taip atsikirsdavo jauniesiems kunigėliams, kaip ir paneigdami šiuo klausimu jų autoritetą, kad Žemaitukas žmonių už tai nebardavo, vagysčių neprikaišiodavo ir net ramindavo savo uolius padėjėjus.

— To stary zwyczaj, od niepamiętnych czasow, cóż z nimi zrobisz! Lasu swego nie mają. Może to dawny ich przywilej, przez rząd moskiewski obecnie nie uznawany...

Kai miesteliui degant sudegė kunigo kluonas ir tvartai, Ramūnų vyrai pasiskubino nuraminti Žemaituką.

— Nesirūpink, dvasiškas tėveli! Atstatysim dar geresnius.

Ir tikrai atstatė. Žemaitukui nekainojo nei vieno skatikėlio. Privežė Ramūnai sienojų, kad nors klebonijà naują statyk, ne tvartus su kluonu, — lotų, lentoms pjauti storulių drevių ir — savaime suprantama, kad nepirko už pinigus, bet iš valdžios miško prisikirto. Žemaitukas tą gerai žinojo, bet jų nebarė, priėmė su padėka, ką tik vežė...

Tvartai ir kluonas, kaip bematant, buvo pastatyti nauji...

Kai buvo rimtas reikalas, Ramūnų vyrai mokėjo nesnausti.

III

Visai kito plauko žmogus buvo Juozas Misiulis. Jis atsirado Ramūnuose iš Užgirių sodžiaus, iš pačios „Grumtų" gilumos.

Kai mirė Jono Kindžio, rimto ūkininko, pusvalakininkio, vienaturis sūnus Vincas, teko jam susirūpinti dabar surasti savo irgi vienaturei dukterei, Rožei, vos šešiolikos metų pasiekusiai, tinkamą vyrą užkurį. Kindys buvo jau senyvas žmogus, nebe jaunas, o ūkis nemažas, pačiam vienam apsidirbti su visais darbais buvo sunku, o svetimų rankų ūkin įsileisti nenorėjo, nepratęs buvo...

Pasipiršo Juozas Misiulis, patiko tėvams ir tapo Jono Kindžio užkuriu, Ramūnų sodžiaus pilnateisiu gyventoju — senis Kindys aprašė užkuriui visą savo ūkį ir pats nutarė „ilsėtis".

— Aš jau atidirbau, kas man buvo skirta, dabar ilsėsiuos. Tevalgydina dabar mus senus žentas su dukterim, — kalbėdavo savo senei.

Be darbo, suprantama, negyveno — nuolat triūsė aplink namus, čia tvoras sutaisydamas, čia vežimus, arklus, akėčias sutvarkydamas... Bet lauko darban neidavo. Kai namie darbo nesusirasdavo, mėgdavo net darbymetėj sodely, medžių unksnėje, pasnausti.

Kai užkuris įsiveisė bičių, senis Kindys jas prižiūrėdavo vasaros metu, kad spiečiai nepabėgtų. Bet suimti spiečių, suleisti avilin, kopti bites niekuomet nesiimdavo, nemėgdavo: ir nemokėjo, ir bijojo, kad nesukandžiotų.

Juozas Misiulis buvo tikras nepasėda, nenuorama. Be darbo nei vienos minutėlės išbūti negalėjo. Vos tik atėjęs, nepasitenkino savo uošvio pusvalakiu, bet imdavo, kur tik pasitaikydavo, lauką „iš pusės", net gretimuose sodžiuose.

Prisigrobstydamas daug žemės negalėjo apseiti be samdininkų — imdavo berną, pusbernį, mergą...

Nelengva buvo samdininkui, ypač vyriškiui, pas Misiulį gyventi. Patsai šeimininkas valandėlės be darbo nepasėdės ir darbininkui neduoda atsilsėti...

Ypač nusikamuoja pas jį žmonės vasaros metu, darbymetėje. Misiulis vienų samdininkų niekur nesiųsdavo, visur eidavo ir pats su jais, ar tai pievos šienauti, ar tai rugių piauti, — nekirsdavo dar tada rugių dalgėmis niekas, bet pjautuvais pjaudavo.

— Vienus samdininkus išleisti laukan — tai jau jokis darbas! Daugiau žiovaus

stoviniaudami, negu dirbs...

Su juo nei žiovauti, nei stoviniuoti niekam netekdavo. Atsikvėpti, kvapą atgauti, prakaitą nusišluostyti — ir tai nebuvo kada.

Negi atsitiksi su pradalgiu pievoje ar su baru pabarėje. Tempėsi vyrai, tempėsi ir moterys iš paskutiniųjų, bet argi su tokiu velniu susidėsi — lyg jam ir nuovargio nebuvo, lyg jam ir rankų nemielindavo...

Be kita ko, darbo metu būdavo labai piktas. Del mažiausios priežasties suliepsnodavo, kaip ugnis, ir imdavo plūsti paskutiniais žodžiais, ypač kai jam samdininko darbas nepatikdavo, ar atrodydavo, kad jis perlėtai dirbdavo. Neduok, Dieve, atsikirsti jam, ypač vyriškiui — kaip bematai, gausi dalgiakočiu, ar grėbliakočiu per nugarą!...

— Ar tave, žmogeli, motina karštam vandeny buvo pagimdžiusi, ar kas? — stebėdavosi žmonės jo darbštumu. — Be laiko patsai nusivarysi ir kitus patrukdysi...

Nekreipė į tokias kalbas Misiulis dėmesio ir stengėsi visus darbus atlikti anksčiau už kitus. Pirmas išardavo ir sėjai atkartodavo pūdymus, pirmas nušienaudavo pievas, nupjaudavo rugius, pirmas ir kluonan viską suimdavo. Pirmas ir užsėdavo ar tai žiemkenčius, ar tai vasarojų...

Daug svetimo lauko apžiodamas, turėdavo daug pašaro, todel laikydavo daug ir gyvulio — ketvertą arklių, dešimti karvių, kiaulių, avių... Būdavo daug mėšlo, ir laukai jo būdavo geriau įmėžti, negu kaimynų, ir javai jam geriau derėjo. Jo „šniūrai" ir „šniūreliai" visur, tiek rugių, tiek vasarojaus, lyg užrėžti būdavo...

Kai pasiūgėjo vaikai, augino dar žąsis — tenesėdi ir vaikai be darbo, teuždirba sau duonos, žąsis beganydami.

Net šventadieniais nevisados galėdavo darbininkas pas jį atsilsėti.

Gražus, giedras šeštadienio vakaras. Dienos darbai visi jau baigti. Rodos, lieka tik džiaugtis, ilsėtis po visos savaitės sunkaus vasaros darbo. Norisi po vakarienės greičiau nudribti kur po medžiu ar ant sauso šieno glėbio, užmigti be sapnų...

— Šiandien vakarą pavėžiauti būtų gerai, — balsiai galvoja Misiulis, atsikeldamas nuo stalo ir žegnodamasis. — O ką, gal būtų gerai, žmonele, — kreipiasi į žmoną: — kad rytdienai vėžių prigaudytum? Kaip manai?..

— Ima juos dievai, tuos vėžius! — mėgina žmona užtarti šeimą. — Matai, visi pavargę, rankų nepakelia, kaip girti nuo darbo.

— O vis gi vertėtų... Ryt šventa diena — atsilsėsime... Na, — kreipiasi jau į visą šeimą:

— tai gal rengsimės...

Ir, žiūrėk, keliauja jau Masiulis su visa šeima į ežerą su skalomis, net vaikų nepaliko namie. Gaudo vėžius visi iki pusiaunakčio.

Didesnius atrenka Masiulis ir anksti anksti sekmadienio rytą, vos papusryčiavęs paskubomis, tempia jau per laukus juos miestelin...

Darbymėtės metu pats niekuomet nevažiuodavo ir žmonai su vaikais bažnyčion nuvažiuoti arklių neduodavo.

— Žiemą pasivažinėsime, o dabar tepasilsi arkliai...

Niekas dar nesugrįžo iš miestelio, o Misiulis jau namie, jau apėjo visus laukus, apžiūrėjo, kur pirmiau reikia išarti, kur pirmiau šienauti, pjauti, ir jau apgalvojo, kuriam darbui ir kiek darbininko teks rytoju pasiųsti...

Pavakarėj, sugrįžęs namo, susiranda berną samdininką, giliai šiauduosna įsiknisusį, įmigusį po visos savaitės nuovargio.

— Kelkis, tinginy, nemiegojęs. Aš senesnis už tave, o štai, matai, seniai jau

ant kojų...

Bernas atsikelia, trina mieguistas akis abiem kumščiais.

— Vakaras šiandien gražus, tylus. Mačiau, žuvys taip ir šokinėja iš vandens. Nuimk nuo tvoros bradinėlį, pažuvauti eisime...

Keliasi bernas, miegu dar apkvaišęs, skuba bradinį vynioti. Neatsisakysi gi, kad šeimininkas kviečia! Nespėsi išsižioti, kad nuvargęs, neatsilsėjęs dar, kai Misiulis suspirgės, kaip lašiniai keptuve, ir ims tokiais žodžiais keiktis, jog nežinosi, nei kur dėtis paskui.

Ir braido iki gilaus vakaro po vandenį. Pareina tik vėlai abu šlapi, nuvargę, purvini... O rytoj juk anksti anksti reikės keltis, vėl darban eiti...

Į rudenį, kai pradeda šiluose dygti krembliai, dažnai dar vos tik išaušus sukelia sekmadienį Misiulis visą šeimą ir vedasi miškan „baravykauti...“ Kiek jau ten suranda snuduriuojantieji samdininkai „baravykų“, tai jau kitas klausimas, bet pats Misiulis trankosi po mišką, nevalgęs, visą dieną — grįžta namo tik po gero pietų meto.

— Ar daug parnešėt baravykų? — pirmas jo klausimas ir, sužinojęs, kiek tiems pasisekė surasti, užsipuola: — Ak, jūs, tinginio pančiai! Snaudėte miške, bet ne baravykų ieškojot!... Eik, kinkyk man arklį, — liepia bernui: — važuosim parvežti, ką aš esu surinkęs.

Pakinko, nuvažiuoja dviese ir, tikrai, suranda saugioje vietoje, eglaičių tankumyne, prikrautas baravykų ir kitokių kremblių krūvas, dienos Misiulio lobį.

— Tai velnias! — stebėjosi kaimynai. — Vežimais iš miško grybus veža.

— Su tavo laime, žmoguli, tau ir grybauti gerai, — ne tiek juokdamiesi, kiek pavydėdami, kalbėjo kaimynai.

Gražesnius, mažesnius baravykus džiovino namie ant pečiaus, suvarstytus ant iešmų, ir parduodavo. Sau pasilikdavo tik prastesnį kremblį...

Praslenka kremblių metas, tempia Misiulis savo „draugę“ miškan, laukuosna šventadieniais čia laukiniukų obuolių, čia kriaušių krėsti, čia riešutauti...

Neduoda atsilsėti, ir gana.

Ateina gilus ruduo, su lietumis, su darganomis, su tirštomis miglomis, vėliau — žiemos pirmos savaitės užpusto kelius, užneša takus atsidūsta tada nuo darbų sodietis. Bet tik ne Misiulis, ne Misiulio samdininkas bernas. Dar vasaros pabaigoje susitarė Misiulis, pasisamdė žydams pristatyti tiek ir tiek sienojų, suvežti tiek ir tiek lotų „kapų“, skersinių...

Ar drėgna, ar šaltis — vistiek Misiulis visą dieną miške su bernu. Kerta, skuta, tašo... Naktimis šunkeliais veža, kur susitaręs. Nusivaro pats, nuvargina berną, nukamuoja arklį, prikraudamas vežimus virš jo jėgų. Nepaveža arklys, patys stumia, o čia dar Misiulis keikiasi paskutiniais žodžiais, ir niekaip jam neįtiksi...

Jis vienas daugiau išnaikina valdžios miško, negu visi Ramūnų vyrai, kartu paimti... Ir kokio dar miško: ne sausmedžių, ne padžiūvusių, bet žaliokų, ištekinių pušių...

Nerimauja eiguliai — „liesnykai“, mėgina ji gaudyti „obješčikai“ — žvalgai, nekartą užklumpa pakelėje vežant nakčia, bet visuomet išsisukdavo Misiulis iš bėdos: čia pinigais atsiperka, čia kuolu pagrasina pastojusiam kelią...

Ir eiguliai ir žvalgai gerai žinojo, kad maži juokai su Misiuliu, kai jis griebiasi kuolo. Geriau nusileisti ir vieną kitą auksiną kišeniun įsidėti, negu gauti kuolu per galvą...

Nors ir sunku, labai sunku buvo pas Misiulį tarnauti ir del nesiliaujamų darbų ir del jo būdo, nepabėgdavo nuo jo nei vienas samdininkas, mielai pasilikdavo

ir kitiems metams, jei tik bernas patikdavo ir buvo šeimininko „kalbinamas" pasilikti.

Kur čia nepasiliksi, jei nakties darbais užvarai grynų pinigų keturias penkias algas per metus.

— Tai gryna Amerika pas jį tarnauti! Sunku, tiesa, bet sako, kad ir tikroj Amerikoj nelengva skatikas uždirbti, — aiškinosi samdininkas, kai žmonės stebėdavosi, kaip jis gali pas Misiulį pakęsti.

Miško naktiniais uždarbiais Misiulis sąžiningai dalydavosi su samdininku.

— Čia mano dalis, čia arklio, o čia — trečioji — tai jau tavo uždarbis, — kartodavo Misiulis po kiekvieno žygio dalydamasis pinigais.

Kaimynai nemėgo Misiulio, „seilium" už akių pravardžiavo jį, o kiti tiesiog nekentė, bet susiremti su juo vengė visi.

— Susirišk tik su tokiu velniu, bėdų paskui nenusikratysi...

Kad ir kokio būdo būdamas, Misiulis su uošviu sugyvendavo geriausiai, jokių kivirčių tarp jų neatsitikdavo niekados. Net griežtesnio žodžio kitiems jo akivaizdoje vengė pasakyti.

Senas Kindys buvo patenkintas, kad ūkis žento ne tik neapleidžiamas, bet nuolat gerinamas, kad svirnas, kluonas, daržinės visuomet grūste užgrūstos, tvartuose tiek gyvulių, kiek jam niekados nei sapnuoti nesisapnavo, kad galima jų tiek turėti.

Didžiavosi senis užkurio darbštumu, apsukrumu.

— Tai darbininkas! Ugnis, ne žmogus, — gyrėsi kaimynams. — Už tokio vyro pečių neteks mano dukteriai badauti.

Žentas iš senio nieko nereikalavo, ar dirba, ar guli — visai nesidomėjo. Bet tik po rankų nesipainiotų ir savo nosies į ūkio reikalus nekištų. Triūsia aplink kiemą — gerai, snaudžia paunksnėj — dar geriau...

Senis niekur nesikišo su savo patarimais. Jei kada kuo ir buvo nepatenkintas, tai vien tik prieš dukterį pazurza, bet ir tai retai atsitikdavo...

Tikra duktė — ne marti, neapvalgys tėvų. Atbulai: tai čia, tai kitur pakiša senam tėvui gardesnį kąsnelį. Ir žentas, parvažiuodamas iš miestelio ir parveždamas vaikams lauktuvių — riestainių, niekados neužmiršdavo ir uošvio: parveždavo jam vieną kitą svarą baltos duonos — „pyrago". Kai senis ėmė skųstis, kad viduriai blogai virškina, dažnai parveždavo jam vaistų — tai trejų devynerių buteliuką, tai geltonosios, saldžiai atmieštos, tai nors paprastos baltosios pusbutelį. Padovanojo seniui net savo bernautinę „skrynią", kad galėtų savo „vaistus" ir kitokius gardumynus visados laikyti po raktu.

Į uošvę, tylią, ramią senutę, nekreipė jokio dėmesio Misiulis, lyg jos ir nematė. Rūpintis ja — tesirūpina duktė...

Kai seniai numirė, vieną ir kitą palaidojo iškilmingai, su kunigais, su ekzekvijomis...

— Kitas tikras sūnus nepasirūpins, Dievuliau, taip gražiai palaidoti savo tėvų, kaip, va, svetimas, užkuris, — dūsavo senutės, gerėdamosios Kindžių laidotuvėmis.

Misiulis nerūkė ir negėrė. Jei bent kaimynų kviečiamas išgeria vieną kitą stiklinę alaus. Degtinės išgerti niekas jo prikalbinti neįsistengė.

— Kvapo nepakenčių! Gersiu aš čia šitą bjaurybę!.. — gynėsi įkalbinėjamas.

Praturtėjo, pralobo Misiulis, bet iš paviršiaus niekuo nepasikeitė. Nei kaustytų bričkų, nei dažytų važių neįsigijo, namų nei langinėmis, nei raižytais prieangiais nepadabino. Gyveno senose pirkiose, nors erdviose, bet su mažais keturių stiklų langeliais, kurias surado, atsikraustęs užkuriuosna.

Puoštis nemėgo. Vos ne tuos pačius drabužius vilkėjo ir namie ir bažnyčioje šventadieniais bei miestely. Jei bent žmona priverčia vasarą švarius marškinius apsivilkti.

— Užnešioji marškinius, jog paskui net atvelėti nieku būdu negalima, — kibo neatstodama su švariais drabužiais žmona.

Misiulis pyko, keikdavosi, bet vis delto apsivilkdavo.

Vasarą, kaitriomis dienomis, dėvėdavo paprastas pakulines baltas kelnes, drobinius su „atkočinėm" rankovėm marškinius, išleistus viršun kelnių ir pajuostus siaura, dukterų rankomis išausta juosta.

Kai būdavo šalčiau, apsivilkdavo dar savo moterų rankomis dažytu ir suaustu „šaračkinuku" ir tokiomis pat kelnėmis, plačiuosna batų auluosna įleistomis.

Žiemą nešiodavo storo milo kelnes ir juodus nudevėtus, nutrintus kailinius.

— Ne ūkininkas, bet kampininkas atrodai, — pašiepdavo kaikada kaimynas.

— E, — numodavo ranka Misiulis: — kam aš reikalingas, tam būsiu geras ir tokis, kokis esu.

Kad pinigų turėjo, nesislėpė, bet savo turtais ir nesigyrė. Mielai skolino kiekvienam, kas į jį kreipėsi. Vieną kitą rublį skolino, net vieną kitą dešimtį, pasitikėdamas vien pažadu, kad skolintojas „greitu laiku atiduosiąs".

Kai skolininkas užsimindavo palūkanas, Misiulis tik ranka numodavo.

— E, ką jau čia apie tokius niekus kalbi. Kai apsidirbsi, pasiųsi savo mergaitę vienai kitai dienai padėti rugių nupjauti — ot, tau ir palūkanos tavo!..

Bet jei žmogus prašė paskolinti didesnę sumą, būtinai reikalavo neterminių vekselių, pareikalavimui.

— Atiduosi, kada turėsi, bet palūkanų tai jau duosi man vieną šniūrelį lauko sėti, — būtinai tokiais atvejais reikalavo Misiulis.

Gavęs šniūrelį, nereikalaudavo daugiau nieko. Apie skolą dažniausiai net neužsimindavo — tenkinosi, kad turi lauko naują šniūrelį, iki skola bus grąžinta.

O jei negrąžins, bus dar geriau: šniūrelis pasiliks jam, vis tiek kaip nuosavas.

Tokių „šniūrelių" turėjo dabar prisigrobstęs daug. Nereikėjo jau ieškoti lauko „iš pusės", užtekdavo „šniūrelių" ir savo sodžiuje ir gretimuose kaimuose.

Su laiku paseno, bet nedaug pasikeitė Misiulis, tik jo energija gal šiek tiek kita nukrypo linkme.

Turėjo du suaugusiu sūnu ir trečią dar vaikėzą, žąsims ganyti piemenuką. Turėjo dvi dukteris, suaugusias jau mergiotes, kurios ne nūnai, tai ryt galėjo ištekėti, kad tik noro būtų...

Samdininkas dabar nebuvo reikalingas, apseidavo su savo šeimyna be svetimų rankų; prižiūrėti sūnų ir dukterų, kad netinginiautų, nestoviniuotų, nebuvo reikalo. Todel dažniausiai jau ir nėjo lauko darban.

Tik naktinių valdžios miškuose uždarbių vis dar neužmiršdavo. Nukamuodavo, nuvargindavo sūnus su tais uždarbiais, jog net motina nusiskųsdavo savo kaimynėms.

— Pats patruks ir vaikus patrukins! Kad nors tas pinigas jau tiek būtų mums reikalingas!...

Sūnumis Misiulis per daug nesirūpino. Patys turėjo sau įsitaisyti drabužius, jei norėjo gražiau apsirengti. Kaip anksčiau samdininkui, taip dabar sūnums atiduodavo jų uždarbių dalį, dargi iš ūkio, pardavęs javus, pakišdavo jiems algą. Kaip sūnūs savo uždarbius sunaudodavo, visai nesirūpino, nesidomėjo, kur pinigus išleidžia. Bet tik negirtuokliautų, namo girti nepareitų ir nerūkytų!

Sūnūs mėgo puošniai apsirengti, „nešėsi" prieš kitus, nosį rietė — temato žmonės, kad jie ne taip sau, prasti bernai, bet Misiuliai, Juozo Misiulio sūnūs.

Kai pritrūkdavo skatiko, nesidrovėjo, tėvui dažnai nesant namie, parduoti slaptai vieną kitą javo pūrelį.

Mergaitėms gražiau papuošti Misiulis pinigų nesigailėjo, duodavo žmonai, kiek reikalavo.

— Ūkis sūnums teks. Jei mokės gyventi gerai gyvens. O mergaitės ką? Jos mano namuose tik viešnios, — kartodavo žmonai.

Metų jau dvylika, kai Misiulis nuolat buvo renkamas „storasta" — seniūnu. Ne todel, kad žmonės jį mėgo, bet kad buvo patogus, reikalingas ir, svarbiausia, kad jis pats to norėjo.

Patogus, kad negėrė, taigi reikalą pas jį turint netekdavo „kaštuotis", „fundyti".

Reikalingas buvo žmonėms ir savo ryšiais, mokėjimu sugyventi su valsčiaus ponais, su policija, o taipogi savo patarimais ir patyrimu. Anot žmonių žodžių, jis „turėjo galvą", kurį „gerai veikė", ir todel jo patarimai niekam į blogą neišeidavo. Bylose žmonės jo nuomone ir nurodymais labiau pasitikėdavo, negu profesionalų advokatų.

Pats Misiulis su nieku nesibylinėjo, bet labai mėgo, kai kiti bylinėjosi, mielai kitų bylose dalyvavo, čia kaipo liudininkas, čia kaipo patarėjas. Be galo patikdavo jam, kai žmogus kreipdavosi į jį su prašymu patarti. Jei jau kuris pasielgė, kaip Misiulis patarė, tai jau rūpinosi jo reikalu labiau, negu rūpintųsi savu. Nesigailėjo tada nei laiko, nei išlaidų net...

Jo savimyla reikalavo, kad byla būtų laimėta.

Kai patapo seniūnu, juo toliau, juo labiau vaikai suaugdavo, juo vis mažiau Misiulis namie sėdėdavo — vis kažkur eidavo, vis kažkur važiuodavo su žmonėmis, dažniausiai ne savais reikalais. Čia pirkdavo, su žydais susidėjęs, savo vardu miškus — „dieliankas" — iškirsti, čia ežerus iš valdžios išnuomodavo, čia paštą vežioti iš varžytynių paimdavo...

— Kaip tu nebijai su žydais dėtis? — perspėdavo jį neriraastaudama žmona. — Apgaus tave, į bėdą įvels, kad neišsikapstysime...

— Manęs neapgaus, — ramindavo jis žmoną. — Aš ne iš tų, kuriuos gali apgauti.

Kalbėjo žmonės, kad vienas iš Alytaus miško pirklys tikrai jį mėginęs apgauti. Misiulis priskaldė jam antausių, kiek tik jo karšta širdis reikalavo.

Pirklys pagrasė pasiskųsiąs.

— Tik pamėgink! — perspėjo jį Misiulis. — Nuo manęs nepasislėpsi tada net po savo Sorės suknele. Vis tiek surasiu ir galvą kuolu suskaldysiu.

— Kalėjime tada pražūsi, — grasinęs neva pirklys.

— Aš gal kalėjime ir nesėdėsiu, o tu žemėj tikrai dūlėsi, — atsikirtęs neva Misiulis. — Kuriam bus blogiau, aš nežinau — patsai spręsk...

Įsikišo kiti žydeliai ir privertė pirklį sutvarkyti savo reikalus su Misiuliu geruoju...

Ir jiems Misiulis buvo reikalingas žmogus. Jis nieko neapgaudavo, davęs žodį jo laikydavosi, bet ir apgaunamas niekam nesidavė...

Sūnūs būdavo patenkinti, kad tėvas dažnai išvažiuodavo iš namų — laisviau jautėsi, ramiau. Žmona ne vieną kartą nusiskųsdavo kaimynėms, kad ne viskas be vyro namie gerai dedasi, bet vyrui apie tai pasakyti nedrįsdavo — bijojo, kaip ugnies jo, nors per visą savo bendrą su vyru gyvenimą nei vienu pirštu nebuvo jos palietęs. Plūsti tai plūsdavo ne mažiau, negu samdininkus, negu vėliau sūnus.

Pargrįžta dabar namo — tikras pragaras pasidaro: ir čia negerai padaryta,

ir čia ne savo metu darbas atliktas... Keikiasi, plūsta, nors dievus iš pirkios nešk!.. Jei katras sūnus nepasisaugo, tai ir antausį gerą gauna...

Pasiplūdo, pasikeikė ir, žiūrėk, vėl kažkur išdūmė su reikalais. Šeima vėl lengviau atidusta...

Kaipo seniūnas priprato dažnai lankytis valsčiaus raštinėje. Ar yra reikalo, ar nėra, būdamas miestely neapseis neužėjęs.

Nuolat draugavosi su valsčiaus ponais su raštininku, su uriadninku, net su žandaru; skolindavo jiems po truputį, pasikviesdavo net pas save pasisvečiuoti. Taip juos vėliau pripratino, jog kur buvę, kur nebuvę, ir užsuka pas Misiulį. Dažnai net patsai pristavas išmeta pas jį stikliuką, užkąsdamas kaimišku skilandžiu.

— Ir reikia tau turėti reikalų su šitais kacapais, — neiškęsdavo nesipiktinusi žmona. —

Net gėda prieš žmones...

— E, ką tu supranti, — teisinosi. — Tai reikalingi žmonės. Ranka ranką plauja...

Ne tik kad nesigėdino, bet dargi didžiavosi savo šiomis pažintimis Misiulis.

Ramūnų vyrai nemėgo raštinės, nekente valsčiaus ponų, iš kurių vien tik nemalonumų galima buvo susilaukti. Labiau glaudėsi jie prie bažnyčios, prie klebonijos. Kur buvę, kur nebuvę, o klebonijos virtuvėn tai jau būtinai užeis, pažiopsos, pastoviniuos, kol virėja ims bartis, kad jai trukdą — ir patenkinti, lyg būtų svarbų darbą atlikę...

Kitas net išgalvodavo nebūtą reikalą, kad tik su Žemaituku pasimatytų. Žinojo, kad, patekęs kunigo kambarin, negreit ištrūks — Žemaitukas mėgo su žmogum pasikalbėti.

Tai bent turi vėliau ką pasakoti žmogus! Pusei metų užtenka girtis!..

Misiulis neidavo klebonijon, su kunigu pasikalbėti progų neieškodavo.

Bet tai visai nereiškė, kad, gink Dieve, Misiulis būtų kunigų nekentęs, ar nedievotas būtų buvęs žmogus.

Niekas nemokėdavo taip gražiai kunigo, kai jis kalėdodavo, priimti, taip skaniai pavaišinti, kaip Misiulis. Žemaitukas, būdavo, atvažiavęs Ramūnuosna kalėdoti, siųsdavo savo arklius ir kailinius tiesiog į Misiulio kiemą, pas jį paskutinį užeidavo, kad galėtų visai ramiai pasisvečiuoti, su žmonėmis pasišnekučiuoti...

Užsigautų, amžinu priešu taptų, jei kas išdrįstų, už akių užbėgęs, iš jo šitą garbę paveržti!..

Šiaip jau dievotumu neišsiskirdavo nieku iš daugelio kitų žmonių — išpažintį atlikdavo, bažnyčion vaikščiodavo, važinėdavo net į tolimas parapijas atlaiduosna. Žiemą dažnai prisikeldavo visą šeimą ir giedodavo su ja ražančių arba ,,gadzinkas" lenkiškai, iš lenkiškų knygų.

Meldėsi bažnyčioje pats iš lenkiškų knygų, bet vaikams pripirko visokių „Aukso Altorių", „Šaltinių"...

Pats mokėjo vos pasirašyti rusiškai, bet vaikus išmokslino lietuviškai ir skaityti ir rašyti, samdė „daraktorių", kuriuo už jo pečių naudojosi visas sodžius, nebijodamas, kad policija sužinojus gali prikibti...

Ramūnų vyrai mėgo vakarais susirinkti, pakortoti „kiksą" ar „važį". Misiulis nemėgo kortoti. Jei ir ateidavo, dažniau žiūrėdavo, kaip kiti kortoja, negu patsai kortodavo.

Savo kaimynų tarpe draugų neturėdavo, nors su nieku bloguoju negyvendavo. Vienas vienintelis Ramūnuose buvo žmogus, kuriam Misiulis rodė draugiškumą — tai žydas Jankelis...

IV

Kada ir kuriais laikais atsikraustė Ramūnuosna žydai, niekas nepamena. Matyti, labai seniai, nes ir pavardė jų buvo Ramūniškiai.

Jankelis buvo jau nebejaunas žydas, vaikų turėjo kaip pupų — Dievas jam nepašykštėjo. Vos ne kas vieni metai apdovanodavo Jankelienė savo vyrą nauju „bachuru".

— Ot, tai veislingas žydas! — stebėjosi kaime.

— Ko tiek skubi su vaikais? — juokavo vyrai. — Kur juos dėsi, tiek prigaminęs?

— Kad žmogus jau gimė, tai ir vieta susiras jam pasauly, Dievas jau tuo pasirūpins.

— Taip, bet kol susiras sava vieta, kuo dabar maitinsi tokią šeimą? Ar tik neteks visiems badu dvėsti?...

— Na, Dievas duoda vaikų, duos ir vaikams, ko aš turiu perdaug rūpintis. Manau, tarp gerų žmonių gyvendami badu nenumirsim...

Bet gyveno Jankelis skurdžiai, vertėsi sunkiai. Žmonės dažnai juokaudavo, kad didelė Jankelio šeima paprastai viena silkės uodega visą dieną minta.

Kai tik vėliau kuris vaikas pasiūgėja, išauga — žiūrėk, jau išnyko iš sodžiaus, iš Jankelio namų, nuėjo savarankiškos duonos ieškoti.

— Lyg ne žmonės būtų, o laukiniai paukščiukai, — stebėjosi kaimo moterys. — Tol laikosi lizdo, kol sparnai suauga, o ten, žiūrėk, kiekvienas savo keliu nukriko...

Ar del to lengvėjo Jankeliui gyventi, ar sunkėjo, niekas nežinojo, nes jis niekados nesiskundė savo vargais. Gal gerai, kad mažiau buvo į „silkės uodegą" pretendentų, bet pats Jankelis ėjo senyn, todel uždirbti skatiką buvo vis sunkiau, o iš svetur nuskridusių vaikų vargu ar galėjo laukti pašalpos.

Savo metu caro valdžios atstovai, pasiremdami kažkokiais „ukazais", buvo mėginę iškraustyti Jankeli iš kaimo.

Nusigando, nusiminė Jankelis, gavęs įsakymą nešdintis į artimiausią miestelį ar kur kitur. Suvirko, sudejavo visa šeima, sukėlė tokį triukšmą, jog nieko dar nežinoję žmonės pamanė, ar tik ne gaisras kilo pas Jankelį ir subėgo visi teirautis...

Kelias dienas bėgiojo žydas po kaimą, prašydamas užstoti jį.

— Gelbėkite, vyručiai, užtarkite mane! Kur dabar aš krautysiuos su mažais vaikais?..

Vyrai iš pradžių krapštė pakaušius, nežinodami, nei kas jam atsakyti, nei kokiu būdu galėtų jį užtarti.

Gaila žydo, ką ir sakysi, bet negi jų, ūkininkų, valia. Jei jau pats „pristavas" pareikalavo, kad išsikeltų, matyti, taip ir reikia.

Buvo ir tokių, kurie jau smalsiai žiūrinėjo Jankelio pastatus, galvodami, proga pasinaudojus, pigiau juos nupirkti. Kelios senmergės davatkos išsijuosusios bėgiojo ir džiaugėsi, kad pagaliau „nekrikštas" išsinešdins iš kaimo.

Bet įsikišo seniūnas Juozas Misiulis. Ypatingo draugiškumo iki šiol Jankeliui jis nebuvo jautęs, tik užsigavo dabar policijos atstovų veiksmais. Kaip čia neužsigausi, jei pristavas ne per jį pasiuntė įsakymą žydui išsikraustyti, ne jam pavedė, bet uriadninkui, jo, seniūno, net neįspėjęs...

Misiulis tuoj pasirengė, ne tiek Jankelio įprašytas, kiek užgautos savimylos spiriamas ir noro parodyti kaimiečiams, kad jis kažką gali, net su pristavu pasivaržyti — pasirengė ir nuvažiavo Vilniun. Sako, ten pabuvojo net pas

patį gubernatorių, atsilankė ir Trakuose pas „isprauninką" ir, namo sugrįžęs, sukvietė valsčiun bendruomenės — „obščestvos" — sueigą, arba, kaip tuomet žmonės sakydavo, — „schodą"— ir ten visi vienu balsu nutarė, kad žydas

Jankelis, kaipo kalvis, kaimui reikalingas ir patogus, todel prašo jį būtinai palikti Ramūnuose, kaip kad iki šiol jis ir jo tėvas ten gyveno.

Jankelis pasiliko. Gal iš čia ir atsirado jo susidraugavimas su Misiuliu. Jankelis buvo dėkingas už išgelbėjimą, o Misiulis pasijuto esąs jo globėjas visiems laikams...

Jankelis iš tikrųjų buvo kaimui reikalingas. Gal ne tiek reikalingas, kiek patogus.

Vidury kaimo dar Jankelio tėvai buvo išnuomoję daržą, pasistatę namą, tvartą ir kluonelį. Už kaimo, kiek atokiau nuo trobesių, Jankelis turėjo kalvę.

Ūkis jo buvo nedidelis — laikė arklį ir vieną karvę. Nors pats nei sėjo, nei arė, nei pjovė, nei šienavo, bet arklys ir karvė alkani tvarte nestovėdavo, jų ėdžios tuščios nebūdavo. Ir kluonelis vėlyvo rudens ir žiemos metu tuščiomis šalinėmis nesišaipė — reikalingo gyvuliams pašaro gaudavo iš ūkininkų už vasaros metu atliekamus darbus.

Tuo ir patogu buvo turėti savo kaime kalvį, kad vasaros darbams ar pjautuvus išdantinti, ar pripuolamai šienapjūtės metu nutrauktą dalgę suvirinti, ar perdžiūvusius vasaros kaitroje ratus naujai aptraukti, suveržti, ar noragus sulopyti, pasmailinti, nereikėjo gaišti dienos — darbas buvo atliekamas čia pat, skubiai, kai reikalas yra, ir sąžiningai, o svarbiausia, kad nereikėjo rūpintis skatiku: Jankelis palauks, kol suims javus kluonuosna, apsikuls — sumokės tada jam už visus darbus javais, šienu, šiaudais ir kitu pašaru, o ne grynu pinigu.

Kurį mažesnį, smulkų darbą Jankelis dažnai atlikdavo be jokio atlyginimo, nemokamai — ką ten už kiekvieną menkniekį skaitysies su kaimynu!..

Vasaros metu Jankelis be darbo nebuvo. Nuo ankstaus ryto iki vakaro skambėjo priekalas, ūžė dumtuvai, taškėjo į visas šalis įkaitintos geležies kibirkštės. Prie kalvės visą laiką stovėjo arkliai, pakinkyti vežimai, sukinėjosi vyrai — ne tik savo sodiečiams dirbo Jankelis, ir iš gretimų kaimų atvažiuodavo ir ateidavo pas jį žmonės su skubiais darbais...

Rudenį ir žiemą, kai kalvėje darbo buvo maža arba ir visai jo nebuvo, Jankelis vertėsi prekyba: supirkinėdavo iš ūkininkų javus, žąsis, teliukus, iš moterų — šerius, vištas, antis, kiaušinius, sviestą, sūrius...

Nereikėjo su Jankeliu tiek derėtis, kiek su kitais supirkinėtojais. Ramūnų vyrai iš patyrimo jau žinojo, kad ir turgun nuvežus brangiau neparduosi, negu kad Jankelis namie siūlo. Nei trankytis, nei vargti pačiam, nei arklio varginti nereikia, nei laiko gaišti — ateina Jankelis svirnan, čia pat atsveria, pinigus sumoka ir savo arkliu išsiveža...

Viena bėda buvo Jankeliui, kad ūkininkai nieko skolon neparduodavo, už viską reikėjo mokėti tuojau ir grynais pinigais. Ne todel, kad žmonės Jankeliu nepasitikėdavo, bet kad ūkininkui pinigai buvo visados tuojau reikalingi, o jų kaip tik Jankelis turėdavo visuomet mažai, ir dažnai jam pritrūkdavo. Bėgdavo tada pas Misiulį.

— Juozuli, man pinigų reikia, — be ilgų kalbų, vos per slenkstį žengęs, kreipiasi į Misiulį.

— Paskolink man porą šimtų.

Juozulis, vieno žodžio netardamas, tuojau iškrapšto iš jam vienam tik žinomo užkampio porą šimtų ir nesvyruodamas įduoda Jankeliui.

— Nors raščiuką iš jo paimtai, — bara jį žmona, Jankeliui išėjus. — Kaip gali jam taip be niekur nieko skolinti pinigus? Vistiek, kaip balon meti.

— Nesirūpink, — ramino žmoną Misiulis:

— Jankelis ir be raščiukų atiduos — neapgaus.

— Apgaus tave žydas kada nors, — perspėdavo jį vienas antras kaimynų. — Vai, verksi tu savo pinigų, kad žydu pasitiki!..

— Nesirūpink, neverksiu, o jei tektų verkti, tu man ašarų nešluostysi, — atsikirsdavo Misiulis. — Tau be vekselio neskolintau, bet žydui galima ir be vekselio...

Suprasti žmonės negalėjo tokio nusistatymo, ir todel visaip ėmė spėlioti. Pikti liežuviai net gandus paskleidė, kad ne Jankelis, bet per Jankelį patsai Misiulis „turgų varo". Kiek buvo tiesos tose kalbose, negi kas gali atspėti.

Gal taip, o gal ir — ne...

Patogiau buvo Jankeliui prekiauti su moterimis. Čia retai jam tekdavo už pirktas prekes pinigais mokėti. Dažniausiai atsilygindavo irgi prekėmis: muilu, adatomis, siūlais, šukomis...

Ir daugeliu kitų atvejų buvo Jankelis kaimui patogus. Nors jis jokios krautuvės nelaikė, jokių patentų neėmė, bet visko, kas sodžiuje yra reikalinga, pas jį buvo galima gauti. Pritrūko kam druskos, nėra reikalo, pasakysim, žiemą arklio miestelin varyti — gausi pas Jankelį; prireikė žibalo, ir jo susiras pas Jankelį; prireikė degtukų, siūlų, adatų — ir šio gero Jankelis turi užtektinai...

Ir viskas ne brangiau, kaip miestely krautuvėse, ir ne už grynus pinigus — galima su Jankeliu atsilyginti kiaušiniais, kruopomis, miltais...

Žiemos ilgais vakarais susirenka jaunimas vakaruškosna, panori pasilinksminti, išgerti, mergas pavaišinti — nereikia toli važiuoti, pas Jankelį susiranda ir degtinės vienas kitas butelis, prastos ir saldžiai atmieštos, ir gardžios „chalos", kurią pati Jankelienė kepa, ir saldainių viena kita sauja...

Jei bernams šiuo metu nesusiranda pinigų, nedidelė bėda: Jankelis palauks be palūkanų...

Vienas tik buvo jaunimui nepatogumas: mėgo ir bernai ir mergos, tėvams nematant, nudžiauti ar tai javo, ar tai kito daikto. Bet Jankelis atsisakydavo imti.

— Ar tėvas žino, kad iš jo aruodo pasisėmei? — klausdavo tokiais atvejais Jankelis.

— Kas tau darbo, žino ar ne! Atnešiau, tai ir imk.

— Kad tavo tėvas, sužinojęs, pyktų ir mane, vargšą žydelį, plūstų?.. Ne, aš neimsiu. Vežk sau Merkinėn, ten susiras, kas nupirks...

Kai ėmė žmonės plaukti Amerikon uždarbiauti vieni, kiti karinės prievolės norėdami išvengti, Jankelis ir čia surado sau uždarbio.

Buvo laimingi prieškariniai laikai, kada Amerikon važiuoti nereikėjo nei pasų, nei vizų, tik reikėjo sveikam būti, nesirgti trachoma ar kita kuria užkrečiamąja liga ir turėti šimtą rublių kišeniuje — susiras tada, kas tave paglobos, slaptai nakčia per sieną perves, į jūras nuveš, laivan pasodins, bilietu aprūpins ir dar, Amerikon atvažiavus, ant kranto tave sutiks.

Greitu laiku Jankelis pragarsėjo, kaipo vienas patikimiausių tos srities veikėjų. Ne vienas žmogus praėjo per jo rankas, ne vienas su jo pagalba laimingai pateko Amerikon...

Apsukrus buvo žydas Jankelis, ir Ramūnai visai pamatuotai gyrėsi savo žydu Jankeliu...

— Nėra tokio reikalo, brol, kurio Jankelis nesugebėtų atlikti! Apsukrus mūsų

žydelis...

V.

Lukošiūnas Petras pabudo nūnai gana vėlai. Širdy buvo neramu, lyg nujautė, kad jį turėjusi ištikti kažkokia nelaimė ar jau ištikusi, bet kokia, prisiminti negalėjo. Gal kažkas negera prisisapnavo, bet visi sapnai irgi išgaravo iš galvos...

Staiga, kaip ylos įdurtas, pašoko ir atsisėdo: prisiminė, kas jį vakar kankino, kodel užmigti ilgai negalėjo, kokie sapnai jį kamavo — Verutė už vyro teka, šiandien pas Žlabį vakaronės!..

Petras pajuto tokį skausmą, jog nenoromis sudejavo.

Atsisėdo ant lovos, surietė kojas po savim ir, susiėmęs abiem rankom už galvos, ėmė linguoti čia į vieną, čia į kitą pusę, lyg žydas poteriaudamas.

Motina, stovėdama pas pečių, neramiai į jį pažvelgė.

— Kas tau, sūneli? Ar skauda ką?

Sūnus nieko neatsakė, galvos nepakėlė, tik dabar ėmė linguoti į priešakį ir į užpakalį.

Motina priėjo arčiau ir atsistojo susirūpinusi priešais.

— Gal dantis skauda, vaikei? Ko tyli ir nieko nesakai?..

Petras nuleido kojas žemyn, atsistojo ir priėjo stalą. Nieko motinai nesakydamas, atsisėdo gale, parėmė galvą rankomis ir vėl sudejavo.

— Kas gi tau, vaikeli? — sugniaužusi rankas graudinosi motina. Ji prisiminė, kad prieš daugel metų tokiu pat būdu kažko sielojosi vyras. Paskui susirgo ir mirė.

— Sūneli, gal tau trūkžolių išvirti? Kas gi dabar tau čia atsitiko? Vakar, rodos, sveikutėlis buvai... — nusigando, visa tai prisiminusi, moteriškė, priėjo ir apkabino sūnaus galvą, priglaudė ją prie senos savo krūtinės...

— Negąsdink manęs, sūneli!.. Neslėpk, jei ką skauda...

Sūnus švelniai išsivadavo iš motinos glamonių ir pažvelgė į senutės veidą. Pagailo jam senutės — tokis susirūpinęs buvo jos veidas!..

— Nieko, motinėl, nieko, — stengiasi dabar nuraminti. — Širdį man skauda, bet tai nieko, greitai praeis, tu nesirūpink...

Ir pabučiavo jai ranką delnan.

Atsikėlęs pasisėmė iš kibiro vandens, atsigėrė, nuvarydamas smogas, ir ėmė praustis. Motina stovėjo pas stalą, rankas susidėjus ant prijuostės, ir vis dar neramiomis akimis žiūrėjo į sūnų.

— Vakar, rodos, buvo visai sveikas, — galvojo senutė. — Kas jam taip staiga galėjo atsitikti? Ar vėjas jį perpūtė, ar pikta akis užkerėjo?..

Čia prisiminė, į ką anksčiau visai nebuvo kreipusi dėmesio: kad jau ar tik ne gerų porą savaičių praslinko, kai Petriukas bus kažkaip pasikeitęs — vis surūgęs, vis piktas, žodžio iš jo nebuvo galima išgauti...

Anksčiau jis buvo visai kitas — visados linksmas, visados triukšmingas, visur ėjo su juokais, su pokštais, ir į darbą ir iš darbo.

— Ar nebus tik susirgęs ta pačia liga, nuo kurios ir tėvas mirė, — nusigando senutė ir pusgarsiai poteriaudama ėmė melstis Pivašiūnų Švenčiausiai Panelei, kad Ji atitolintų nuo sūnelio visas ligas ir nelaimes.

Poteriaudama triūsė aplink pečių ir neramiu žvilgsniu sekė sūnų, kuris, nusiprausęs, nusišluostęs, ties langu staptelėjęs, nusigręžė į duris.

— Sukalbėtai, vaikeli, poterius, — iš kasdieninio papratimo priminė sūnui, jam jau išeinant per duris.

Sūnus tik nekantriai numojo ranka ir išėjo į kiemą.

Jis nepastebėjo, išėjęs kieman, gražaus pavasario ryto, nepasidžiaugė, kaip paprastai būdavo, giedriu dangumi, nepasiraivė, nepajuto jaunoj sieloj džiaugsmo, tik dar didesnis skausmas akmeniu užgulė jam krūtinę.

Lyg kažkokis kamuolys ėmė slinkti iš gilumos krūtinės aukštyn, į gerklę. Petras nusiskubino į skiedryną, pasislėpė už svirno sąsparos ir pravirko gailiomis ašaromis...

Tuo metu motina, atsinešus iš kamaros sviesto, kiaušinių, iškepė jam riebią pautienę su trūkžolių šaknelėmis ir išėjo kieman sūnaus pašaukti. Rado jį skiedryne ant kulbelės besėdinti, jau nurimusi. Tik akys dar buvo pilnos ašarų, paraudusios.

Motina pažino iš akių, kad sūnus buvo verkęs, bet apsimetė nieko nepastebėjusi.

— Ar vis dar skauda, vaikeli? — ėmė klausinėti užuojautos kupinu balsu. — Gal šonelį diegia? Ar tik nebūsi patrukęs, kuri sunkų daiktą kilnodamas?..

— Nieko, motinėl, jau praėjo, — ramino sūnus ir atsikėlė.

— Tikras tėvulis, nieko iš jo nesužinosi, nepasiskųs, nepasisakys, kad ir kažin kaip skaudėtų, — pagalvojo senė, vyrą prisiminus. — Eik pirkion, sūneli! Aš tau iškepiau pautienės su trūkžolėmis. Pavalgysi, gal palengvės...

Atsivedus sūnų pirkion, motina pasodino ji už stalo, pririekė duonos, pastatė pautienę, pati atsisėdo priešais ir žiūrėjo, kaip sūnus be mažiausio noro ne tiek valgė, kiek knaisiojosi šaukštu dubeny...

— Kam, motule, tiek trūkžolių prikimšai? Tik pautienę sugadinai, — nepatenkintas Petras. — Kartu, nors vemk...

Motina nesusigriebė, kas atsakyti. Petras nustūmė šalin dubenį su vos paragauta pautiene, atsikėlė iš užstalės, apsivilko šaračkinuku ir užsidėjo ant galvos kepurę...

— Palauk, sūneli! Dargi kruopų nevalgei, — stengiasi sulaikyti sūnų.

— Nesinori dabar. Gal vėliau, kai susiras noras...

Ir išėjo iš pirkios...

Stovėjo dabar Lukošiūnas Petras vidury kiemo su prislėgta širdimi, lyg apkvaišęs, be jokios minties galvoje, be jokio noro krūtinėje, ir dairėsi aplinkui, lyg pirmą kartą čia atsiradęs.

Sodely čirškė žvirbliai, toli laukuose, virš žaliuojančių rugių, aukštai danguje traliuliavo vieversiai; už kelio, darže, stovėjo arklys toje pačioje vietoje, kur jį vakar vakarą, eidamas gulti, buvo Petras pririšęs.

Pamatęs šeimininką arklys tyliai sužvengė...

— Gerti nori, reikia pagirdyti, — išgirdęs pagalvojo Petras.

Pataisė ant galvos kepurę, pakasė pakaušį ir nužingsniavo į arklį.

Vos tik išėjo per vartus, kai vėl jam toptelėjo, lyg yla įdūrė, skaudi mintis.

— Dabar Verutė rengiasi vakaronėms. Džiaugiasi, kad savo Jonuką gauna! Tesidžiaugia...

Išėjęs iš kiemo užmiršo arklį ir, nieko negalvodamas, nežiūrėdamas, kur eina, nužingsniavo gatve. Nei neapsižiūrėjo, kai atsidūrė ties Kukio ir Žlabio pirkiomis.

Ten moterys, mergos, vaikai šlavė kiemus, gatvę, kaišė žolynais, beržų

šakomis langus, vartus...

Triukšminga ruoša ėjo su visu smarkumu.

Petras sustojo, pasižiūrėjo. Viena kita mergina juokaudama buvo užkalbinusi jį, bet Petras joms nieko neatsakė.

— Kad dabar taip ėmus ir padegus Žlabį ir Kukį. Tai būtų juoko! — pagalvojo bernas. — Tai tau būtų ir vestuvės!..

Pats nusigando savo minčių, nusispjovė piktai, giliau ant akių užmovė kepurę ir, nieko galvoti nenorėdamas, ėjo priekin ir priekin, kol atsidūrė už kaimo, už kapinyno, pagaliau miške pas ežerą.

Paežerėj pusiau į krantą ištrauktas stovėjo luotas.

Petras priėjo, atsisėdo ant luoto galo, uždengė veidą rankomis ir, kaip anksčiau namie, lovoje sėdėdamas, taip dabar čia ėmė visu liemeniu linguoti čia į priekį, čia atgal...

Ar ilgai čia taip linguodamas sėdėjo, be minčių, be jausmo, nenusivokė. Rodos, girdėjo kažkur gyvulius mykiant, kažkur piemenis rėkaujant...

Nepakėlė galvos, neatidengė veido, neapsidairė, kol pajuto, kad kažkas suėmė jį abiem rankom už pečių ir ėmė smarkiai, kaip tuščią maišą, krėsti...

Pašoko Petras. Priešais stovėjo skerdžius Gugis, atginęs į ežerą gyvulių girdyti.

Petras vėl atsisėdo, su skerdžium nesisveikindamas.

— Del Žlabytės širdį skauda? — ne tai su užuojauta, ne tai su pašaipa pasiklausė skerdžius. — Spjauk, vaikei! Negi viena graži merga yra pasauly?..

Petras žiūrėjo į skerdžių, akis išvertęs, lyg jo žodžių nesuprasdamas. Suprato pagaliau ir smarkiai supyko, patsai nežinodamas, kodel.

— Senas esi ir kvailas, — išsikeikė.

Skerdžius neužsigavo, tik nusijuokė.

— O kas tau sakė, kad esu protingas? Aš pats žinau, kad esu kvailas ir jokiam geram darbui netinku, todel ir skerdžiauju.

— Spjauti noriu į tavo Žlabytę! — garsiai šūktelėjo bernas ir tuojau apsidairė, ar kuris piemuo tik nebus išgirdęs jo žodžių.

Arti piemenų nesimatė.

— Ot ir gerai, berneli, ot ir gerai, kad taip kalbi, — lyg nusidžiaugęs pritarė jam skerdžius. — Praslinks laikas, ir visai nurimsi, tikėk manimi. Sakiau tau: važiuok Amerikon. Ten dar netokių gražuolių surasi...

— Niekus kalbi, — piktai nusišaipė Petras. — Labai norėtau Amerikon, dar šiandien nusispjautau, mestau visą ir eitau, kur akys mato. Bet, ot, nėra pinigų, ir sėdėk dabar čia, kaip apkvaišęs.

Skerdžius atsisėdo ant žemės priešais, ištiesė basas savo kojas ir, krapštydamas iš tarpupirščių purvo grumzlus, kalbėjo visai rimtai, kiek rimtas galėjo būti.

— Žinai, ką aš tau, Petrai, patarsiu. Ryt vakarą, girdėjau, Žemaitis eina sielių Nemunu plukdyti. Pasisiūlyk jam eiti drauge. Dabar pavasaris, iki darbymetės dar spėsi sugrįžti ir gerą pinigą, sako, parsineši.

— Hmm, — sumykė Petras. — Gal ir gerai būtų...

— Žinoma, gerai. Labai būtų gerai! Porą savaičių ant vandens pagyvensi, kasdien vis naujas vietas matysi! Sako, tokis gražumėlis Nemunu plaukti, jog pamačius nors imk ir mirk iš malonumo!

— Taip tai taip, bet vistiek neuždirbsiu, kiek Amerikon nuvažiuoti reikia.

— Šimto neuždirbsi, tai tiesa. Bet gerą puskapį rublių, sako, uždirbsi. O ten jau kaip nors su mūsų Jankeliu susitarsi. Gal palauks, kol Amerikoj užsidirbsi.

Juk ne plikbernis esi, namie ūkį paliksi...

— Gal ir tavo tiesa, — pakrapštė bernas pakaušį. — Reikia pagalvoti...

— Ką ten, berneli, išgalvosi begalvodamas! — linksmai nusijuokė skerdžius. — Paklausyk šį kartą manęs seno, eik dabar ir greičiau eik, susitark su Žemaičiu, o tai kitas gali pasišauti. Jei nori, brol, Amerikon patekti, neturi snausti...

— Na, ką gi, įkalbėjai, — atsikėlė Petras.

— Eisiu...

— Eik, eik, berneli! Išvengsi didelių nemalonumų, ir širdis nurims. Namie sėdėsi, tai to tik ir lauk, kad kaimą padegsi, — kalbėjo skerdžius, irgi atsikeldamas.

Petras, išgirdęs paskutinius žodžius, nustebo.

— Iš kur žinai, kad man tokia mintis buvo į galvą atėjusi?

— Negi aš tavęs nepažįstu? Su tavo būdu amžinai čia gali pražūti ir su kūnu ir su siela...

— Ot, tai raganius! — pagalvojo Petras. — Nuo jo nieko nepaslėpsi!..

Atsisveikinęs su skerdžium, Petras, visai jau nurimęs, nuėjo atgalio į sodžių. Eidamas gatve stabtelėjo ties Jankelio kiemu.

— Užeisiu, pasikalbėsiu su žydu, ką jis mano, ar gali būti grūdų iš šitų šiaudų, — pamanė bernas ir užsuko Jankelio pirkion.

Žydo namie nesurado, pirkioje buvo tik viena Jankelienė, sėdėjo pas langą ir kažką siuvo.

— Kur Jankelis? — pasiteiravo, nusiimdamas kepurę.

— Merkinėn išvažiavo, — nesikeldama iš vietos atsakė Jankelienė. — Dar iš ryto išvažiavo su Kukiu. Gal tamsta reikalą pas jį turi?

— Norėjau su juo pasikalbėti. Bet kad nėra, tai nėra, nieko nepadarysi. Užeisiu kitą kartą.

Čia kiek pastovėjo, palūkėjo, lyg stengdamasis kažką prisiminti.

— Gal turi, Jankelien, degtinės buteliuką? — nedrąsiai pasiklausė bernas.

— Kaip neturėsi geram žmogui? — atidėdama į šalį darbą atsiliepė Jankelienė. — Kitam gal nesusirastų, bet tamistai visados...

Atsikėlusi išėjo ir, vos porai minučių praslinkus, grįžo, degtinės buteliu nešina.

— Turėsi man palaukti, pinigų su savim nepasiėmiau, — net paraudęs aiškinasi Petras.

— Atsiskaitysim, kai Jankelis parvažiuos.

— Ką jau čia bekalbėsi. Negi aš tamista nepasitikiu? Tokis ūkininkas, ir kad nepalauktume!..

Petras nuėjo namo aplinkui, užudaržėmis. Nenorėjo eiti pro Kukio ir Žlabio kiemus, nenorėjo, kad jį kas pamatytų su degtinės buteliu rankose.

Parėjęs namo paslėpė degtinę kluone, šiauduosna. Čia prisiminė, kad arklys vis dar negirdytas darže, nuėjo, parsivedė jį, pagirdė pas šulinį ir įleido sodelin.

Motina ravėjo darže pasodninkus.

— Motule, aš einu kluonan prigulti, — stabtelėjo jis ties daržu. — Tu manęs nekelk. Kai labiau įkais diena, įleisi arklį tvartan.

Motina liovėsi ravėjus.

— Ar jau neskauda? — pasiklausė senutė, jo sveikata visą rytą susirūpinus. Ji nežinojo nei sūnaus ligos, nei jos priežasties. Petras nuo visų slėpė savo jausmus, net Verutei nebuvo nei vienu žodžiu apie juos prasitaręs. Vienas tik skerdžius žinojo, ir tai todel, kad jis raganius, ir nuo jo nieko nepaslėpsi, mažiausią žmogaus jausmą, kiekvieną mintį atspėja, kaip iš knygos paskaito...

— Jau praėjo, motule, — nusigręžė eiti Petras. — Tik neužmiršk vėliau arklio tvartan įleisti, o tai varmai sukapos...

Ir nuėjo kluonan.

Išsitraukęs iš šiaudų degtinę, išmušė į delną iš butelio kamštį, užsivertė ir ėmė tiesiog iš butelio gargaliuoti.

Degtinė susvilino gerklę, paspringo bernas, užsikosėjo. Nebuvo papratęs gerti tiesiog iš butelio.

Atsikosėjęs nusišluostė rankove lūpas ir pasižiūrėjo į šviesą, ar daug buvo atgėręs — vos žymu, kad gerta.

Atsisėdo šiauduosna, pastatė butelį tarp kojų ir, žiūrėdamas į jį, ilgai spjaudėsi.

— Ne tu mane, bet aš tave nugalėsiu, — pasiryžo pagaliau, pasiėmė buteliuką abiem rankom ir ėmė gerti. Užvertęs galvą ilgai ilgai gargaliavo. Visą pusę butelio ištuštino.

Atitraukęs nuo burnos butelį, pasižiūrėjo vėl į šviesą, užkimšo likusią kamščiu ir paslėpė šiauduosna.

Norėjo pasikelti. Prisiminė, kad turi kažkur eiti, su kažkuo kalbėtis, bet su kuo, ilgai negalėjo prisiminti.

— Aha, su Žemaičiu turiu pasikalbėti, — prisiminė pagaliau. — Imk jį velniai su visais jo sieliais! — nusikeikė ir išsitiesė ant šiaudų.

Greitai pajuto, kad kažkaip keistai pamielino jam kojas, rankas, lyg jos būtų jam svetimos pasidariusios. Visi daiktai aplinkui ėmė miglomis dengtis, lyg nerealus būtų dabar pasaulis, bet per sapną matomas.

Gulėjo aukštininkas ir gerėjosi, kad taip ramu, taip malonu pasauly gyventi.

Miglos aplinkui vis tirštėjo, kažkokios šiltos, švelnios. Kažkur pasigirdo tolimi, neaiškūs kažkokie garsai — gal kažkas dainavo, gal paukščiai čiulbeno — vis toliau, vis neaiškiau, vis švelniau...

Ramu, malonu, gera... Pagaliau užmigo Petras, kaip nudėtas...

VI.

Nepatogu, kai vienam kaime dvejos vestuvės vienu metu ir dargi gretimuose kiemuose. Nei šis, nei tas, nežinai žmogus, į kurias eiti.

Šiandien pas Kukį prasideda vestuvės ir pas Žlabį vakaronės — Kukio Jonukas veda pagaliau Žlabio Verutę, del kurios sūnus tiek ilgai nesantaikavo su tėvu, kol savo pasiekė, ir tėvas nusileido.

Nei bernai, nei mergos neliūsta, kad dvejos susipynė vestuvės — tai jau bus šokimėlio, tai jau pasilinksmins!.. Ir dar smagiau linksmintis, kad jokis skubus nei lauko, nei namų darbas nelaukia. O čia dar tokios vestuvės — geriausi muzikantai pasamdyti. Kukis vienas net tris parsikvietė, jų tarpe vieną su cimbolais...

Patenkinti visi, bet nepatenkintas patsai Kukis. Susigraužęs, piktas, lyg ne jo tikro sūnaus būtų vestuvės, stovėjo vidury kiemo ir gailėjosi, kad nusileido sūnui, sutiko, kad vestų Žlabio Verutę...

Ne tokią svajojo gauti sau marčią, ne su tokiais susigiminiuoti žmonėmis — iš garsios giminės, tikėjosi, gausiąs marčią, turtingą, su šimtais, su didelėmis kraičio skryniomis; susigiminiuosiąs, manė, su garsiais turtuoliais, o dabar,

štai tau, Žlabytę gauna! Nei ji šimtų atsineš, nei karvių, nei ilgakarčių arklių neatsivarys, nei jos kraičio skrynių, jei ir turi porą, niekas nepamatys. Negi krausi į ratus ir veši arkliais iš kiemo į gretimą kiemą!..

Ir vestuvės kažkokios nežmoniškos — atėjo bernai ir nusivedė jo muzikantus pas Žlabį! Sako, ten linksmiau, ten mergų daugiau, o čia vistiek nėra su kuo šokti...

Ir kurios gali būti žmoniškos vestuvės, kai abu jaunikiai iš vieno sodžiaus, dargi iš gretimų kiemų!..

Vai, gailėjosi dabar Kukis, kad sutiko, sūnui nusileido, Dievo rankos pirštą pamatęs. Ir kur čia tasai Dievo rankos pirštas pasireiškė, kur jį pamatė? Prastas atsitikimas, kad važis įlūžo upelin, kuriam ir višta neprigertų — negi čia buvo galima išvysti Dievo rankos pirštą?..

Tai vis tas Gugis begėdis įkalbėjo, įbaidė!..

Kad sūnus sušlapo, sušalo, kol namus pasiekė, kad sušalęs paskui susirgo — tai juk prastas dalykas, o jokis Dievo rankos pirštas!..

Na, susirgo ir pagijo, pasitaisė...

Tai Gugio darbas šios nelemtos vestuvės, kad jį kur galas! Apkvaišino savo kalbomis žmogų, iš proto išvedė. Girtuoklio paklausė, blevyzgio, kuris kasdien daugiau Dievui nusideda, negu ant jo galvos plaukų auga.

— Nevertas jis, kad šiandien apgraužtu kaulu jį pavaišintau, surūgusios giros stiklu užgertau, — pyko Kukis. — Teateina tik, jau aš jam parodysiu Dievo rankos pirštą!..

Kai jis taip nirto, vidury kiemo stovėdamas, kaip tik tuo metu per vartus įėjo Gugis.

Susiraukė Kukis, pamatęs skerdžių.

— Tu čia ko atėjai? Ar kviečiau gal aš tave? — nemandagiai sutiko jį Kukis. — Matai, svečias atsirado!..

Skerdžius stabtelėjo.

— Man, žmogau, vistiek, kvietei mane ar ne. Einu, kur, mano manymu, esu reikalingas, — atsikirto Kukiui.

— Kuriam galui tu čia reikalingas! Ar kad blevyzgotai, savo blevyzgais Dievą rūstintai? Geriau gulti eitai, o tai ryt pamigsi, pavėluosi gyvulius išgyti...

— Kad atėjau, matyti, kažkam būsiu reikalingas, — nenusileidžia jam skerdžius. — O gyvuliais, žmoguli, nesirūpink: už mane negysi...

Nusigrįžo ir nuėjo pirkion. Paskui jį nukulnavo ir Kukis...

Negeriau nusiteikęs nubudo ir Lukašiūnų Petras.

Saulė jau buvo nusileidusi, bet, matyti, neseniai, nes buvo visai dar šviesu. Raudona liepsna pasruvusi vakarų pašvaistė buvo padegusi pusę dangaus. Balti debesėliai, lyg tolimo gaisro nušviesti, sruveno kruvina šviesa.

Petras atsisėdo. Galva sukosi, kaip apkvaitusi; viršugalvis ir pakaušis skaudėjo, lyg replėmis kas būtų juos veržęs; ausyse ūžė, lūpos nusmogojusios; troškino vidurius tiek, jog rodėsi — pusę šulinio išgertų ir vis dar troškulio nenumarintų.

— Gerai būtų dabar išsipagirioti, — pagalvojo sėdėdamas ir prisiminė, kad prieš užmigdamas buvo dar visą pusbutelį kažkur nukišęs šiauduosna. Neatsikeldamas išsitiesė ant pilvo ir ėmė aplinkui šiauduose rankom grabaliuoti.

Suradęs atkišo ir, užrietęs galvą aukštyn, gėrė uždusdamas, kelis kartus nutraukdamas, spjaudydamas, kol pagaliau išsiurbė iki dugno ir trenkė butelį per atdaras kluono duris.

Numetęs pagalvojo, kad kluonienon gali ateiti motina ir pamatyti butelį.

Atsikėlė ir netvirtu žingsniu nukeverzojo, pakėlė netoli durų begulintį butelį ir įmetė per tvorą į kaimyno daržą.

Grįžęs atgal vėl atsigulė šiauduose aukštininkas, pasidėjęs rankas po galva. Ilgai taip gulėjo nejudėdamas. Galvą vis mažiau skaudėjo, ausyse mažiau ūžė, troškulys nyko, ir nuotaika gerėjo. Tik vis negalėjo prisiminti, kodel šiandien jis pasigėrė, ir vis rodėsi, kad būtinai turėjo kažkur eiti...

— E, neprisimenu ir nereikia, — pagalvojo. — Ką čia kvaršinsiu sau galvą...

Gulėjo, įsmeigęs akis kluono kraigan, ir juto, kad galva vėl ėmė svaigti, miglos vėl ėmė visą jį gaubti, ir kūnas pasidarė lyg svetimas ir tuo pačiu metu tokis lengvutis, jog štai, rodos, pakils ir išlėks kažkur aukštai, aukštai, į tuos debesėlius, kurie ten toli, pačiam dangaus krašte, vis labiau temo, akyse geso ir jau nebuvo nei tokie kruvini, nei spindulingi...

— Vai, ir miegi, miegi tu, vaikeli! — užkalbino jį motina, atsistojusi tarp kluono durų. — Visą dieną išmiegojai, kaip užmuštas. Kelkis, vaikeli, jau vakaras. Tuoj nuotaka ateis atsisveikinti ir suras tave šiauduose bemiegantį. Tai bus gražu!

Petras staiga prisiminė, kodel nuo pat ryto girtas, ir širdį jam taip skaudžiai sudaigė, jog vos susilaikė balsu nesurikęs.

Motina stovėjo duryse ir laukė. Sūnus, iš skausmo stenėdamas, atsikėlė, nusikratė šiaudų šiurkšles nuo švarko ir nuėjo su motina pir* kion tylėdamas.

Senutė pastebėjo, kad su sūnumi kažkas nepaprasto dedasi.

— Gal galvelę tau skaudėjo, kad akutės tavo lyg miglomis aptrauktos? — susirūpino senutė.

— Skaudėjo, bet praėjo jau, — nuramino ją Petras.

Pirkioje pasisėmė iš kibiro vandens ir gėrė, gėrė, o troškulys vis nemažėjo.

Pasisėmęs dar vandens ėmė praustis, garsiai prunkšdamas, suvilgė visą galvą.

Motina triūsė aplink pečių, aplink stalą, vakarienę gamino.

— Štai Žlabytė su draugelėmis jau pas Misiulį nuėjo. Tuoj bus ir pas mus, — kalbina sūnų, pasižiūrėdama per langą. — Tai laimė mergai! Tokį berną turtuolį gavo! Kas galėjo tikėti? Tik su šešiuru tai bus nelengva jai sugyventi.

Petras kažką neaiškaus sumykė, nusišluostė skubiai rankšluosčiu ir griebėsi kepurės.

Kažkodel jam pasivaideno, kad pirkioj tvanku, kaip pirty.

— Kur tu, vaikeli, rengiesi? Pavakarieniautai, o tai visą dienelę nevalgęs, — stengiasi sulaikyti jį motina. — Ir nuotaka tuoj užeis. Negražu bėgti iš namų, dargi Dievulis supyks. Reikia gi mergai gero gyvenimo palinkėti.

— Apsieis be mano linkėjimų, — jau duryse burbtelėjo Petras.

Nenorėjo susitikti, nenorėjo pamatyti Verutės, taip nusiteikęs. Galva svaigo, kojos linko, lyg po didelio nuovargio, ir vemti norėjosi, vidurius traukė...

Išėjęs iš pirkios, patsai nežinojo, kur dabar turi eiti — į laukus bėgti ar miškan pasikarti, ar į ežerą pasiskandinti? Bet neapsižiūrėjo, kai atsirado Kukio kieme...

Abu Kukio pirkių galai buvo apšviesti. Vidury buvo girdėti triukšmingi vyrų balsai.

Petras staiga įnirto.

— Šis kusdubelis, žiūrėk, man iš panosės mergą pagriebė! Tuščia mergos, bet jam kaulus sulaužysiu, kad žinotų... — vis labiau siuto bernas.

Nuo išgertos anksčiau degtinės ir nuo savo pykčio, taip staiga jį pagavusio, ėmė dar labiau svaigti jo galva, ir jau nieko negalvodamas drąsiai žengė Kukio pirkion.

Abiejuose galuose pečiai liepsnojo. Kukienė su samdininkėmis ir atėjusiomis

padėti kaimynėmis, su atvažiavusiomis į brolio vestuves ištekėjusiomis dukterimis čirškino, kepė, virė, gamino rytdienos išstaigai. Pirkiose buvo karšta, tvanku, nors langai buvo atdari.

Pirmutiniam gale, aplinkui apkrautų sūriu, sviestu, skilandžiu, dešromis stalų sėdėjo vyrai, vienmarškiniai, gurkšnojo alų ir garsiai kalbėjosi, juokavo. Čia pat buvo ir skerdžius Gugis. Jis sėdėjo stalo gale, kažką triukšmingai pasakojo savo kaimynams ir garsiai su jais juokėsi.

Jaunimo nematyti — visas buvo susirinkęs pas Zlabį. Tik vaikų čia prisigrūdo pilna. Aplipo jie lovas, visus kampus, užpečkius ir kampelius.

Kai Lukošiūnas įėjo, niekas į jį neatkreipė dėmesio. Su nieku nesisveikindamas, net kepurės nenusiėmęs nuo galvos, priėjo į stalą, atstūmė alkūnėmis į šalį ten sėdėjusius senesnius vyrus ir įsirioglino į jų vidurį.

— Matai, Kuki, naujas svečias pas tave atėjo, — sušuko garsiai paraudusiomis akimis. — Vaišink mane dabar!..

Kalbos akimirksniui nutilo prie stalo. Kukis piktai sušnairavo.

— Tu jau pats, kaip matau, kitur pasivaišinai. Dievo nebijodamas jau nusilakei...

— Ne už tavo nusilakiau, — šūkaloja bernas. — Vaišink dabar, kad liepiu!

Kukis supyko ne juokais.

— Nešdinkis sveikas, iš kur atėjęs. Čia ne tvartas, man paršų prie stalo nereikia.

— Ak, tu taip? — lyg nustebo bernas. — Tai aš patsai pasivaišinsiu.

Ir pasigriebęs jam iš panosės stiklinę, prisipylė pilną alaus ir išgėrė ją vienu matu. Prisipylė antrą — ir antrą išgėrė tokiu pat būdu.

Vyrai, kai nutilo, taip ir tylėjo, lyg laukdami, kas čia dėsis toliau.

Lukošiūnas, išgėręs antrą kartą, trenkė stiklinę iš visų jėgų į aslą, jog ji mažomis skeveldromis pabiro į visas šalis.

Vaikai, kaip žvirblių būrys, metėsi išgąsdinti į šalį, kaikurie net spruko per duris.

— Eik, eik namo, išsimiegok, kad jau pasigėrei, — įsikišo Misiulis. — Neišdykauk čia man, o ne — kaip bematai, ožio ragan suriesiu.

— A, žydbernis! — pasižiūrėjo į jį girtomis akimis Petras, nes išgertas alus, susimaišęs su kluone išgerta degtine, ėmė smarkiai mušti jam į galvą. — Ir tu čia atsiradai?..

Nors už akių Misiulį žmonės dažnai taip pravardžiavo, bet akysna jo iki šiol niekas dar nebuvo drįsęs taip pavadinti.

— Ak tu, paršo koja! — riktelėjo jis įsižeidęs. — Tuojau man nešdinkis iš čia!

— Ak, nusigandau! — sušuko bernas ir garsiai nusikvatojo. — Manai, kad tu seniūnas, tai aš imsiu ir nusigąsiu tavęs. Kaip aš tavęs bijau, tai ot, pirmai pradžiai!..

Ir, pagriebęs artimiausią po ranka pasipainiojusią puspilnę alaus stiklinę, kliustelėjo jam į veidą.

Misiulis net žado neteko iš pykčio.

— Ak, tai tu taip! — sušuko jisai ir, kaip iešmu durtas, pašoko iš vietos ir visa plaštake drožė Lukošiūnui į veidą. Paskui stūmė abiem rankom į krūtinę, kad bernas vos neapsivertė aukštyn kojomis su suoleliu, nors jame sėdėjo dar trejetas vyriškių.

— Tu kautis nori! — pašoko dabar ir Lukošiūnas.

— Aš tave išmokysiu, kaip reikia svečiuose elgtis! — keikėsi Misiulis, šluostydamas rankove alum aptaškytą veidą.

Lukošiūnas atstūmė šalia sėdinčius vyrus, koja išvertė suolelį ir griebė Misiulį abiem rankom už krūtų, pakratė jį, kaip maišą, ir visa jėga stūmė į sieną.

Marškiniai plyšo Misiuliui visais siūlais, ir pats jis nušlijo net į pirkios galą ir parvirto po lentyna, ant sukrautų ten su viralais ir kepsniais puodų.

Vaikai suriko, suklykė. Vieni, rėkdami, spruko per duris, kiti atsidūrė po lovomis, ant lovų...

Nespėjo Misiulis pasikelti, kai jį vėl puolė su kumščiais Lukošiūnas.

— Tu kautis panorai? Aš tave pamokysiu, kaip reikia kautis...

Bet Misiulio irgi būta drąsaus ir stipraus vyro. Jis nenusigando muštynių. Jis dabar griebė viena ranka Lukošiūną už krūtų, kitos rankos kumščiu tokį smūgi iškirto bernui panosėn, jog tam iš burnos ir nosies papliupo kraujas.

— Vyrai, padėkite man! — šaukė Misiulis. — Mes jį tuoj surišim ir nuvarysim pas uriadninką...

Bet vyrai, lyg stabo ištikti, sėdėjo ir nei vienas nepasijudino.

Vadžiojosi dabar, už krūtų susiėmę, po pirkią, kaip du žąsinai, vienas antrą pešiodami. Pagaliau Lukošiūnas, atstūmęs smarkiai seniūną į sieną, pagriebė alaus butelį ir užsimojo tvokti jam į galvą.

Vaikai suriko nesavais balsais, ir vyrai šoko gelbėti. Pirmas pašoko Gugis ir sulaikė Petrą už rankos.

— A, tai tu, raganiau... — pasižvelgė į ji Petras ir vienu matu nurimo.

— Užteks, Petrai! — subarė jį skerdžius. — Padūkai, ir — užteks...

Lukošiūnas numetė butelį į pasuolę, pataisė ant galvos kepurę ir nusigrįžo į duris.

Praeidamas nuvertė tyčia nuo suolelio prie durų puodą su garuojančiu dar viralu. Puodas sudužo, kruopos pasiliejo ant grindų, mėsos gabalai išsimėtė į visas šalis.

Kukių giminaitė, senmergė Morta Naujelytė, įnirtusi dėl sunaikinto negailestingai jos darbo, pagriebė šluotą ir kuktelėjo bernui per nugarą.

Tasai atsigręžė, pagrasino jai kumščiu ir išsinešdino kieman. Praeidamas pro langą išdaužė dar stiklus.

Sujudo dabar ir kiti vyrai, išsiskubino į kiemą „pamokyti Lukošiūną". Ir bernų ten jau atsirado, atskubėjusių iš Žlabio pirkios, kai tik sužinojo iš atbėgusių vaikų, kad Kukio pirkioj muštynės...

Jie visi nedviprasmiškai buvo nusiteikę Petro atžvilgiu, ypač Misiulio vyresnieji sūnūs, bet Lukošiūnas išsilaužė iš tvoros kuolo storumo straigą.

— Eik čion kuris, arčiau... — susilaikė Petras vidugatvėj ir atsigręžęs pagrasino straigu.

Vyrai nelinkę buvo kautis, bernai nebuvo dar įkaušę, ir todel į muštynes neskubėjo. Lukošiūnas pastovėjo, palūkėjo, dar kartą pagrasino Kukio kieme susirinkusiems, nusigręžė ir, iš tolo priešaky ir užupakaly vaikų būrio lydimas, nužingsniavo gatve.

Ėjo negalvodamas, kur eina, kol atsidūrė ties Jankelio kiemu. Žydas stovėjo pas vartelius ir klausinėjo vaikų, kas tokio atsitiko.

Petras priėjo prie vartelių, nugąsdindamas Jankelį savo išvaizda: saračkinė pusiau perplėšta, viena rankovė vos laikėsi, kitos visai nebuvo, veidas apkruvintas, krauju apšlakstyta ir visa atlapa krūtinė.

— Jankeli, turi degtinės? Duok, kiek turi...

— Ui, iš kur pas mane susiras šiandien degtinė? — nusigando žydas. — Kiek turėjau, vestuvininkai paėmė jau, — traukiasi Jankelis nuo vartelių.

— Tu man nekalbėk, žinau, kad turi. Visus peisus nurausiu, — grasina

Lukošiūnas ir stengiasi atkelti vartelius.

Jankelis, gero nelaukdamas, spruko į pirkią ir duris iš vidaus užsišovė. Petras pamėgino jas išlaužti, bet nepajėgė.

— Tu nuo manęs vistiek nepasislėpsi! — šaukė dabar girtu balsu. — Geriau atidaryk duris, jei gyvas išlikti nori.

Iš pirkios niekas neatsiliepė. Lukošiūnas drožė kumščiu kartą, kitą, trečią į rėmus. Iš rėmų pabiro stiklai, pirkioje suklyko žydo vaikai.

Gatvėje rinkosi vis didesnė žmonių minia, bet užstoti žydo niekas nedrįso.

— Tai pasilakė, — pasigirdo moteriškas minioje balsas. — Tikras tėvulis!..

Tėvą dar gerai, ypač senesnieji, prisiminė. Neužmiršo dar ir jo girtų darbelių.

Nežinia, kuo viskas būtų pasibaigę, jei nebūtų atsiskubinusi sena Lukošiūnienė, Petro motina.

— Ką dabar čia, vaikeli, išdarinėji? Kam skriaudi nekaltus žmones?..

Pamačiusi jį sukruvintą, apdraskytą, suplojo senė rankomis ir pravirko.

— Kas dabar tave taip sukruvino, sūneli?..

Petras, motinai čia atsiradus, išsyk atsileido, nurimo ir davėsi, kaip mažas vaikas, vesti jai namo.

Tik praeidamas šalia Kukio kiemo sustojo ir pagrasino kumščiu.

— Einam, einam, vaikeli, — ragino jį motina. — Užteks jau. Ryt negalėsim į žmones akių pakelti...

Kai, porai valandų praslinkus, Gugis apsilankė pas Lukošiūnus, Petras, jau nupraustas, švariais marškiniais apvilktas, kriokė lovoje. Senė Lukošiūnienė sėdėjo šalia sūnaus, poteriavo ir darė švenčiausiai Pivašiūnų Mergelei del jo apžadus.

— Na, nuraminai jau sūnų? — pasiklausė skerdžius. — Tikras tėvulis! Ir tavęs bijo, kaip tėvas bijodavo.

Senutė nieko neatsakė, tik sunkiai atsiduso.

— Neleisk jo rytoj niekur iš pirkios, — patarė skerdžius. — Neprižiūrėsi — ištiks tave didelė, didelė nelaimė.

— Ir kas jam atsitiko? — suaimanavo Lukošiūnienė. — Rodos, visados tokis ramus buvo vaikas.

— Del mergos, moterėle, šėlsta, — paaiškino jai Gugis. — Pamilęs buvo Žlabio Verutę, tai ir siunta dabar, kad ji neteko jam...

Moterėlė tik rankom sumojo.

— O aš, kvaila, taip nieko ir nebuvau pastebėjusi!..

— Taigi gerai prižiūrėk jį, moterėle, sakau tau, — vis ragina ją skerdžius... — Rytoj gali tau dar tokį pokštą iškirsti, jog bėdos nenusikratysi...

VII.

Nepaklausė sena Lukošiūnienė Gugio patarimų prižiūrėti sūnų, kad niekur neišeitų — leido jį Merkinėn ir pati su juo nuėjo bažnyčion — štai, susilaukė didelių nemalonumų, kuriuos vakar skerdžius jai pranašavo.

Anksti rytą nuvažiavo Jankelis miestelin stiklų langams parvežti. Grįžo dabar ir, stiklų iš vežimo neiškrovęs, arklio neiškinkęs, nusiskubino pas Kukį, kur tuo metu buvo susirinkę vos ne pusė sodžiaus — laukė jaunųjų pulko iš bažnyčios.

Vos įbėgo pirkion, prasistūmė į priešakį, kur buvo susėdę senesni ūkininkai,

— susiėmė Jankelis rankomis už galvos ir sudejavo:

— Oi oi, vyručiai! Kad jūs žinotute, kas Merkinėj atsitiko! Oi oi, kad jūs žinotute!..

— Ar vestuvininkams? — pasiklausė kažkas iš vyrų.

— Ui, ui, ir vestuvininkams irgi, — aimanavo toliau Jankelis.

— Na, pasakyk pagaliau, kas tokio baisaus atsitiko? — riktelėjo piktai Kukis. — Ką čia mus gąsdini dejuodamas.

— Ką aš čia jums porinsiu, — iškėtė žydas rankas. — Atvažiuos žandarai, iš jų viską sužinosite.

Pagaliau visgi papasakojo, kad Petras Lukošiūnas miestely vėl pasigėrė, susimušė pas Šliomą su vestuvininkais, sukruvino kelis, išdaužė visus langus. Kai atėjo iššaukta policija, Lukošiūnas sudaužė į uriadninko galvą degtinės butelį, sumušė sotninką, sako, jam ranką visai išsukęs, ir nesidavė suimamas net pačiam žandarui...

— Pabėgo Petras Lukošiūnas, bet kur jis dėsis? — gąsdino save ir kitus žydas. — Vistiek turės grįžti namo. Atvažiuos žandarai, suims Petrą, kalėjiman uždarys Petrą, katorgon nuvarys Petrą, ir nebus jau čia Petro...

— Na, jau? — paabejojo kažkas iš moterų. — Kad girti bernai susimušė kiek, tai varys dabar žmogų visam gyvenimui katorgon?..

— Ui, kad susikovęs tik būtų, nu, su bernais, ar žyduką kurį primušęs, tai nieko, — aiškina Jankelis. — Kada žmonės nesimuša? O kai mušasi, tai jau kuriam nors žydui visados tenka. Bet kad policiją primušė — tai jau bloga, labai bloga. Mūsų žydeliai, kurie visus įstatymus žino, sako, kad Petrui bus katorga.

Dūsavo žmonės del tokių netikėtų įvykių, kiti, kurių vaikai buvo vestuvininkų tarpe, rimtai nerimavo — ką čia su tokiu pramuštgalviu! Galėjo kurį ir sunkiai sužaloti...

Petro niekas nesigailėjo, smerkė jį visi, gailėjosi tik senos jo motinos, našlės.

— Ir kas jam atsitiko? — stebėjosi Slamis. — Buvo bernas, kaip bernas, o dabar lyg visai iš proto išsikraustė.

— Tėvulio raugas atsirūgo. Argi jau užmiršote? — pastebėjo Žlabys.

— Dabar ne tie laikai, kad sūnus galėtų išdykauti, kaip kad išdykavo tėvas, — piktai nusišaipė Misiulis. — Dabar nebepaišdykausi...

— Visgi gaila berno, — pastebėjo kažkas.

— Ko gailėtis? Taip jam ir reikia! — paneigė kerštingas Misiulis.

Gatvėj pasigirdo vežimas su skambalais. Kažkas susiprato:

— Matyti, žandarai...

Jankelis prisiminė, kad jo arklys dar neiškinkytas, negirdytas, ir paskubėjo išsinešdinti. Taip staiga prisiminė todel, kad iš tikrųjų nemėgo su tais reikalais turėti ką nors bendro, į kuriuos jau yra policija įsikišusi.

Jankelis sunešė stiklus pirkion, iškinkė arklį, pagirdė ir įleido tvartan.

Arklys buvo alkanas, ir Jankelis nutarė duoti jam šiandien avižų. Vos įėjo savo kluonelin, kurio peludėj buvo avižos supiltos, kai išgirdo, kad jį kažkas pašaukė vardu.

— Jankei, Jankei, eik čion arčiau...

Žydas atsigręžė ir nusigando — suverstuose kampe šiauduose kyšojo Petro Lukošiūno galva.

— Oi, suras jį čia, įvels mane į bėdą, — pagalvojo Jankelis. — Pasakys, kad aš jį čia tyčia paslėpiau.

Jankelis priėjo atsargiai, pasiryžęs kiekvienu akimirksniu bėgti, jei tik pastebės, kad bernas vis dar karingai nusiteikęs.

— Vai, Jankeli, — sudejavo Petras, lįsdamas iš šiaudų: — tu gal ir nežinai, ką aš šiandien pridirbau?

— Kaip nežinosi, jei žandarai jau atvažiavo ir ieško dabar tavęs. Niekas nematė, kai tu čia užėjai? — pasiteiravo baikštusis Jankelis.

— Rodos, niekas. O gal ir matė kas, ar aš žinau...

— Ui, negerai, negerai pasielgei. Suims dabar tave žandarai, kalėjiman pasodins, katorgon pasmerks... Oi, didelio vargo turėsi, Petrai. O vis todel, kad pasigėrei...

— Kas man dabar lieka daryti? — nusiminė Lukošiūnas. — Patark, Jankeli. Aš pats nieko neišmanau.

— Vakar mano langus daužei, mušti mane norėjai, o šiandien patarimo prašai. Kai gera — tai Jankelis nekrikštas, Jankelis parkas, mušti reikia Jankelį. O kai tik kam bloga, tada: — Jankeli, patark!.. Ok, jūs, gojai...

— Dovanok, Jankeli, — girtas buvau vakar, — teisinasi Lukošiūnas. — Už langus tau užmokėsiu.

— O už išgąstį? — paslaptingai pasiklausė žydas.

Nors Petras buvo labai prislėgtas savo bėdos, susirūpinęs, bet žydo klausimas jam atrodė tiek juokingas, jog nesusilaikė ir nusikvatojo.

— Tss!.. — sumostikavo Jankelis. — Dar gali kas išgirsti tavo juoką, ir praneš žandarui...

— Išgąstis tavo jau praėjo ir nieko tau nekaštavo, — vis dar šypsosi Petras. — Ot, man dabar bėda — tai jau bėda!..

— Ui, didelė bėda, — pritarė jam žydas. — Jei uriadninkas numirs, tave, Petrai, pakarti gali.

— Ai ai ai, — sudejavo Lukošiūnas, susiėmęs rankom už galvos. — Ką aš padariau, ką aš padariau... Motina dabar... Dieve tu mano... Nors eik ir nusiskandyk ežere. Kitos išeities man nebėra!

— Nu, nėra tokios blogos padėties, kad protingas žmogus nesurastų išėjimo, — ramina jį Jankelis. — Bėk Amerikon, kol dar nesuėmė tavęs žandarai.

— Gerai būtų bėgti, kad tik pinigų turėtau. Bet neturiu, Jankei, ir iš greitųjų niekur jų dabar negausi.

— Be pinigų nepabėgsi. Bloga, kad neturi pinigų...

— Paskolink man, Jankeli. Atiduosiu, atsiųsiu, visais šventaisiais siekiu, kad atsiųsiu. Ir nuošimčius, kokių tik panorėsi... Motina tau žemę užstatys...

— Ui, kad aš turėtau pinigų, kaip dabar jų neturiu, kodel aš tau nepaskolintau. Tik ot bėda — pinigų neturiu. Kukis turi, Misiulis turi, bet Jankelis neturi. Jis skurdžius žydelis. Misiulis galėtų paskolinti, Kukis galėtų paskolinti, bet jie nepaskolins, jie ant tavęs pikti. Misiulį tu vakar primušei...

— Ak, kokis aš kvailas, kokis aš kvailas! — sielvartavo bernas. — Kodel aš nepaklausiau skerdžiaus? O dabar pražuvęs žmogus esu.

— Nu, dar nepražuvęs, — neigia Jankelis. — Tu čia pasėdėk, o aš eisiu pažiūrėsiu, ką ten žandarai daro... Nu, paskui pagalvosim. Gal Jankelio galva kažką gero ir sumanys.

Jankelis nusigręžė išeiti.

— O tu manęs neišduosi žandarams? — paabejojo bernas.

Žydas susilaikė ėjęs į duris ir atsigręžė.

— Oi, Petrai, Petrai! — lingavo Jankelis galvą. — Kaip gali tokius niekus kalbėti? Nors aš žydelis ir, pasakysiu tau, vargšas žydelis, bet aš doras žmogus. Tu jau manim pasitikėk: kad pažadėjau padėti — padėsiu... Tik jau tu ramiai čia pasėdėk. Kad neužeitų čion kas, aš jau ir duris užrakinsiu.

Jankelis išėjo. Petras vėl sulindo šiauduosna ir pasislėpė.

Uždavęs arkliui avižų, Jankelis nuėjo pas Misiulį. Ten sėdėjo žandaras, jau kratą pas Lukošiūnienę padaręs ir Petro nesuradęs. Jis kalbėjosi su vyrais.

— Katorga jam gali būti, — gąsdino žandaras. — Galvą uriadninkui perskėlė, sotniką sužalojo, man mundurą suplėšė, akselbantus nudraskė — nepasidavė suimamas, valdžios pareigūnams pasipriešino. Kai sugausim, katorga jam bus...

— Negaliu suprasti, kas jam pasidarė. Vakar čia, pas Kukį, mane apdraskė, Jankelio primušti norėjo, langus jam iškūlė...

— Aš nesiskundžiu, — įsikišo dabar ir Jankelis. — Ką ten paisysi girto žmogaus. Išsimiegos, ir patsai gailėsis. Gal ir už sudaužytus langus sumokės...

— Aš jo, tiesą pasakius, irgi gailiuosi, todel ir neieškojau per stropiai. Ką čia ieškosi? Ne maištininkas, ne plėšikas, tik, ot, smarkus vyras, pasigėrė ir negražios privirė sau ir mums košės, — kalbėjo rengdamasis išeiti žandaras. — Bet aš ką galiu? Mano tokia pareiga — įsakyta ieškoti — ieškau, įsakyta suimti — kai surasiu, suimsiu. Ne aš, tai kitas suims, jei nepabėgs Amerikon...

Kai žandaras išvažiavo, Misiulis jau buvo pasirengęs eiti su kitais pas Kukį, bet Jankelis jį sulaikė.

— Juozuli, turiu pas tave skubų ir labai svarbų reikalą.

Misiulis smalsiai į jį pažvelgė ir pasiliko.

— Juozuli, man reikia pusantro šimto rublių, — paprašė Jankelis, kai visi jau išėjo, ir pirkioj pasiliko tik Misiulis su žmona.

— Kuriam galui tau jų dabar prireikė? — nusistebėjo Misiulis. — Jokio handelio dabar juk nėra?

— Ką reiškia — nėra. Žydas, kai nori, visados suranda sau gešeftą.

Juozulis išėjo ir po minutėlės grįžo su pinigais.

— Tik aš jų tau greitai neatiduosiu, Juozuli, — perspėjo Jankelis, slėpdamas pinigus kišeniun.

— Sakyk pagaliau, kuriam galui tau prireikė staiga šitų pinigų? — pasismalsavo Misiulis.

Jankelis apsidairė, viršum pirštų žengdamas priėjo arčiau ir ėmė paslaptingai kušdėti Misiuliui į ausį:

— Juozuli, girdėjai, ką žandaras sakė? Sugaus Petrą Lukošiūną, katorga bus Petrui Lukošiūnui. Reikia Amerikon sprukti Petrui Lukošiūnui, bet pinigų Petras Lukošiūnas neturi, nu, ir Jankelis jų irgi neturi.

Nors jis patylomis kuždėjo, bet Misiulienė kaiką nugirdo, kaiką pati suprato.

— Nejau savo prakaitu uždirbtą skatiką skolinsi tam pramuštgalviui? — mėgina ji atkalbėti vyrą. — Juk jis vakar tavęs tik per plauką neužmušė!..

Misiulis patylėjo, pagalvojo...

— Reikia žmogų gelbėti, — sumurmėjo po nosimi.

— Aš taip ir maniau, kad tu panorėsi jį gelbėti, — nudžiugo Jankelis. — Aš žinau, tu fain žmogus.

— Vienu pirštu nepajudintau del tokio, — piktinosi Misiulienė.

— Nieko nenusimanai, Rožiuk. Lukošiūnų žemė nebloga... Vėlgi, matydamas, kad žmogus skęsta, negi galvosi tada apie kerštavimą jam...

SU DIEVULIU SUSITAIKIUS

I

Jau kelinta diena, kai Gugis nesuranda sau vietos. Baigiasi gavėnia, reikia eiti priešvelykinės išpažinties, ir todel jis jaučiasi nelaimingiausias žmogus pasauly.

Ne išpažinties baisu, kiek baisu eiti pas vargonininką, iš kurio reikia gauti kortelę. Be jos kunigas nepriima išpažintin, o gauti ją Gugiui tiesiog neįmanoma.

Vargonininkas kiekvieni metai vis klausia katakizmų, reikalauja, kaip iš mažo vaiko, kad mokėtų visokias ten maldeles. O kur dabar jam senatvėje mokytis, jei būdamas jaunas nepramoko.

Gal kažkada jų ir mokėjo, bet seniai jau yra visą pamiršęs. O gal ir niekados nemokėjo — negi dabar jo amžiuje visą atsiminsi. Anksčiau, rodos, užtekdavo ir to, kad žmogus mokėjo persižegnoti, poterius sukalbėti...

Poterius jis moka ir dabar, kasdien, rytą ir vakarą, nepamiršta, kaip save atmena, juos sukalbėti. Tiesa, jis poteriauja lenkiškai, kaip jį mažą motina buvo išmokiusi, nors lenkų kalbos nemoka ir nesupranta, ką tie poterių žodžiai reiškia.

Juk ir bažnyčioje ir gieda ir meldžiasi kunigas tik lenkiškai. Argi jis kaltas, kad Dievulis tik lenkiškus poterius mėgsta...

Blogiausia, kad vargonininkas ir tų jo poterių nepripažįsta. Kai Gugis vieną kartą, prieš kelis dar metus, mėgino klausiamas juos kalbėti, vargonininkas vos iš juoko nesprogo.

Kodel jis tiek juokėsi, vienas Dievas jį žino.

Neitų Gugis išpažinties prieš velykas. Bet kaip čia neisi, kad visi žmonės eina. Jau ir taip apšaukė jį, Gugį, raganium — tiesa, pats kaltas, kam gyrėsi — o kai sužinos, kad velykinės išpažinties nesi atlikęs, dar bedieviu apšauks! Gyvenimo tada nebus, ganyti gyvulių nesamdys...

Ir be to, kaip gi apseisi žmogus be išpažinties? Juk ne gyvulys esi, ne žydas nekrikštas, kad panorėtai atsigavėti, su Dievuliu nesusitaikęs!..

Taip galvojo Gugis, gulėdamas lovoje, ir vartėsi nuo vieno šono ant kito, užmigti negalėdamas.

Tik po pusiaunakčio kiek užsnūdo, bet geriau būtų visai neužmigęs — visą naktį sapnavosi, kad jį vargonininkas katakizmais kamantinėja. Žmonės juokiasi, šaiposi iš jo, o jis kad nors vieną žodį prisiminti galėtų!..

Net lenkiškus savo poterius pamiršo...

Nubudo visas prakaitu apipiltas. Atsisėdo ant lovos.

— Ar ilgai aš čia dar kamuosiuos? — nusispjovė piktai Gugis, atsikėlė ir ėmė rengtis bažnyčion.

Vistiek šia bėda nenusikratysi, nemalonaus susitikimo su vargonininku neišvengsi.

Juo greičiau, juo geriau...

II

Buvo dar visai tamsu. Kelias purvinas, palaidas. Sniegas nors netirpo nakčia, ir buvo net pašalę, bet visur stovėjo vandens klanai, plonu leduliu patraukti.

Eiti buvo sunku, sunku buvo nepataikyti į purvą ar į vandens klaną ir nesušlapyti vyžais apautų kojų.

Kiek nesistengė sausesnius takus surasti, vis tik porą kartų dribtelėjo į pilną vandens duobę ir garsiai išsikeikė.

— Einu išpažinties ir keikiuosi, kaip girtas burliokas, — dingtelėjo širdin. — Bet ir purvas gi!.. Kad jį kur bala...

Jo laimei čia jį pavijo važiuotas Kukis.

— Tai kur brendi, seni? — pasiklausė, stabdydamas arklį. — Ar ne bažnyčion tik?

— Einu išpažinties, — atsiliepė Gugis. — Tik tamsu ir purvas. Nežinau, kaip aš prisikasiu...

— Sėsk, pavežėsiu, — pasiūlė Kukis. — Nors tu esi niekam vertas žmogus del savo girtuokliavimo ir blevyzgojimų, bet kad eini išpažinties, padarysiu šitą gerą darbą. Manau, Dievas ant manęs nepyks...

Gugis jau norėjo užsigauti ir piktai išjuokti Kukį, kaip visuomet užgautas darydavo, bet susilaikė, prisiminęs, kad išpažintin eidamas neturi pykti.

Tik atsiduso senis ir įsirioglino Kukio vežiman.

— Nors ir raganiauji, ir girtuokliauji, ir blevyzgoti greitas, bet visgi, kaip matau, Dievo neužmiršti, — kalbėjo Kukis. — Gerai darai, kad neužmiršti! Žmogus nežino nei dienos, nei valandos, kada jį Dievas pašauks iš viso gyvenimo nuodėmių atsiskaityti...

— Kokios jau čia mano nuodėmės, — buvo bepradedąs Gugis atsikirsti, bet prisiminė, kad einant išpažinties negalima bartis, ir nutilo.

Dar kažką Kukis jam kalbėjo, dar už kažką barė ir mokino, bet Gugis jau nebeklausė jo. Įtraukė galvą į kailinaičių apykaklę, susikuprino, sumovė rankas rankovėsna ir pajuto, kad jį miegas ima marinti.

— Tai nuodėmės mane marina, — pagalvojo skerdžius. — Negerai, sako, snausti, einant išpažinties — velnias džiaugiasi. Geriau savo negerus darbus prisiminsiu...

Nori Gugis prisiminti, ką negero yra padaręs per ištisus metus, bet nieko prisiminti negali, išskyrus, kad girtas buvo. Bet kiek kartų, negi suskaitysi?..

— E, vėliau visą prisiminsiu, — pagalvojo; — kai bažnyčion nueisiu. O dabar šitas plepys man kliudo...

Čia Gugis vėl nusigando, prisiminęs, kad žmogui, išpažintin pasirengusiam, negalima kito žmogaus kolioti ir pravardžiuoti.

— Ot, ir nusidėjau Dievuliui, — susirūpino.

— Matyti, velnias mane gimdo...

Arklys išlėto brido per purvą, vežimas supę, Kukis vis kažką kalbėjo, mokino, ar barė Gugis neklausė. Lingavo, lingavo galva, kol pagaliau visai užsnūdo...

— Užmigai, seni, — kelia jį Kukis. Nuodėmės tave numarino. Pasidavei, velnią nudžiuginai...

— Ne, nemiegojau, nuodėmes savo skaičiau, — pasiteisino Gugis ir vėl nusiminė, kad sumelavo.

— Vėl Dievuliui nusidėjau, — pagalvojo. — Išpažintin einu ir meluoju...

— Skaičiuok, skaičiuok, — paragino jį Kukis. — Nemaža per metus

priblevyzgojai, Dievui nusidedamas.

Jie buvo jau miestely. Bažnyčioje skambino rytinį „Angelas Dievo"...

III

Bažnyčioje buvo dar tamsu, drėgna, šalta ir nejauku. Pas groteles ties didžiuoju altorium klūpavo kelios davatkos ar gal taip sau moterėlės, atėjusios išpažintį atlikti, kaip ir Gugis.

Atsiklaupė šalia jų, persižegnojo, poterius sukalbėjo. Kas toliau daryti, nežinojo — jokių kitų maldų nemokėjo.

Paklūpavo kiek, nusilenkė, žemelę pabučiavo — Gugis matydavo, kad ir kiti dažnai bažnyčioje žemę bučiuoja: matyti, taip reikia, Dievuliui tas patinka. Bet kas toliau daryti tuščioje bažnyčioje, Gugis vėl nežinojo.

Pagaliau prisiminė, kad jam reikia gauti pas vargonininką kortelę. Nesinorėjo eiti, bet ką bedarysi ?

Dar kartą persižegnojo, atsiduso ir atsikėlęs nuėjo pas vargonininką, kuris gyveno šalia elgetyno.

Ten jau buvo daug prisirinkusių žmonių, moterų ir vyrų; jų tarpe pamatė ir Kukį.

— Tai ir tu atvažiavai išpažintin? — truktelėjo jis Kukį už alkūnės.

— Ar manai, kad aš Dievui nenusidedu, ir man išpažintis nereikalinga, — atsigręžė Kukis. _ Nusidedu ir dažnai nusidedu. Patys didžiausi šventieji — ir jie septynis kartus į dieną nusidėdavo, — aiškino jam Kukis. — Kortelę ar jau gavai?

— Ne dar...

— Tai ko žiopliauji? Išeis vargonininkas bažnyčion, nebegausi paskui.

Gugis nesiskubino — laukė, kol visi kiti gavę išeis iš vargonininko buto. Bet pagaliau priėjo ir jo eilė, o žmonės vis dar nesiskubino bažnyčion.

Vargonininkas, matyti, prisiminė Gugi, nes jį tik vieną iš visų, kurie korteles gavo, ėmė klausinėti katakizmų.

Gugis klausiamas tylėjo ir nieko nesakė.

— Poterius pagaliau ar moki? — supyko vargonininkas.

— Moku, — piktai atsikirto Gugis. Ko mane vieną prikibai? Juk kitiems davei korteles, katakizmų nesiklausęs.

— Aš klausiu, pas kuriuos reikia klausti, ne tavo dalykas man nurodinėti, — pasivarė vargonininkas. — Kalbėk „Tėve mūsų ...

Skerdžius susvyravo, kalbėti ar ne. Žinojo, kad ims iš jo tyčiotis, kaip anais metais. O čia dar Kukis yra. Papasakos visiems pargrįžęs, juoksis visi iš seno žmogaus.

Kukis nemėgo, kad iš jo juoktųsi.

— Nekalbėsiu, — atkakliai atsakė vargonininkui.

— Nekalbėsi, kortelės negausi, — pagrasino vargonininkas. — Sutiksi velykas, kaip žydas, be išpažinties.

— Ką jau čia spiriesi, kad ponas vargonininkas reikalauja, — paragino jį Kukis. — Atėjai išpažinties atlikti ir puikybės nenusikratai...

— Nekalbėsiu, — nenusileidžia Gugis. — Ką jis čia iš manęs seno juokus sau nori krėsti!..

— Neturiu laiko su tavim ilgai delsti, — supyko vargonininkas. — Elena, — kreipėsi jis į čia pat kažko lukuriuojančią mergiotę: — pamokyk tu jį nors poterių...

Gugis pasižiūrėjo į ją ir jau visai supyko, nors žinojo, kad išpažintin pasirengęs negali pykti.

— Kad mane boba mokytų ir tai tokia, kuri mano anūke būti dar per jauna? Niekados! — piktai nusišaipė jis ir užmaulino kepurę ant galvos.

— Žmogau, — subarti pamėgino Kukis. — Išpažintin rengiesi...

Bet ką jis toliau kalbėjo, nebegirdėjo jau Gugis. Piktai nusispjovęs išėjo iš vargonininko buto...

IV

Nuėjęs bažnyčion apsidairė Gugis. Kunigai jau sėdėjo klausyklose. Prie tos, kurioje sėdėjo jaunasis kunigėlis, buvo dvi didžiausios eilės laukiančiųjų, daugiausia moterų. Prie Žemaituko klausyklos laukė žymiai mažiau žmonių, vos keli vyrai stovėjo iš vienos ir kitos klausyklos pusės.

— Eisiu pas seną. Gal priims mane išpažintin ir be kortelės, — pagalvojo Gugis ir atsistojo eilėn.

Žinojo, kad dabar reikia savo nuodėmes prisiminti, atgailą daryti, bet kažkaip galvon vis lindo vargonininkas, su kuriuo mintyse jis vis dar nesiliovė besibaręs. Vis lindo Gugiui į galvą kartūs žodžiai, kuriuos turėjo jam pasakyti atsikirsdamas, bet nepasakė.

Ir gailėjosi, kad nepasakė. Tegul, nieko sau. Nepasakė dabar, nes į galvą neatėjo, pasakys kitais metais...

— Parodysiu jam, kaip tyčiotis iš seno žmogaus! — užsimiršo Gugis įsikarščiavęs ir garsiai prasitarė.

Priešaky stovėjusieji atsigrįžo ir nustebinti pasižiūrėjo į jį.

Gugis nei nepastebėjo, kai atsirado prie klausyklos. Atsigręžęs pamatė, kad už jo pečių yra dar žmonių, kurie stovi ir laukia. Gugis norėjo būti paskutinis — nuėjo ir vėl atsistojo eilės gale.

Norėjo būti paskutinis todel, kad kiti nepastebėtų, jei kunigas nepanorės be kortelės klausyti išpažinties ir pavarys jį...

Pagaliau Gugis liko tik vienas ir atsiklaupė pas klausyklą.

— Kortelę, — sukuštėjo kunigas ir iškišo iš klausyklos ranką.

— Kad neturiu, tėveli, — nusigando Gugis.

— Vargonininkas nedavė...

— Katakizmų nemokėjai? — šiurkščiai paklausė Žemaitukas. — Eik, išmok.

— Kad jau senas esu, tėveli, mokytis...

Žemaitukas nieko jam neatsakė. Atsikėlęs atidarė klausyklos dureles, pasirengęs išeiti. Gugis griebėsi bučiuoti jam ranką.

— A, tai tu, Gugi, — pažino jį Žemaitukas.

— Tiki Dievu Tėvu ir visu tuo, kuo šventa bažnyčia liepia tikėti?

— Tikiu, tikiu, tėveli!.. Kaip netikėsiu... — nusidžiaugė senas skerdžius.

— Na, tai klaupkis ir gailėk savo nuodėmių, — ir atsisėdo vėl klausyklon Žemaitukas.

V

Gugis atsiklaupė pas groteles, kur klūpavo ir visi kiti išpažintį atlikusieji. Kaip tik pataikė atsiklaupti šalia Kukio, kuris atydžiai į Gugį pasižiūrėjo.

— Ot, ir išpažintį atlikau, — įsiveržė Gugiui į galvą mintis: — ir keturiadešimtis liko kišeniuje...

Net nusigando Gugis, kad pas Dievo stalą tokios nuodėmingos mintys veržiasi jam į galvą. Nusigandęs ėmė dievobaimingai žegnotis ir muštis į krūtinę.

Prasidėjo mišios, kurias laikė Žemaitukas. Jaunas kunigėlis vis dar sėdėjo moterų apsuptoje klausykloje.

Kiek besistengė Gugis galvoti tik apie Dievulį, vis jam nesisekė — galvon lindo vis kažkokios nereikalingos mintys — kad jau netrukus sužaliuos laukai, ir žmonės išvarys gyvulius ganytis, kad jau kovai ar tik nebus atlėkę iš dausų, kad teks jam ir šiais metais, matyti, savo kaime skerdžiauti...

Ir maža kokios dar mintys lindo jam į galvą! Nusikrato vienos, jau kita panaši lenda. Veltui kalba poterius, veltui kušta maldos žodžius, mintys jo vistiek kažkur toli toli klaidžioja, giriose, pievose, apie gyvulėlius, apie paukščius galvojo Gugis, o ne apie geriausiąjį Dievulį...

Pagaliau Žemaitukas atidarė cimboriją. Suskambėjo varpeliai, ir visi žemai nulinko, mušdamiesi krūtinėn. Juos pasekė ir Gugis, stengdamasis iš visų jėgų susikaupti nors dabar, Dievulį priimdamas...

VI

— Tai ką? Išpažintį atlikai, su Dievu susitaikei? — paklausė Kukis, išeidamas su Gugiu iš bažnyčios. — Dabar ir mirti gali...

— Kam turiu mirti, kad gražus pavasaris ateina, — atšovė jam Gugis. — Dar paganysiu gyvulėlius ir šią vasarėlę...

— Ot senis! — nusistebėjo Kukis. — Jam seniai metas mirti, o jis gyventi vis dar nori ir nesirengia pas Dievulį.

— Nesirengiu, žmogau, — patvirtino Gugis: — tikrai nesirengiu. Ko skubėti, spėsiu dar Dievui ir jo šventiesiems įkirėti.

— Namo eisi dabar? — klausia Kukis.

— Namo, žmogau, tiesiog namo, kur gi kitur...

— Tai parvešiu, jei jau susitaikei su Dievu. Tik keletą mažų reikaliukų atliksiu krautuvėje, ir važiuosime namo, — žada Kukis. — Žmona kaiko nupirkti prašė. Tu manęs palauk.

— Gerai palauksiu, jei tik žadi vežti, — nusidžiaugė Gugis. — Kur savo arklį palikai? Rodos, pas Calkę.

— Pas Calkę arklydėje. O ką?

— Pas Calkę ir palauksiu tavęs. Sustingau bažnyčioje — matai, kokie mano apdarai. Vėju pamušti, — rodo Gugis savo senus kailinaičius. — Nors pasišildysiu, kol tu po krautuves vaikščiosi.

— Nederėtų po šventos Komunijos pas žydą pirkion lankytis, — aiškina jam Kukis. — Bet kad sušalęs esi, manau, šį kartą Dievas dovanos, jei užeisi...

VIII

Užėjęs pas Calkę į kambarį, Gugis tuojau pamatė spintoje už stiklo ant lentynos didelį „chalos" gabalą ir supjaustytą, gražiai ant lėkštelės sudėtą silkę.

Pasijuto labai alkanas esąs. Išsiėmė iš kišeniaus pinigus ir suskaitė ant delno. Liko keturiadešimtis, kurį buvo pagaminęs vargonininkui už kortelę, ir auksinukas, nežinia kuriuo būdu atsiradęs kišeniuje.

Už tokį pinigą gali pavalgyti sočiai, kaip ponas.

— Ne, nevalgysiu žydo rankomis gaminto! — susigriebė Gugis. — Juk neseniai Dievulį priėmiau.

Ir įsidėjo pinigus atgalio kišeniun. Bet pagunda buvo didelė, ir sėdėdamas pas pečių Kukis nenoromis vis žvalgėsi į spintą.

Kambary buvo šilta, jauku, ypač pas pečių, kur Gugis buvo atsisėdęs. Tik miegas ėmė marinti ir vis labiau valgyti norėjosi.

— Nieko, pakentėsiu, — raminosi Gugis. — Ateis Kukis, ir važiuosime. Namie pavalgysiu.

Tik čia jam dingtelėjo, kad namie neras ko valgyti, teks ar pasigaminti ar pasitenkinti duonos plutele su šaltu vandeniu. O čia gera, tingu, ir balta duona su silke tik vilioja, tik vilioja, net seilės ima varvėti.

— Nenori valgyti, nors išgerk, — lyg pakuštėjo kažkas jam ausin. — Degtinė juk ne žydo rankomis gaminta.

— Argi gera bus gerti, Dievulį tik priėmus? — stengiasi Gugis atsilaikyti pagundos.

— Kas čia negero? — kušta vėl kažkas jam ausin. — Juk ir kunigas per mišias vyną geria.

— Tiesa, — sutiko pagaliau Gugis. — Noriu už kunigą būti geresnis...

Atsikėlęs priėjo prie durelių į krautuvėlę, kurioje dabar sėdėjo Calkės žmona.

— Calkiene, — pasiteiravo, praverdamas duris: — ar neturi degtinės, nors mažo krūkelio?

— Yra, kaip nebus. Tuojau duosiu.

Gugis vėl atsisėdo pas pečių. Į kambarį įėjo Calkienė, mažu degtinės buteliuku — „krukeliu" — nešina.

— Tik čia negalima, eik kamaron, — patarė Calkienė. — Žinai, dabar mums draudžiama žmonėms degtinę pardavinėti.

Gugis nuėjo su žyde kamaron.

— Gal silkės? „Chalos" yra šviežios užkąsti, — pasiūlė Calkienė.

— Ne, aš negaliu dabar jūsų žydiškomis rankomis gaminto valgyti, — atsisakė Gugis. — Aš neseniai esu Dievulį priėmęs.

Calkienė nesuprato jo kalbos ir tik truktelėjo pečiais.

— Kaip sau norite, — ir, davusi jam šešis skatikus grąžos, išsinešdino.

Gugis persižegnojo, Dievulį pagarbino ir išvertė ant tuščio stikliuką. Pajuto, kad šilima nuėjo per visą jo kūną.

— Kad tik nepasigertau — supyks Kukis ir namo nenuvež manęs, — pagalvojo. — A, — numojo ranka: — negi nuo tokio buteliuko pasigersiu!..

Išgėrė kitą stikliuką ir trečią, kol bonkutėj nieko nebeliko. Galva apsvaigo, šilta pasidarė, ramu ir gera.

Gugis apkniubo ant stalo ir saldžiai užmigo.

Kai, pusvalandžiui praslinkus, atėjo Kukis šaukti namo važiuoti, Gugis garsiai knarkė, rimodamas ant sudėtų po veidu rankų, per kurias čiužė iš burnos seilės.

Ant stalo stovėjo dar Calkienės nenuneštas tuščias „krūkelis".

— Gyvulys! — pasipiktino baisiai Kukis. — Dievą vos tik priėmė ir jau pasilakė, kaip kiaulė...

Nusispjovė ir piktas išėjo.

Teks dabar Gugiui pėsčiam purvyną klampyti...

PAS DANGAUS VARTUS

I

Kitais metais viduržiemy mirė Jonas Kukis. Mirė, kaip doram katalikui dera mirti — atlikęs visas paskutines pareigas, susitaikęs su Dievu, ramiai, be baimės, su amžino gyvenimo viltimi.

Iškilmingos buvo jo laidotuvės. Patsai kunigas jo kūną lydėjo į kapus, o ant rytojaus dar iškilmingesnės bažnyčioje atlaikytos „egzekvijos", kuriosna buvo pakviesti visi kaimynai, jų tarpe ir Kazys Gugis.

Pasimeldė jisai, kaip mokėjo, už Joną ir, kai pasibaigė pamaldos, išėjęs iš bažnyčios vos tik kelis stiklelius išmovė — kiek jų buvo, jis nepratęs skaityti. Neilgai, rodos, užtruko, o kai išėjo iš smuklės, jau visai buvo tamsu.

Dairosi ten, dairosi šen, niekur nei vieno kaimyno nematyti. Visi jau buvo namo nuvažiavę.

— Nuvažiavo, šungalviai. Nei pavėžėti nėra kam! — išsikoliojo senis ir pasileido pėsčias namo.

Ėjo keliu vienui vienas, smarkiai „žąsis varinėdamas". Kelias buvo netolimas, be to, gerai nuo mažų dienų įprastas, platus, o dabar dar išvažinėtas, rogių nutrintas, kaip stiklas, bet jau tokia buvo Gugiui nelaiminga diena, ir viskas šiandien nesisekė: po kojų painiojosi duobės, medžiai, grioviai, kažkaip nepaprastai buvo slidu, ir kojos buvo lyg svetimos: viena traukė ten, kita kitur...

Nuvargo, nuilso senis, lyg rugius kuldamas, ir miegas baisiai marino. Norėjosi atsisėsti, prigulti.

— Ne, eisiu namo. Juk netoli, o dabar žiema — atsigulsiu, užmigsiu ir sušalsiu, — lyg švistelėjo senio galvoje ir murmėdamas ėjo pirmyn. Tik eidamas užkliuvo už kažko, ir tiesiog prieš nosį išaugo kažkaip netikėtai stulpas.

Nustebo senas Gugis, sustojo ir net atsidėjęs pasižiūrėjo...

Stulpas!...

— Iš kur čia atsiradai vidury kelio? — klausia senis. — Juk tau čia ne vieta stovėti.

— Kodel ne vieta? — nusišypsojo stulpas. — Jei stoviu, tai vieta.

— Kaip vieta? — pyksta Gugis. — Juk čia vidūkelė.

— Tai kas, kad vidukelė. Kur noriu, ten stoviu! Kas man užgins...

Dar labiau nustebo Gugis, kad stulpas ne tik vidukelėje atsirado, bet dar ir barasi su juo. Nustebęs pasitraukė kelis žingsnius atgal ir žiūri, net akis išvertęs: mato, visai ne stulpas čia stovi, tik senis Kukis, kurį vos tik vakar palaidojo ir šiandien už jo dūšią ekzekvijas atlaikė.

Pakasė Gugis pakaušį, truputį nusigando, o paskui nusispjovė.

— Tfu, kad tave galas. Ko dabar čia trankaisi, jei užvakar dar numirei, ir mes jau tave palaidojom?

— Tai kas, kad numiriau? Manai, kad aš, jei numiriau, negaliu eiti, kur noriu.

— Tau gi reikia kur kitur keliauti — dausosna ar pragaran.

— Ne, brol, ne tiek aš kvailas esu, kad niekieno nevaromas pragaran eitau. O dangun eiti vienas bijau.

— Na, tai kur dabar danginies? Gal namo eisi?

— Ne, namo negaliu. Žinai, visus nugąsdinsiu. Geriau eisiu su tavim.

Susirūpino skerdžius. Nors kaimynas ir geras buvo žmogus, bet visgi numirėlis! Baisu. Bet kaip žmogų atstumsi, kad naktigultan prašosi. Kur dėsis, jei bijo dangun. Negi visą naktį trankysis po laukus, kada dar taip šalta.

— Pagyvensiu pas tave, kol mirsi, o tada abu keliausime dangun. Dviese bus drąsiau — ir tau ir man.

— O tu nesibarsi, kad jau pasigėriau? — klausia numirėlio skerdžius.

— Na, ką tave barsi, kad jau pasigėrei. Vėl man dabar jau kas kita rūpi.

— Na, kad nesibarsi, tai einam! — sako jam skerdžius. — Bet žinai, brolau, tau ilgai teks laukti, nes aš greit nesirengiu dar mirti.

— Laiko turiu, skubintis man nėra reikalo, — sumojo Kukis: — bet tik šiltas kampelis užpečky, ir man daugiau nieko nebereikia.

— Kad būtų pas mane šilta, abejoju. Bet kad jau taip nori, tai einam. Tik nesibark. Matai, aš visai girtas, ir kojos manęs nebeklauso.

— Nesibarsiu, nesibarsiu. Geriau duok ranką, palaikysiu, kad nesugriūtai.

Ir susiėmę už parankių nuėjo...

— Bet man, brol, nuostabu, — kalbėjo skerdžius žingsniuodamas: — kodėl tavęs velniai nekimba, jei neini dangun?

— Kokiu būdu gali kibti, kad aš kryžių ant kaklo nešioju. Vėl kam gi varpai skambino, mišias kunigas giedojo ir šventintu vandeniu mano karstą šlakstė, kad velniai galėtų mane kibti.

— Taip, taip, suprantu, — lingavo Gugis galvą. — Bet vis gi, brol, bloga mirti: tavo pirkia ir — ne tavo, tavo turtas — ir ne tavo. Štai, kokis turtingas buvai, o dabar pas mane ant kampo gyvensi. Nemanyk, brol, kad aš tave gerai penėsiu; pats nieko neturiu — ką buvau gavęs iš sodžiaus, jau pragėriau...

Kukis nieko neatsakė, ir kurį laiką ėjo tylėdami.

— Štai ir priėjome, — prabilo Kukis. Skerdžius net nustebo, kad taip greitai priėjo savo namus. Apsidairė, patsai sau netikėdamas, aplinkui. Vieta lyg svetima, bet pirkaitė tikrai jo.

Daug negalvodamas įėjo vidurin. Viskas, kaip buvo. Štai ir pečius, ant kurio jis mėgo, namie būdamas, gulėti...

Nusirengė Gugis, nusiavė, autus pakabino ant priepečkio, kad padžiūtų, o patsai užkopo ant pečiaus.

— Šaltas pečius! Mat, nuo vakar vakaro nekūrentas, — nusigręžė jis į Kukį, bet jo niekur nebuvo matyti. — Kur tu, brol, dingai?

— Aš čia, — atsiliepė numirėlis: — užpečky suradau sau vietą.

— Geriau pas mane... — norėjo pakviesti Gugis, bet pamanė, kad geriau nekviesti... Numirėlis vis delto numirėlis, juo toliau nuo jo, juo geriau...

— Gal valgyti nori? — paklausė skerdžius. — Aš nūnai tavo egzekvijose trims dienoms pavalgiau...

— Apsieisiu, — atsiliepė Kukis.

Dar norėjo kažką pasakyti Gugis, bet patingėjo: juto, kad tingulys ėmė gaubti, vystyti jo kūną. Tingu buvo kalbėti, tingu pasijudinti, nos šaltis laižė jam pečius, kojas ir visą kūną...

Ant rytojaus eidami žmonės surado Gugį sušalusį. Jis gulėjo ant kūdros liūno vienmarškinis ir basas. Viršutiniai rūbai ir autai kabojo ant alksnio krūmo, o šalia gulėjo jo naginės....

II

Gugiui rodėsi, kad jis vos spėjo akis sumerkti, kai ji kažkas ėmė žadinti, paliesdamas ranka jo petį.

— Kelkis, jau metas eiti!..

Pravėrė skerdžius akis ir mato, kad šalia jo stovi nepažįstamas bernas, balta miline švarka apsitaisęs. Kelnės irgi tokio pat balto milelio, o kojos apautos naujomis raudonomis naginėmis.

— Kur metas eiti? Juk šiandien aš niekur nesirengiau eiti, — klausia Gugis.

— Argi nežinai, kur? — sako nepažįstamas bernas. — Reikia keliauti pas Dievą...

— O kur aš tą Dievą surasiu? — vis dar nesikeldamas klausia skerdžius. — Sako, jis kažkur danguje gyvena, o aš, berneli, nei žinoti nežinau, kur tasai į dangų kelias. Vėl ko gi aš ten pas Dievą eisiu, jei man iš jo nieko nereikia?

— Jau kad numirei, turi eiti, o kelią surasi. Štai, tau jį parodys tavo kaimynas Kukis.

— Aš jau numiriau, sakai? — nusistebėjo skerdžius ir net atsisėdo. — Bet kaip aš galėjau numirti, kad nesirgau ir esu visai sveikas.

— Taigi, kad nesirgęs numirei, ir dabar, štai, abu keliausite pas Dievą.

— Nieko, brolau, nepadarysi. Teks mums keliauti, — ramina jį Kukis. — Dviem vis ramiau ir drąsiau...

Skerdžius pakrapštė pakaušį...

— Na, numiriau, sakote, tai numiriau. Tebūna taip. Bet ko aš turiu pas Dievą keliauti, kad man ir čia gera.

— Kelkis, kelkis greičiau, — sako jam nepažįstamasis bernas. — Matai, numirei be išpažinties, be kunigo, ir kryžių esi pametęs...

— Taip, kažkur jį ganydamas pamečiau. Matyti, per krūmus lįsdamas užkabinau ir nutraukiau....

— Taigi, taigi!... Kai tik aš atsitolinsiu, tave gali apspisti velniai...

— Mm! Negerai... Velnių aš nemėgstu... Bet kas tu esi per vienas?

— Aš Dievo angelas... Kelkis greičiau, nes aš skubu.

— Matau, kad reikia keltis... Bet kad ne velniai, nieku būdu iš čia nesijudintau...

Vos tik atsistojo skerdžius, kai pajuto, kad ėmė skristi aukštyn, aukštyn ir lėkė, kaip paukštis, žemės kojomis neliesdamas...

Apsidairė ir pastebėjo, kad žemės jau niekur nei nematyti. Tik iš vienos pusės, net stenėdamas, skubinasi, kad neatsiliktų, Jonas Kukis, o iš kitos angelas.

— Tai gerai žengiame, — gėrisi skerdžius. — Ir jaunas būdamas aš taip greitai nebėginėjau.

— Aš čia jus paliksiu, — sako angelas. — Turiu pas kitus žmones dar skubėti Dievo valią pranešti. Štai, čia, matote, trys keliai: vienas dangun, kitas skaistyklon, trečias pragaran. Pasirinkite, kuris jums tinkamas.

Pasakęs tai, angelas sumosavo sparnus ir pranyko.

Gugis tik dabar pastebėjo, kad angelas turi sparnus.

Apsidairė abu vienu pasilikę ir mato, kad keliais, kurie veda skaistyklon ir pragaran, eina didžiausios minios — ir vyskupų, ir kunigų, ir ponų, ir šiaip jau visokių žmonelių ir moterų...

Keliu į dangų, kaip akimi užmesti, nebuvo matyti nei vieno keliaujančio. Skerdžius tiesiog pasuko į tą kelią ir pasileido eiti.

— Žinai, ką, brolau, ar negeriau būtų ir mums pasukti skaistyklon? — stabdo

jį Kukis.

— Kodel? — paklausė skerdžius net nesustodamas. — Ar aš kvailas, kad niekieno neverčiamas eitau ten, kur man, kaip žmonės sako, bus nevisai gerai.

— Žmonės, brolau, net vyskupai ir kunigai juo žengia, — skubėdamas paskui Gugį aiškinasi Kukis. — Jie, mat, daugiau nusimano... Ir mudu su jais eitume. Krūva vis geriau, negu dviem.

— Aš, žemėj gyvendamas, visuomet elgiausi, kaip man atrodė geriau, neatsižvelgdamas į žmones. Kodel dabar aš jų turiu paisyti?

— Visgi ne tiek būtų baisu, kaip dabar. Tepakentėtume truputį.

— Kvailas tu, broli, nors gyvas būdamas stateisi gudruoliu. Ko aš turiu bijoti, kad ir paties Dievulio, jei aš niekam pikto nesu daręs?

— Gal ir nesi daręs, to aš tau primesti negaliu. Betgi visi gerai žinojom, kad bažnyčion retai vaikščiodavai.

— Žinoma, retai, bet kaip aš galėjau dažniau vaikščioti, jei kas vasarą gyvulius ganydavau?

— Ir pasigerti mėgdavai. Mat, net mirei girtas būdamas, be kunigo, be išpažinties.

— Žinoma, gėriau, kai turėjau už ką arba kiti girdydavo. Bet aš ir gerdamas Dievulio neužmiršdavau... Taip Jam akysna ir pasakysiu.

— Taip, taip, taip... Bet nejaugi tu niekados kitiems, kurie geriau už tave gyvendavo, nepavydėdavai ?

— Kodel aš turėjau pavydėti, jei man buvo gera gyventi taip, kaip aš gyvenau.

— O valdžios miško tai jau nevogei, pasakysi?

— Ar aš žinau? Kai reikėdavo pirkią pakūrenti, žinoma, ėmiau, bet ar tai buvo vogimas, aš nežinau. Kodel miškas kažkokios valdžios, o ne mano? Ar valdžia, o ne Dievas jį augino, visų žmonių ir mano naudai?

— Nekalbėtai niekų! Kas svetima, tai vis svetima.

— Kas svetima? Aš tame miške užaugau ir visą amžių išgyvenau, o tosios valdžios niekados nesu nei matęs ir dabar nežinau, kas ji per viena. Gal žmonės tik melavo, kad yra kažkokia valdžia.

— Nemelavo, brolau, yra tokia valdžia, nors ir aš jos, kiek gyvas buvau, nesu matęs, kas ji per viena.

— Taigi, taigi. O ji mūsų mišką yra mačiusi? Kaip gi jai, o ne mums, galėjo priklausyti miškas, jei ji nėra jo net mačiusi?

— Gal gi tavo tiesa. Mišką ir aš vogdavau. Tai manai, kad del to mums nereikia bijoti?

— Nežinau, bet aš nebijau.

Kiek pasiėjo tylėdami. Jau ir žvaigždės buvo visai arti.

— Matai, aš netikėjau, kad žvaigždės tai dangaus langeliai. Dabar, matai, — parodė pirštu Kukis į žvaigždes.

— Šviesu ir, matyti, šilta tenai...

Ir vėl nutilo...

— Pasakyk tu man, brolau, nejaugi nesi niekam pikto padaręs? — lyg į savo mintis atsiliepdamas vėl užklausė Kukis.

— Kaip nesu, gal ir daugel kam padariau, bet aš apie tai nei galvojau, nei dabar galvoju.

Dariau, ką dariau, o ar tai buvo bloga, ar gera, aš apie tai negalvojau ir dabar negalvoju.

— Na, o tu visados meldeisi Dievui, savo laiku poteriavai? Man tai dažnai teko apsileisti, ypač darbymetės metu.

— Aš visai nesimeldžiau. Ir kaip galėjau melstis, kad jokių maldų nemokėjau ir niekas jų manęs neišmokė. Vėl gal ir mokė, kai buvau mažas, bet užmiršau. Poterius tai visuomet kalbėjau — ir rytą, ir vakarą, kai girtas nebuvau...

— Taigi, matai, abu turime ko bijoti. Ar negeriau būtų grįžti mums atgal ir pasukti kitu keliu?

— Ne, aš, brol, eisiu tiesiog. Tuo keliu dar suspėsime pasukti, kai dangun neįsileis. Ko skubėti, kur nereikia? Matai, ir dangaus vartai arti...

Taip bešnekučiuodami priėjo dangaus vartus...

III

Kai bešnekučiuodami priėjo dangaus vartus, papūtė staiga šiauras vėjas, ir ėmė kristi didelėmis plaštakėmis sniegas. Tik keistas buvo šis sniegas, ant žemės žmonių gyvenančių neregėtas: kur tik snaigė nukrisdavo, ten suliepsnodavo, ir todel dangaus vartai atrodė liepsnojantieji, ugnies apgaubti.

Visa tai pamatęs Kukis tuojau griebė skerdžių už skverno.

— Matai, matai, kas dedasi! Sakiau tau, kad nereikėjo šiuo keliu eiti. Dabar turėsime atgal grįžti.

— Kur atgal?

— Ten, kur keliai skiriasi. Turėsime pasukti kitan kelian.

— Vadinasi, nori, kad skaistyklon keliautume ar pragaran?

— Kur visi, ten ir mes. Neveltui šiuo keliu be mūsų nei viena vėlė nesileido. O juk ten, patsai matei, kiek buvo vyskupų, kunigų ir kitų mokytų ponų.

— Manai, kad ten bus geriau? Ne, brol. Juk ten, sako, reikės ugny degti! Geriau čia truputį pakentėsime, negu kad ten turėtume ilgą laiką liepsnose degti. Jau kad dangaus vartus priėjome, reikia belstis.

Kukis pakrapštė pakaušį...

— Kad baisu, brolau...

— O tu nesibaidyk. Antrą kartą vis tiek nemirsim.

— Kaip čia žmogus nebijosi, kad šventas Petras, sako žmonės, už vyskupus net didesnis.

— Tesie sau ir už vyskupus aukštesnis, ar tai aš jo duoną valgau, kad turiu jo bijoti? Ne, brolau, aš ant žemės gyvendamas nieko nebijojau, tai kodel dabar turiu bijoti, kai jau esu miręs.

Ir ėmė smarkiai belstis į dangaus vartus. Už vartų niekas neatsiliepė, tik atbalsis skambėjo, nelyginant vasaros metu girioje.

Jonas Kukis susirietė iš baimės, susikuprijo ir pasitraukė toleliau.

Po kurio laiko pasigirdo anoje vartų pusėje žingsniai. Lyg ėjo kažkas labai senas, vos kojas panešdamas.

— Kas ten tiek smarkiai beldžiasi, jog man net atoilsį sutrukdė? — užklausė tasai, kuris iš lėto priėjo aną vartų pus.

— Ar tik ne šventas Petras tamista būsi? — paklausė Kazys Gugis.

— Taip, aš esu šventas Petras. Bet ko gi tau reikia? Ko čia bastaisi, kaip dvasia be vilties?

— Kas gi man liko daryti, jei aš vakar numiriau ir neturiu kur dėtis.

— O kas esi per vienas, iš kur atkeliavai, ir kodel manai, kad aš turiu tave dangun įleisti?

— Esu Kazys Gugis, skerdžius iš Ramūnų kaimo. Vakar miriau, ir kur gi aš turiu eiti, jei ne dangun.

— Taigi, kad ne dangun. Ką turiu dangun įsilesti, man apie tą iš anksto praneša, bet apie tave aš nieko nesu girdėjęs.

O kiek patylėjęs dar prabilo.

— Girdėjau, skambino varpai apie kažkokį Joną Kukį, apie jį, vadinasi, esu girdėjęs, bet apie Kazį Gugį nieko negirdėjau.

— Tai apie mane skambino, — nusidžiaugęs prabilo Jonas Kukis ir drąsiau prisiartino prie dangaus vartų.

— Tai jūsų ten du laukia, kaip aš girdžiu? — nusistebėjo šventas Petras.

— Taigi, kad du, o ne vienas, — atsakė jam Gugis.— Atkalk greičiau vartus, šventasis Petrai, ir įleisk mudu dangun. Labai nemalonu čia už vartų stovėti.

— Kaip aš galiu tave čion leisti, jei aš nežinau, kur tau reikia keliauti. Gal skaistyklon ar net pragaran?

— Jau aš patsai žinau, šventasis Petrai, kur man reikia, ir kad prašausi dangun, vadinasi, čia ir reikia; o kodel tau niekas nepranešė apie mane, tai jau čia ne aš kaltas, bet tavo angelai, kurie turėjo pranešti.

— Bet kodel gi apie tave net bažnyčios varpai nepaskambino? Gal tu ne katalikas, ar gal numirei, kaip nekatalikas?

— Katalikas tai tikrai katalikas, — paliudijo draugiškai užtardamas Jonas Kukis: — bet truputį raganius, todel Dievas jam neleido mirti, kaip miršta geras katalikas.

— Girdi, girdi, ką tavo draugas sako, — nusistebėjo šventas Petras. — Ir raganius buvai, ant žemės gyvendamas, ir mirei be kunigo! Kaip gi aš tave tokį galiu dangun įsileisti?

— Ar aš tuo kaltas, kad eidamas namo iš pakasynų štai šito kaimyno, kuris čia su manim stovi ir niekus trailina, paklydau ir sušalau. Kad patekus savo pirkaitėn, aš patekau liūnan.

— Nemeluok! Kaip galima vietoje pirkios liūnan patekti.

— Atsitiko jau man tokia nelaimė, o kaip ji atsitiko, aš patsai nežinau. Būtų gal visai neatsitikusi, jei aš jo pakasynose nebūtau truputį išgėręs.

— Kaip matau, tu ir raganiavai, ir girtuokliavai ir dar girtas be išpažinties mirei!

— Būdavo, kad tikrai pasigerdavau, bet niekuomet perdaug.

— Gerdavo, šventasis Petrai, ir kaip dar gerdavo, — vėl įsikišo Kukis. — Nekartą mėginau jį barti, bet kur tau, paklausys tokis. Tik išjuokdavo mane. Nevertėtų jį dangun įsileisti, tepakentėtų del to truputį skaistykloje.

— Girdi, ką tavo draugas kalba? Ir dar drįsti dangun veržtis. Eik, eik, iš kur esi atėjęs!..

Ir šventas Petras, kaip galima buvo spėti iš žingsnių, nusigręžė ir buvo jau beeinąs atgal, raktais barškindamas. Bet skerdžius ėmė taip smarkiai kumščiais vartus daužyti, jog dangaus vartų šeimininkas buvo priverstas atgal sugrįžti.

— Ko dar beldiesi ir triukšmauji veltui? Ar negirdėjai, ką esu tau pasakęs! — rūsčiai jį subarė šventas Petras.

— Turiu belstis ir triukšmauti, jei niekus kalbi, šventasis Petrai. Ar kad žmogus, gyvas būdamas, truputį išgėrė, tai jau tiek nusidėjęs, jog net dangun jo įsileisti negalima! Juk ir tu patsai gėrei ten kažkokiose vestuvėse, ant žemės gyvendamas. Ar gal užmiršai?

— Gerti tai gėriau, bet tuo aš niekam pikto nepadariau, tik suteikiau šeimininkams ir jauniesiems malonumą.

— O aš gerdamas ar esu kam pikta padaręs, pasakyk, pasakyk, šventasis Petrai? Šventasis Petras, kiek patylėjęs, prabilo:

— Tiesa, nieko apie tai nesu girdėjęs. Danguje skundų nebuvo.

— Bet, šventasis Petrai, — neiškentė vėl Kukis: — jis dažniau lankė smuklę, ne kaip bažnyčią. Papiktino tuo ne vieną žmogų, ir aš jį nekartą už tai bariau.

— Girdi, girdi, — nusidžiaugė šventas Petras: — ką apie tave kalba tasai geras žmogus. Aš neveltui tavęs nenoriu dangun įsileisti.

— Šitas geras žmogus niekus zaunija. Ant žemės gyvendamas mėgo be reikalo žmones barti ir, matyti, miręs dar neatprato.

— Bet visgi tiesa, kad tu bažnyčią rečiau lankei, negu smuklę? Gal ne tiesą? a?..

— Gal ir tiesa, aš neneigsiu. Bet tu, šventasis Petrai, argi ant žemės gyvendamas dažniau, negu aš, lankei bažnyčią?

— Aš del darbo neturėjau laiko.

— Na, o aš gyvulėlius ganiau, kurių vienų vaikų priežiūroje negalėjau palikti. Argi nereikėjo man gyvulėlių pasigailėti, kad jie nebūtų alkani?

— Gal gi iš tiesų čia nekokis nusikaltimas. Bet visgi tu be kunigo ir dar girtas mirei!..

— Tai čia nusidėjimas? Argi aš to norėjau? Tiesą pasakius, aš visai mirti nesirengiau, o kad taip staiga ir netikėtai miriau, aš visai nesu kaltas.

— Matai, matai, kokis esi užsispyrėlis! Nusidėjai ir neprisipažįsti, kad esi kaltas.

— Tebusiu nusidėjęs. O tu, šventasis Petrai, argi nebuvai Dievui nusidėjęs? Juk tu net tris kartus buvai jo atsižadėjęs, o aš niekuomet Jo švento vardo neužmiršdavau, net ir girtas būdamas Jį garbindavau.

— Taip, aš nusidėjęs buvau, ir sunkiai nusidėjęs, bet atgailą dariau ir iki šios dienos darau, — verkšlenančiu balsu kalba jam šventas Petras.

— Kaip aš galėjau atgailą daryti, jei aš staiga miriau ir tuo niekam pikto nepadariau. Matai, tu didesnis už mane nusidėjėlis buvai, o j dabar esi dangaus vartų šeimininkas ir dar nenori manęs įsileisti dangun! Ar tai gera, ar tai teisinga, šventasis Petrai?..

— Matyt, ant žemės begyvendamas, tu gerai išmiklinai savo liežuvį, ir aš nesugebu tau įrodyti, jog klysti, reikalaudamas, kad tave dangun įsileistau. Palauk, pasišauksiu iškalbingesnį.

— Tik neužtruk ilgai, šventasis Petrai. Neužmiršk, kad čia už dangaus vartų labai nemalonu stovėti.

— Tuojau, tuojau! — susirūpino šventasis

Petras ir bėgte nubėgo dangaus gilumon.

— Visai nesitikėjau, kad tu moki taip kalbėti, — pagyrė skerdžių Kukis. — Tik nekalbėtai tiek drąsiai: gali supykdinti.

— Jei danguje nekalbėsiu tiesos, tai kur aš ją turėsiu kalbėti? — paklausė jį skerdžius.

— Tiesą kalbėsi? Na, brolau, jei tu dangun pateksi, manau, čia maža bus tiesos. Klausiau ir stebėjausi tavo drąsa...

IV

Neilgai užtruko šventas Petras. Matyti, pakely sutiko tą, kurio šaukti pagalbon buvo nuėjęs.

— Štai atsivedžiau mokytesnį, kuris tau įrodys, kad tu visai neturi tiesos dangun belstis, — nudžiugusiu balsu, sunkiai alsuodamas prabilo dabar šventas Petras.

— O kas gi per vienas tasai mokytas šventasis, kuris nusistatęs mudu su mano kaimynu nuskriausti? — paklausė skerdžius. — Nors aš prastas žmogelis, visą amžių vien tik gyvulėlius ganęs, bet skriaudžiamas vistiek nepasiduosiu.

— Štai, šventas Mykalojus, vyskupas. Jis tau visa išaiškins, jog patsai suprasi, kaip tau tinka elgtis ir kur kreiptis.

— Girdėjau. Tokis šventasis yra Nemunaičio bažnyčioje, — pakuždėjo ausin Petras Kukis.

— Taigi, išaiškink, šventasis Mykalojau, geram šventajam Petrui, kad jis greičiau, laiko negaišdamas, atkeltų mums dangaus vartus, nes čia už vartų stovėti labai nemalonu!

— Pasitrauk nuo dangaus vartų, ir pasibaigs nemalonumai, kuriuos tau tenka patirti, ten bestovint.

— Pasitraukti patari. Bet juk tada šventas Petras jų man visai neatkels?

— Neatkels ir neturi atkelti!

— Kodel, šventasis Mykalojau?

— Todel, kad be išpažinties esi miręs.

— Ar tai esu aš, o ne Ponas Dievulis kaltas, kad be išpažinties miriau? Kam gi jis man leido mirti be išpažinties? O vėl — ką man išpažintis būtų davusi, jei aš kunigui neturėjau nieko pasakyti, nes pikto nesu niekam padaręs.

— Žiūrėk, kokis išdidus! Mes, šventieji, ir tai septynis kartus per dieną Dievui nusidėdavome. O tu ką? Už mus buvai šventesnis?

— Jūs, šventieji, buvote mokyti, žinojote, kas galima, ko negalima daryti, todel dažnai nusidėdavote. Aš gi nieko nežinojau, net poterius buvau primiršęs. Tai ką aš galėjau žinoti? Viena — nedaryti kitam pikto — ir nedariau.

— Gal ir tiesa tavo, dangaus knygosna, kur visų žmonių nuodėmės surašytos, aš nepasižiūrėjau. Bet, štai, poterių nemokėjai, girtas numirei ir tuo Dievui nusidėjai.

— Kur čia nusidėjau? Juk sau, ne kitam pikta padariau! Aš nukentėjau, ne kuris kitas. O vėl tu, šventasis Mykalojau, argi nebuvai ant žemės gyvendamas, nusidėjęs?

Šventas Mykalojus nieko neatsakė, todel skerdžius, kiek palaukęs, kalbėjo toliau:

— Štai man dabar kažkas kušta ausin, kad tu apipiškinai savo metu kažkokį Ariją, viešai, prie visų, užvažiavai jam į veidą tik del to, kad jis kalbėjo žodžius, kurie jums, vyskupams, labai nepatiko. O aš juk nieko nesu mušęs, gal kada tik jaunas ir kvailas bebūdamas pešiausi su bernais. Ir tai man tada daugiau tekdavo, negu jiems. O dabar net gyvulėlių ir tų gailėjausi rimbu užgauti.

— Tu priminei mano negražų darbą. Bet aš žmonėms juk ir daugel gero darydavau, nekaltai nuskriaustus užtarinėdavau, nuo mirties gelbėdavau.

— Taip, bet tu buvai vyskupas, tave žmonės klausė, gerbė del to ir net šventu palaikė. Aš nei vieno žmogaus neišgelbėjau nuo mirties, nes kas į mano, kvailo skerdžiaus, žodžius būtų dėmesį kreipęs? Bet aš irgi, kiek išgalėdamas, dariau

žmonėms gera, o delto manęs niekas ne tik kad negerbė, bet dar raganiumi vadino. Pasakyk, šventasis Mykalojau, kur teisybė yra? Nejau ir čia norite mane nuskriausti, paniekinti, kaip kad ant žemės niekino žmonės. Na, jie buvo paprasti žmonės, railos dargi, o jūs juk šventieji!

— Na, kaip matau, mudu nesusikalbėsime. Įgudęs tu labai ginčytis.

— Aš, gyvas būdamas, niekados nesiginčijau, net tuomet, kai mane neteisingai įtardavo, ar net skriausdavo. Bet tai darė žmonės, tokie pat silpni ir kvaili, kaip aš. Bet kada šventieji nori skriausti — širdį skauda, ir negaliu pakęsti, tiesos nepasakęs. Kur gi ją sakysiu, jei ne danguje?

— Na, šventasis Petrai, — kreipiasi šventas Mykalojus į dangaus vartų šeimininką: — aš šito žmogaus nenugińčysiu. Teks tau švento Jono Iškalbininko šauktis.

Buvo girdėti, kad tai pasakęs nusigręžė ir nužingsniavo nuo vartų.

Jonas Gugis vėl ėmė belstis vartuosna ir dar smarkiau, negu kad anksčiau beldėsi.

— Palauk, palauk, nesibelsk tiek smarkiai, susimildamas! — ėmė prašyti šventas Petras. — Pažadinsi poną Dievulį, teks tuomet tau, bus ir man nemalonu.

— Atkelk vartus, — nebesibelsiu tada.

— Palauk, aš pašauksiu šventą Joną. Jei ir jam įrodysi, ką bedarysiu, atkelsiu tada vartus.

— Gerai, palauksim, bet tai jau paskutinis tebūna sykis, — sutiko skerdžius ir liovėsi triukšmą kėlęs.

V

Dabar teko ilgiau laukti. Matyti, šventas Petras negalėjo greitai surasti šventą Joną.

— Iš kur tu, brolau, pramokai taip kalbėti ir drąsos tiek įgijai? Kai gyvas buvai, rodos, trijų skatikų nebuvai vertas, o dabar kalbi, lyg ropę kremti. Žiūrėk tu jį! Šventasis ir dar vyskupas, o tu ėmei jį ir nugińčinai.

— Kai gyvas buvau, aš nieko neliečiau, ir manęs niekas nelietė. Ko aš turėjau sielotis? O čia juk visai kas kita.

— Visgi drąsus esi, brolau! Aš, tik klausydamas, drebėjau, lyg mane būtų drugys krėtęs, o tu sau kalbi, kaip su lygiais.

— Čia juk, sako, ponų nėra, visi esame lygūs, tad kodel neturiu kalbeti, kaip su lygiais sau. Užteks, kad ant žemės buvo man visi ponai!

— Na, kas šventas Petras — tai šventas Petras, o kas vyskupas — tai vis vyskupas. Geriau grįžtume atgal ir eitume, kur mudu siunčia. Vistiek nieko čia nepeši.

— Kaip nepešiu, jei nežinau, kokiems galams turiu eiti skaistyklon! Reikės — visą dangų prikelsiu, patį Dievulį pažadinsiu, bet nenusileisiu.

Kai jie taip šnekučiavosi, sugrįžo šventas Petras.

— Štai aš atsivedžiau mylimiausią Pono Jėzaus apaštalą, šventą Joną. Jis tau, kaip bematai, išaiškins, kad tu negali patekti dangun.

— Pasakyk man, broli, ką, ant žemės gyvendamas, esi del Pono Jėzaus gero padaręs, kad dabar nori dangun patekti?

— Ką aš gero esu daręs, klausi, šventasai apaštale? Gyvulėlius gerai

ganiau, visus žmones, paukščiukus, gireles, saulutę, žalias pieveles mylėjau ir bemylėdamas Dievulį garbinau, kad taip gražu ir gera jo pasauly gyventi.

— Tai maža, broli, kad dangun patektai. Reikėjo, kaip aš, nukentėti del Jo švento vardo.

— Kaip aš galėjau nukentėti, šventasai apaštale, del Jo švento vardo, kad manęs niekas nekankino. Aš visus mylėjau, pikto niekam nedariau, ir man niekas pikto nedarė. Pasijuokdavo, net parailindavo vienas kitas, kai žmones linksminau, bet aš neužsigaudavau.

— Taigi, mes žinom, kad tu nepadorias giesmes dainavai, juokus krėtei, gėrei pagaliau. Visa tai negerai — ir todel už tai turi atkentėti skaistykloje.

— Kodel negerai, šventasai apaštale, jei aš visa tai dariau iš meilės. Man buvo gera ir linksma, aš norėjau, kad ir kitiems būtų gera ir linksma, todel džiuginau žmones, kaip išmaniau. Juk tu patsai, šventasai apaštale, paliepei visus mylėti, o dabar del to, kad tavęs paklausiau, bari mane, dangun neįsileidi ir dar liepi skaistykloje kentėti. Argi tai teisinga?

Pagalvojo šventas Jonas, šiuos žodžius išgirdęs, ir sako šventam Petrui:

— Teks vartai atkelti. Teeina dangun!

— Jei jau tu, šventasis Jone, taip manai, tai gal reikia įleisti. Vistiek neatsikratysime juo.

Atkėlė šventas Petras dangaus vartus, įleido Kazį Gugį ir jau buvo vėl juos beužkeliąs.

— Palauk, šventasis Petrai, — sulaikė jį Kazys Gugis: — ten už vartų stovi mano kaimynas, reikia ir jį įleisti. Kur jis, vargšas, tiek bailus bebūdamas, vienas pasidės?

— Ne, jo tai aš jau negaliu dangun įleisti.

Man įsakyta jam neatkelti vartų.

— Kodel, šventasis Petrai? Jis juk doras žmogus, visų gerbiamas buvo — ir tu nenori jo dangun įsileisti?

— Matai, jis, ant žemės gyvendamas, didžiavosi savo dorumu, dievobaimingumu, visus peikė ir barė, puikybės pagautas. Pagaliau, čia ar jis tavęs neniekino, neskundė man?

— Aš del to ant jo nepykstu, tai kodel tu pykti turi? Aš jam atleidžiau, nes jis nekaltas, kad jam Dievas davė tokį būdą.

— Teeina skaistyklon ir nusivalo puikybės.

Tada aš jį leisiu dangun.

— Ak, šventasis Petrai! Jo puikybė pasiliko ant žemės. Kad tu būtai matęs, kaip jis, su manim eidamas, drebėjo iš baimės, nesakytai, kad jis turi nusivalyti puikybės.

— Tenusivalo, teatkenčia savo išdidumą, kurį, ant žemės būdamas, rodė.

— Niekus kalbi, šventasis Petrai! Kur yra to žmogaus išdidumas, jei jis visų bijo? Leisk jį dangun ir gana! Vistiek neleisiu tau užkelti vartų, kol jo neįleisi. Pamanyk tik patsai, ar aš galiu apleisti kelionės draugą, palikti žmogų vieną ir dar tokį, kuris visko bijosi. Juk del to vieno būtau vertas, kad mane vėl iš dangaus išvarytų. Vėl, kaip aš galėsiu džiaugtis dangaus laime, žinodamas, kad už mane geresnis žmogus skaistykloje kankinasi.

— Ką aš galiu, kad man įsakyta jo neleisti.

— Tai tau, bet ne man įsakyta, šventasis Petrai! Todel aš galiu. Kai aš buvau ant žemės, visi man buvo šeimininkai. Tepabusiu ir aš nors valandėlę danguje šeimininku!

Tai pasakęs, pribėgo prie Kukio, griebė jį už rankos ir įtempė per vartus

dangun ir dangaus vartus užtrenkė.

Šventas Petras pakraipė galvą, pakrapštė pakaušį, pažvelgė į šventą Joną ir, matydamas, kad tasai tyli, užrakino vartus, po nosimi sau šnypždėdamas: — Pirmą kartą matau tokį atkaklų žmogų, kuris net su Dievo sprendimais nesiskaito...